AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL : 15 • AĞUSTOS 2005 • 4.000.000 TL. (KDV DAHİL) 4 YTL. (KDV DAHİL)

insancıl

ISSN 1300-4158

2005/08

- Korkunç Sesler
- Genel Geçer Bir Ahlâk Olanaklı mıdır?
- Tarihin Sonu mu, Bir Çöküşün Başlangıcı mı?
- Hep Yolda
- Farabi'de İdeal Devlet

YILDIZ GÜNCESİ'nde

— Doğruyu Söylemek
— Felsefil
— Yabansı Bir Durum
— Sunak'ın Pusulası Yok
— Kendin Ol - Kendini Bil
— Müslüman Yazarlara Çağrı

2005/08 Sayı: 179 **İNSANCIL** Aylık Kultür Sanat Dergisi ISSN 1300-4158

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Yayın Türü: Aylık yerel süreli yayın

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu Berrın TAŞ

Genel Yayın Yönetmeni Cengız GÜNDOĞDU

Kurum Yazmanı Şadiye GÜLE

Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım Deniz SARAÇ

Baskı ILICAK Matbaası

Dağıtım DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•Cengiz GÜNDOĞDU. •Servet ÇOLAK. •Berrın TAŞ
Danışma Kurulu
•Prof.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Ünıversıtesı). •Prof.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabri BÜYÜKDÜVENCİ *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, •Doç.Dr Cengız ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Yaşar Çoruhlu *(Mimar Sinan Üniversitesi)* •Doç..Dr.Zeynep DİREK *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Çiğdem DÜRÜŞKEN *(İstanbul Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, • Prof.Dr. Sevgi IYİ *(Uludağ Universitesi)*. •Prof.Dr.Ömer Naci SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir.

Adres: Kuçukparmakkapı. İpek Sok Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul Tel./Faks. (0212) 249 80 19 E-mail: insancildergısı@hotmail.com
www.insancil.com

Yurtiçi yıllık abone bedeli 48.000.000 TL - 48 YTL
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-Istanbul Hesap No. 1042 0577792
Posta Çeki 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-Istanbul 1042 301000 0153677 (Dolar Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU	KORKUNÇ SESLER	1
Orhan İNCEMIZRAK	GİTMESİNİ BİLMEK GEREK (Şiir)	4
Ömer Nacı SOYKAN	GENEL GEÇER BİR AHLÂK OLANAKLI MIDIR?	5
Rahime HENDEN	SONSUZ BAHARLARA (Şiir)	9
İlhan YÜCE	"TARİHİN SONU" MU, BİR ÇÖKÜŞÜN BAŞLANGICI MI?	10
Berrin TAŞ	HEP YOLDA	17
Mevlüt KIRNAPÇI	TOPRAĞA DÜŞEN YÜREK (Şiir)	20
Medet TURAN	FARABİ'DE İDEAL DEVLET ((El-Medînetü'l-Fazıla)	21
Eray KORKMAZER	İNSAN VE YAŞAM (Şiir)	26
Temel DEMİRER	YOLLARI, SEVDALARI YAZMAK	27
Hatice CEMAL	AŞK EYLEMLİDİR (Şiir)	31
Sadife İLEN	HASIR ALTI (Öykü)	32
Erhan TIĞLI	KAPALI KAPILARI AÇMAK	34
Hulki CAN	OTOBÜS ŞOFÖRÜ (Şiir)	35
Aydın KARAKÜÇÜK	KREDİ (Öykü)	36
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	42
İbrahim İSPİR	İSYAN - KORKU (Şiirler)	48

KORKUNÇ SESLER

Cengiz GÜNDOĞDU

Yazarlığın Kahredici Yanı

Kuyucaklı Yusuf'u yıllar önce okumuş, beğenmemiştim. Üstünde pek durulmadan, kolayca yazılmış bir roman gibi gelmişti bana. O zamandan beri ne gün *Kuyucaklı Yusuf*'tan söz edilse susarım. *"Kuyucaklı Yusuf*'u bir kez daha okumalı" der, ama hep ertelerdim. Sonunda okudum *Kuyucaklı Yusuf*'u (1)

Durup dururken değil, *Yazarlık Semineri*'nde örnek vermek için okudum. *Yazarlık Semineri*'nde örnekleri bizim yazarlardan vermek istiyorum. Sözgelimi, Yakup Kadri, Kemal Bekir, Orhan Kemal, Kemal Ateş, Adnan Özyalçıner, Ali Balkız, Lütfiye Aydın güzel örnekler verdiğim yazarlarımızdan kimileri.

Kuyucaklı Yusuf'tan da güzel örnekler çıkabilir diye düşünmüştüm. Bundan ötürü okudum. Ama yıllar önce verdiğim yargı değişmedi. Sabahattin Ali; pek üstünde durmamış romanın.

Şöyle yazıvermiş çabucak.

Kuyucaklı Yusuf'u yeniden okurken, *"umarım, güzel bir romandır, ben yanılmışımdır"* diye de düşündüm. Ama okudukça umudum kırıldı. Üzüldüm.

Bu üzüntüyü *Güven*'i okurken de yaşadım. *"Güzel bir romandır"* umuduyla okumuştum *Güven*'i. Üstelik Vedat Türkali, benim için hep hem saygıdeğerdir, hem sevgideğerdir. İnsani mücadeleye ciddi katkıları vardır. Şimdi kendisi için kutlu günler düzenleniyor. Hakkıdır Vedat Türkali'nin bu. Ama *Güven*, estetik nesne değildir.

Son karşılaşmamızda, *"Güven'i okudun mu"* diyen sesini hep anımsarım. O gün okumamıştım. Sonra okudum. Estetik nesne olamamıştı *Güven*. Bunu da yazdım *İnsancıl*'da. Biliyorum, Vedat Türkali, kızdı, kırıldı bana. Canım sıkıldı. Üzüldüm. Ama estetik nesne olmayan bir romana, estetik nesne diyemezdim.

Yazarlığın kahredici yanıdır bu.

Yıllar geçer, yazarın yanıldığı görülür. Ama yazar düşündüğünün, gördüğünün karşıtını söyleyemez. Söyleyenler var denirse, onlar yazar değil, yazı yazanlardır.

Yazarlığımın getirdiği sorumluluk yüzünden, nice değerli insanla aram açıldı. Şu önyargıyı parçalamalıyız. Değerli insan, estetik nesne yaratır.

Hayır. Doğru değildir bu. Dünya sanatında nice değersiz insan, benim birlikte bir adım atmayacağım değersiz kişiler, estetik nesne yaratmışlardır.

İdeal Kişiler (2)

Kuyucaklı Yusuf'a girmeden önce Platon'un *Devlet*'indeki ideal kişileri görmek gerekiyor.

Peki, neden Platon'un ideal kişilerini göreceğiz. Çünkü *Kuyucaklı Yusuf*'taki Yusuf, karakter olarak Platon'un ideal kişisine, bir nokta dışında benzemektedir.

Platon, *Devlet*'inde ideal kişiyi şöyle tanımlar, *"İyi adam dostu olan başka bir iyi adam için ölümü korkunç görmez // bu adam, oğlunu, kardeşini, servetini ya da buna benzer bir nimeti yitirmenin mutsuzluğunu başkalarından daha az duyar // Böyle bir mutsuzluğa uğrayınca da başkalarından az ağlar, sızlar, elden geldiği kadar serinkanlılıkla katlanır buna //... koruyucularımız gülmeye de pek düşkün olmamalı. Çünkü insan aşırı bir gülmeye kendini kaptırdı mı ruhunda da aşırı bir değişme olur. // Taklit edeceklerse, ta çocukluktan beri, yürekli, ölçülü, dindar, özgür adamlar ve benzerleri gibi kendilerine yaraşan örnekleri taklit etsinler. // Özenle yetiştirmeye çalıştığımız, iyi adam olmalarını istediğimiz kimselerin, erkek oldukları halde kadın rolüne girip, kocasını azarlayan, tanrılara meydan okuyan ve mutluluğuyla böbürlenen ya da mutsuzluğa, yasa gömülmüş, gözyaşları döken, genç, ihtiyar kadınları taklit etmelerine izin vermeyeceğiz; hasta, sevdalı ya da doğum sancıları içindeki kadını taklit etmelerine ise hiç mi hiç izin vermeyeceğiz."*

Usta, becerikli, her şeyi öykünen bir ozan siteye gelirse, *"şiirlerini okumadaki hünerini halka göstermek isterse; kutsal, şaşılacak, hoş bir varlık olarak önünde yerlere kapanırız. Ama sitemizde onun gibi adam bulunmadığını, bulunmasının da yasak olduğunu söyleriz, sonra da başına kokular döküp, yün sargılardan bir çelenk takıp başka bir siteye göndeririz onu."*

Platon'un ideal kişisini toparlarsam şöyle bir kişi çıkar karşımıza. Bir yıkımla karşılaşırsa soğukkanlılığını yitirmez. Ölçülüdür. Gülmez. Ağlayıp sızlanmaz. Acı karşısında, göğsünü yumruklamaz.

Bizim kimi romanlarımızda da ideal kişiler vardır. Kemal Tahir'in *Devlet Ana*'sında(3) Osman Bey ideal kişidir.

"Osman Bey, orta boyluydu, ama geniş omuzluydu, kalın pazuluydu. Kollarının, bacaklarının, gövdesine göre, uzunluğu, doğuştan iyi savaşçı, iyi binici olduğunu gösteriyor, çatık kaşları, kemerli burnu, köşeli çenesi, tuttuğunu koparma gücünü, biçimli ağzının ucundaki yumuşak gülümseme gerektiği zaman insanların suçlarını bağışlama yeteneğini meydana koyuyordu."

Osman Bey hiç kimseye benzemez. *"Edebali, 'bazı işlerin bilmeyenlere kolay geldiği' suçlamasıyla sersemlemiş, deminden beri küçümsediği Osman'ın bu zamana kadar gördüğü çeşitli insanlardan hiçbirine benzemediğini birdenbire farkederek telaşlanmıştı.*

Adımları çeviktir. İri adımlarla yürür. Öfkesine güç yetiremeyenleri ayıplar. Korkusuzdur. Çok iyi dövüşür.

Osman Beyin atı bile idealdir.

İdeal Kötü

Önce Platon'da ideal kötü insanı görelim. *birbirlerine söven, birbirlerini alaya alan; sarhoşken olsun, ayıkken olsun, ayıp sözler söyleyen kötü ve yüreksiz"* kişiler ideal kötüdür.

Devlet Ana'da Çudaroğlu şöyle tanıtılır, *"Kanun dışı bütün işlere, her çeşit suç işlemeye, kötülüğe doğuştan yatkındı. Yılan gibi sessiz, sincap gibi çevik, sırtlan gibi yırtıcı çalışıyordu (...) Öküz gibi yer, deve gibi içer gök gürültüleri gibi patlayan sinire dokunur kahkahalarla yerli yersiz gülerdi. Kumarcıydı."*

İdeal iyi Osman Bey, ideal kötüleri teker teker yener.

Ahmet Altan'ın *İsyan Günlerinde Aşk*'ında (4) iki ideal insan vardır. Ragıp Bey'le Şeyh.

Binbaşı Ragıp Bey, *İsyan Günlerinde Aşk*'ın ideal insanıdır. Başı bozuluktan hiç hoşlanmaz Ragıp Bey. *"İri ve dengeli adımlarla"* yürür. Ordu içinde ürkütücü bir ünü vardır. Ölümün kıyısında gezinmek yakıcı bir haz verir Ragıp Beye. Gülümsemesi ünlüdür. Ölüm karşısında korkusuzluğu, onu öbür insanlardan ayırır. Bir bakışta insanın içini anlar. Çok iyi dövüşür. Bir yumrukta insanın burnunu kırar.

Öbür ideal insan Şeyh'tir. Sesi yatıştırıcıdır. Dünyanın durumunu önemsemez. Felsefi konuşur, ağır ağır, *"faniler için sonsuzluk hiçliktir. Hayat ölümden sonra başlar."* Herkesi şaşırtan olayları kıpırtısız yüzle dinler. Mihrişah Sultan'a özlemini saklar. Ağır ağır yürür. Sıradan insan gibi Tanrı'dan korkmaz. Yaradanın gözünden düşmek üzer onu. Sessizce sorun çözer.

İsyan Günlerinde Aşk'ta ideal kötüler, İttihat Terakki'nin silahşörleridir. İnsan gammazlar bunlar. Yabani hayvan gibidirler. Kötülükleri yüzünden Osmanlı parçalanacaktır.

Görüyorsunuz bu romanlarda hem iyiler, hem kötüler masal kahramanı gibidir. İnsani duyguları yoktur. Hepsi insan üstüdür.

Şöyle düşünüyorum. İdeal iyiler, Platon'un *Devlet*'inde sıkı bir eğitimden sonra ideal bekçi olurlar.

Peki neden böyle bu. Hem Kemal Tahir'de, hem Ahmet Altan'da insan çözümlemesi yok. Çözümleme yapılmazsa, idealleştirme yapılır. Öznelin dışa vurumudur idealleştirme. Yetkin insana özlem... İdeal insan, çağının çelişkilerini, sorunlarını yaşayan tipik değildir. İdeal insan düz insandır. Bundan ötürü çağının gerçekliğini yansıtmaz. Bu durum tıpatıp *Kuyucaklı Yusuf*'ta da vardır.

Kuyucaklı Yusuf'un İdeal İnsanları

Kuyucaklı Yusuf'ta Yusuf, ideal iyidir. Konuşmayı sevmez. Yardımseverdir. İşçiye gereksinmesi yoktur, ama anayla kızı işe alır. Hem baldırından, hem kasığından bıçaklanmasına karşın, sızlanmaz. İyi dövüşür. Bir yumrukta Çakır'ı yere yuvarlar.

İdeal Yusuf'un bir eksiği vardır, ama bunu eksik saymaz Sabahattin Ali. Yusuf, okumayı öğrendikten sonra okulu bırakır. Bunun nedenini soran Selahattin'e şöyle der, *"Hocanın bildiği, birisinin işine yarasa, kendi işine yarardı. Sen bile okudun bildin de ne oldu sanki? Benim babam bir seyyicikler bilmezdi, ama evinde sözü senden çok geçerdi (...) Şu Şahinde anam sabahacak encek gibi dırlanır durur da bir yolunu bulup onu bile susturamazsın; ne edeyim ben senin okumanı?"*

Okumakla, "encek gibi dırlanan" bir kadını susturmanın ilgisizliği bir yana, çocuktur böyle konuşur diyelim. Ama hemen Sabahattin Ali araya girer, şöyle der, *"Bu sözlerin çocukça ve basit olması onlarda oldukça hakikat bulunmasına mani değildir."*

Oysa bu sözlerin "hakikatla" hiçbir ilgisi yoktur.

İdeal iyi Yusuf'un karşısında, ideal kötüler vardır. Kaymakamın karısı Şahinde, Hacı Etem, Şakir, Hilmi silme kötüdürler. İşleri güçleri ona buna kötülük yapmaktır. Böylece romanda ideal iyi insanla, ideal kötü insanların çatışmasını görürüz.

Bu çatışmanın nedeni kaymakamın kızı Muazzez'dir.

Kuyucaklı Yusuf'ta Sabahattin Ali, roman dünyası kuramaz. İyi-kötü çatışması üstüne bir roman dünyası kurulmaz. Çünkü hayat, iyilerle kötülerin çatışması değildir. Hayata, iyilerin kötülerin çatışması diye bakmak çocukça bir bakıştır. Bu açıdan romanın kuruluşu sakattır.

Olayların Örülmesi

Bir cinayeti soruşturmak için kaymakam Selahattin, savcıyla köye gider. Yusuf'un anneşiyle babası öldürülmüştür. Küçük Yusuf olayı şöyle anlatır,

"Odaya girdiğimde anam daha canlı idi. Debeleniyordu. Hemen eşkiyanın üstüne atıldım, azıcık boğuştuk, ama anacağızım depreşmez oldu, ben de yakasını bıraktım. Sonradan bir baktım, döğüşürken parmağım kesilmiş. Çok acıdı, çok acıdı, ama, şimdi biraz hafifledi. / İleri doğru uzattığı sağ elinden kanlı paçavralar düştü. Başparmağının kopuk bir et parçası halinde aşağı sallandığını görünce hepsi hayret dolu bir ürperme geçirdiler."

Acısını belli etmez küçük Yusuf. Dişlerini sıkar. *"Yüzüne hayretle bakan doktora, 'Birşey değil doktor bey, bir parmaktan ne çıkar"* der.

İradesi çok güçlüdür küçük Yusuf'un. Büyük adamları kıskandıracak, imrendirecek kadar güçlüdür iradesi.

Tıpkı Platon'un istediği gibidir. Yıkımı, anasının babasının ölümünü soğukkanlılıkla karşılamıştır. Dayanaklıdır.

Küçük Yusuf, insan üstüdür.

Kaymakam, küçük Yusuf'u evine götürmeye karar verir. O bölüm şöyledir. *"Kaymakam küçük Yusuf'un elinden tuttu, kendine doğru çekti. Gözleri yaşarmış gibiydi.*

' Gel benimle öyleyse...' dedi.

' Nereye geleyim?'

' Benimle gel. Benim yanımda kal. Ben seni baban gibi severim, olmaz mı?'

'Beni babam gibi sevemezsin, ama geleyim. Senin de kimin kimsen yok mu?'

'Var, var, ama sen de gel. Benim oğlum ol. Benim hiç erkek çocuğum yok.'

Yusuf'un çenesini altından tuttu, başını yukarı kaldırdı."

Yusuf, buna izin vermez, silkinir. Başını çeker. İdealdir o. Şimdi oğlu olmayan kaymakamla gidecektir.

Kaymakam Selahattin'in Yusuf'u evine götürmesinin tek nedeni bu... erkek çocuğunun olmaması. Ancak Selahattin'de erkek çocuk özlemi olsaydı, erkek çocuk için yanıp tutuşsaydı, Yusuf'u eve götürmesinin sağlam bir nedeni olurdu.

Şimdi bir insanın, anası babası öldürülen bir çocuğu, selamsız sabahsız evine götürmesi olası değil. Üstelik Selahattin karısından çekinen biridir.

Yusuf'un eve götürülmesinde sıkı bir örge, sağlam bir nedensellik yok. Hele kaymakamın kumar oynaması... son derece öznel bir durum. Olasılıkla 40 yaşlarındaki kaymakam Selahattin, ideal kötü Hilmi'nin gelişigüzel ısrarıyla, kumar masasına oturur. Hiç bilmediği kılıç oyunuyla kumar oynar, 320 altın ütülür.

Şimdi bu olacak iş değil. Sabahattin Ali, kaymakamın gençliğinde kumar düşkünlüğünü gösterseydi, o zaman bu kumar işi sahici olurdu.

Roman dünyası, sahiciliğin yitirildiği dünya değildir. Bu, yazar iğretileme yapamaz anlamına gelmez. Rebalas'ın *Gargantua* adlı eseri iğretilemedir baştan sona. Cervantes'in *Don Kişot*'unda yel değirmenleri iğretilemedir. Çünkü yel değirmenleriyle birlikte üretim artmıştır. Burjuva sınıfının oluşumunda yel değirmenlerinin etkisi vardır. Yel değirmenleri burjuva sınıfının iğretilemesidir.

Yeivant Gobelyan'da yengeç iğretilemedir. Adnan Özyalçıner'de *Bozkır, Sis* iğretilemedir. Bu iğretilemelerde bile sahicilik vardır.

Yazar hiçbir durumda kendini "Ol" buyrukçusu yerine koyamaz. Tolstoy, Bolkonski'nin yeniden hayata girmesi için sıkı örgelerle iki nedensellik gösterir. Kemal Bekir'in *Kanlı Düğün* adlı romanında sıkı örgelerle örülmüştür nedensellikler.

Roman dünyası nelerin neden dışarda bırakılacağı, nelerin, neden, nasıl içine alınacağının kurgulandığı bir dünyadır. Roman dünyasında bundan ötürü, nedensellikler daha yoğundur hayata göre.

Kuyucaklı Yusuf'ta Kaymakam Selahattin'in kumar oynamasının hiçbir nedeni yok. Oynamamasının nedeni var. Bakın Sabahattin Ali, nasıl tanıtır kaymakam Selahattin'i, *"Kaymakam Selahattin Bey, evvelce de söylediğimiz gibi, gündüzleri biraz ağırca olan işiyle, geceleri de içkisiyle meşguldü ve yaşayıp gidiyordu. Memlekette münasebette bulunduğu adamlar az ve seçmeydi. Uzun memuriyetlerin tecrübesi, yerlilerin kendisi gibi memurlarla niçin ahbap olduklarını ona öğretmişti. Tongaya basmayı pek sevmediği ve namuslu kalmak niyetinde olduğu için ziyafetlere, davetlere pek aldırış etmez, çok itimat ettiği, hukuk mezunu, birkaç avukat ve bazen de ceza reisi ile sessiz içmeyi tercih ederdi."*

Böylesi, *"uzun memuriyetlerin tecrübesi"*yle yaşayan biri, hemencecik kumara oturur mu.

Kaymakamın birdenbire kumara oturup, 320 altın ütülmesi, ideal insan Yusuf için. Çünkü bu sorunu, ideal insan Yusuf çözecek.

Kaymakam kumar borcuna karşı kızı Muazzez'i ideal kötü Şakir'e verecektir. Bu noktada Yusuf devreye girer. 320 altını ödemesi koşuluyla Ali'nin Muazzez'i alacağını söyler. Ali 320 altını öder.

Peki nasıl öder. Ali'nin anneannesinin "sarı liracıkları" vardır. *"Ali'ye karşı büyük bir zaafı vardı"*r. Bu durumda Muazzez'in Ali'yle evlenmesi gerekir. Yoksa roman biter. Bir düğünde Şakir, Ali'yi öldürür, romanın yolu açılır. Olayların gelişimi için kaymakamın da ölmesi gerekir. Yeni kaymakam kötüdür. Köy köy dolaşıp vergi toplayacaktır Yusuf. Böylece kötülerin önü açılır. Kötüler, Muazzez'i kötü yola düşürecektir.

Kübra ile annesi iğreti durur romanda. Yusuf'un yardımseverliğini, Şakir'in kötülüğünü göstermek

için romana konan iki korkuluktur. Bu iki korkuluğun bir işlevi daha vardır. Muazzez'in bağa gittiğini göstermek. Bundan sonra ikisi de çıkar romandan.

Kötü Niyet Aramıyorum

Şu görülüyor. Romanın nesneleri çok zayıftır. Örge sıkı değildir. Nedensellikler dayanaksızdır. Paul Dupen *Kuyucaklı Yusuf*'u öder, ama şunları da eklemek zorunda kalır. *"Kuyucaklı Yusuf söz konusu oldukta, bazı bölümleri biraz 'kolayca çırpıştırılmış' bulmak olasıdır.(...)"* Dupont, *Kuyucaklı Yusuf*'un kurgusunu da eleştirir, kurguda tutarsızlık, yinelemelerden söz eder.

Bu kadarı bile *Kuyucaklı Yusuf*'u estetik nesne olmaktan çıkarır.

Kuyucaklı Yusuf'ta zaman dizimseldir. Ama romanın sonuna doğru zaman dizimi kırılır. O bölüm şöyledir, *"Bunu takibeden günleri Yusuf, ömrünün sonuna kadar unutamadı ve her hatırlayışında içini kah nihayetsiz bir kin ve hiddet, kah günlerce süren bir teessür ve hüzün kapladı."*

Yıllar geçmiş, Yusuf eski günleri anımsamaktadır. Sabahattin Ali, niçin bunu yaptı, belirsizdir. Ama bu kurguda kırılmadır.

Estetik nesne olamayan *Kuyucaklı Yusuf*, bütün bunlara karşın yüceltildi Türkiye'de. Burda kötü niyet aramıyorum. Bunu Türkiye'deki estetik bulanıklığa bağlıyorum. İşin en şaşırtıcı yanı, *Kuyucaklı Yusuf*'ta izlek de yok. Yalnızca iyi insan, kötü insan savaşımını anlatan olay dizini.

Burda sorun *Kuyucaklı Yusuf* değil. *Kuyucaklı Yusuf*, önünde sonunda sıkılmadan okunan yalın dilli bir roman. Sorun şurda.

Estetik nesne olmayan, bozuk dilli bir çok roman yüceltildi Türkiye'de. Sorun burda. Bütün bunların nedeni estetiksel buyruk'un eksikliği.

Şöyle der Ömer Naci Soykan, *"... günümüzde estetiksel buyruk'tan söz edildiğini belirtmek isterim."* (5)

Peki nedir estetiksel buyruk'un anlamı. Josep Brodosk şöyle açıklar estetiksel buyruk'un anlamını, *"Algılarken kendini duyusal duygulanımdan uzak tut, onu bir yana bırak, onun üzerine yüksel. Yalnızca ilkel-dirimsel hazzı izlemekle yetinme, aynı zamanda daha yüksek hazzı, düşünsel bir hoşlanmanın kendine özgü estetik hazzını da uygula."* (6)

Duyusal duygulanmanın üstüne çıkılmadığı için, estetik nesne olmayan birçok "roman" göklere çıkarıldı. Bundan sonra da çıkarılacak.

Neden çıkılamadı sorusunun yanıtı dallı budaklıdır. Dallı budaklı bu sorunun temelinde felsefede, estetikte iğreti yaşamamızdır. Bu değiştirmeli ilk elde. Marks'ın deyişiyle, *"kendi kendine kapalı bilincin çözümlenmesi yoluyla bilinç düzeltimi"* yapılmalıdır.

GİTMESİNİ BİLMEK GEREK

Gelmeyebilirdin dünyaya
Görmeyebilirdin
Denizini, gökyüzünü, dağlarını
Sarmayabilirdin
Bir yârin kollarını
Tatmayabilirdin
En leziz yemişlerini
En güzel ezgilerini
Duymayabilirdin

Onursuzluk egemen olmuşsa
Vurulmuşsa sevdan güpegündüz
İşgal edilmişse vatanın
Yaşamayı çok sevsen de
Son kurşunu atarak
Gitmesini bilmek gerek

Orhan İNCEMİRAK

İşte o zaman kapalı, içe dönük bilincin öznel gerçekliğinde öve öve bitirmediğimiz birçok "sanat eseri" gümbür gümbür yıkılacak.

Bu yıkımdan çıkan korkunç sesler bizi korkutmamalı.

Dipnotlar

1. Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1980.
2. Platon, *Devlet*, Türkçesi Hüseyin Demirhan, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 2002.
3. Kemal Tahir, *Devlet Ana*, Bilgi Yayınevi, Ankara, tarihsiz.
4. Ahmet Altan, *İsyan Günlerinde Aşk*, Can Yayınları, İstanbul, 2001.
5. Ömer Naci Soykan, *Mimarlıkta Etik-Estetik Bağıntısı, Arayışlar 2*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003.
6. Aktaran Soykan, a.g.e.

GENEL GEÇER BİR AHLÂK OLANAKLI MIDIR?

Ömer Naci SOYKAN

"Genel geçer ahlâk"tan anladığım, herkesçe benimsenen, uygulanan değil, fakat herkesin ortak olduğu akla dayanan ve akılsal (rasyonel) bir karşı çıkışa izin vermeyen, kabul edilebilir bir ahlâk anlayışıdır. Hiç kimseye belli bir ahlâk anlayışı dayatılamaz. Bir kişi, kendisine sunulan bir ahlâk görüşünü ussal bir karşı çıkışla reddedemiyorsa, o bu görüşü benimsemezse bile görüş onca da kabul edilebilirdir denebilir. Herkesçe kabul edilebilir bir şey, herkesin ortak olarak sahip olduğu akla uygun olandır.

Ahlâk bir değerler manzumesidir, ahlâksal değer yargılarının birbiriyle çelişmediği bir dizgedir. Bir ahlâk yargısı bütün insanlarca kabul edilmiş olsa bile, bu onun nesnel olduğu anlamına gelmez. Nesnel yargı, nesnedeki bir özelliğin nesne kavramına yüklenmesiyle elde edilir. Örneğin: "Bu duvarın rengi beyazdır." Bu yargı ile onun gönderimde bulunduğu nesne arasında uygunluk olup olmadığı, karşılıklılık (korrespondens) ilkesi uyarınca denetlenerek yargının doğruluğuna karar verilir. Bu doğruluk, nesnel ve genel geçerdir. Oysa ahlâksal bir değer olan "iyi" ya da "kötü" herhangi bir nesnenin, bir olayın bir özelliği değildir. Bir eylem için "iyidir" dendiğinde, buradaki "iyi", eylemin hızı, şiddeti vb. gibi onun bir özelliği değildir. Dolayısıyla burada karşılıklılık ilkesini uygulayabileceğimiz bir durum yoktur. Değer yargısı, öznenin, kendisinde bulunan bir değer duygusunu nesne kavramına yükleyerek elde ettiği bir yargı olması anlamında öznel bir yargıdır. Onun ahlâksal anlam dışında bir doğruluğu söz konusu değildir; fakat geçerliliğinden söz edilebilir. Bu da özneler arası bir geçerliliktir. Biz burada genel geçer derken, bundan tüm özneler için geçerli olabilirliği anlıyoruz. Böyle bir yargının tüm özneler, yani tüm insanlar için geçerli olabilmesi için de onun tüm insanlarda ortak olarak bulunan usa dayanması kaçınılmaz görünüyor. Bu tanım ve belirlemelerin ışığında başlıktaki sorunun yanıtını aramaya başlayabiliriz.

Her ahlâk dizgesi, her din kendi ahlâk anlayışının genel geçer olduğunu savunur. Hiçbir ahlâk görüşü, değerler felsefesi başlığı altında ahlâk felsefesiyle birlikte yer alan estetik görüşler gibi, kendisinin yalnızca bir çevre için geçerli olmasına razı olmaz. Estetik için belli sanat çevreleri olmasına karşın, bir "ahlâksal çevre"den söz edilmez. Ancak dinsel ya da din dışı olsun herhangi bir ahlâk görüşünün yalnızca kendisinin genel geçerlik savunması onun genel geçer olduğunu göstermez. Savın gerekçelendirilmesi gerekir. Biz burada böyle bir ahlâk görüşü önermeyeceğiz, fakat böyle bir görüşün hangi temel üstünde olamayacağını göstermeye ve nasıl bir temele dayanabileceğinin ipuçlarını vermeye çalışacağız.

Kant'a kadar süre gelen felsefede ortaya konan tüm ahlâk görüşlerinin ortak paydası, hepsinin mutlulukçu (eudaimonist) olması idi. *Kant*, mutluluğun kişiden kişiye, hatta bir ve aynı kişinin farklı zamanlarında değişebileceğini ve mutluluğun gaye olamayacağını söyleyerek bu görüşleri eleştirir. Ona göre, eğer mutluluk insan için gaye olsaydı, doğa insana onun en mutlu zamanlarında bile kuşku duymasına, dolayısıyla mutluluğunu bozmasına neden olan aklı vermezdi. *Kant*, bu ahlâk görüşlerinin yerine kendi ödev ahlâkını koyar. Ne var ki onun etiğinin başlıca güçlüğü, ahlâk buyruğunun sesinin duyulduğu kaynaktır. *Kant*, ontolojik bir Tanrı kanıtlamasının olanaklı olmadığını göstermesine karşın, içimizdeki ahlâk yasasını duyular üstü bir dünyaya bağlar; ahlâk buyruğunu güvence altına almak için postula olarak da olsa Tanrı'nın varlığının zorunlu olduğunu söyler.(1) Böylece ahlâk buyruğu yeniden bir aşkın varlığa dayandırılır. Oysa eğer böyle bir aşkın varlık kabulü koşul olacaksa, zaten yaptırımı da olan dinlerin Tanrı'sı vardı. Bu nedenle biz hiçbir aşkın varlık kabulü olmaksızın ahlâk buyruğunun yalnızca ussal temellerde aranmasının gerekli olduğuna inanıyoruz.

Bir dinin ahlâk buyruklarından bazılarını o dine veya hiçbir dine mensup olmayanlar da benimseyebilir. Ancak geri kalan buyrukları ve bütün olarak dizgeyi benimseyebilmek için o dine inanmak gerekiyorsa, o zaman o buyrukların genel geçer olabileceği söylenemez. Hiçbir din, bizim tanımımızla, evrensel, genel geçer bir ahlâk yasası koyamaz. Çünkü o, daha önce kendisinin mensubu olunmasını ister. Dinlerin sevap ve günah gibi yaptırımları

olması, ahlâk buyruklarının koşullu olduklarını ve sonucu için yapıldıklarını gösterir. Ben iyiyi sevap için yapıyor, kötüyü günah olduğu için yapmıyorsam, bunun yine *Kant*'ın haklı olarak belirlediği koşullu (hipotetik) buyruk olması nedeniyle ahlâksal bir eylem olduğu söylenemez. Ancak buna rağmen, gerek Hıristiyan mistiklerinde gerek İslam sufilerinde ceza korkusunu ve hiçbir yaptırımı göz önüne almayan ahlâk kahramanlarına rastlanmıştır. Ama bunun nedeni bu dinlerin kendisi değildir. Ceza ve ödül, dinleri ilkece hukukla aynı düzleme koyar; her ne kadar hukuk, ceza yaptırımını uygulayıp iyi eyleme ödül vermese de. Ahlâksal eylemin dışsal bir yaptırıma dayanması, onun bu sonucu için yapıldığını gösterir. Ahlâksal eylem için eylemin dışında değil, tersine kendisinde bir yaptırım olması, onun sonucu için yapıldığı anlamına gelmez. Bu, ereği kendinde olması bakımından bir ereksizliği gösterir. Böyle bir yaptırım, ahlâksal eyleme zarar vermez. Örneğin, ahlâksal eylemde bulunma insana gönül ferahlığı verir. "Gönül ferahlığı" eylemin kendisinde olan bir yaptırımdır, ama yaptırım gücü çok zayıftır. O, yalnızca bir lüks olarak, fazladan bir şey olarak düşünülebilir.

Bir insandan ahlâksal eylemde bulunmasını beklememiz için onun aşkın bir varlığa inanmasını ondan beklememeliyiz. Aksi halde böyle bir inancı olmayan biri ahlâklı olma olanağından yoksun kalır. Genel geçer bir ahlâk için kişi, böyle bir inanca sahip olsa da olmasa da ahlâksal eylemde bulabilmelidir. Ahlâk felsefesi, genellikle felsefe, dinsel bir inanç üstüne temellendirilemez. Felsefi temellendirme daima ussal olmalıdır. Bizim burada yaptığımız temellendirme çabasının ussal olması, insanı salt bir us varlığı olarak gördüğümüz anlamına gelmez.

"İyi" değerinin, genellikle de değerin ne olduğu sorusunun yanlış anlamaya götüren bir yönü olduğunu da belirtmek istiyoruz. Çünkü öyle bir soru, "iyi" adı verilen bir nesnenin, bir olgunun veya bunların bir özelliğinin ontolojik olarak var olduğunu kabul eder ve onun ne olduğunu sorar. Bir şeyin ne olduğunu söyleyen bir yargı da belirttiğimiz anlamda nesnel bir yargıdır. Oysa değer, bir şeyin kendisi değil, ona atfedilen bir şeydir. Bu atıf da olanı değil, olması gerekeni söyler. Ancak bu olması gereken, "Ben öyle istiyorum." tarzında keyfi bir istemeyle temellendirilemez. Bu istemenin ussal bir gerekçelendirilmesine ihtiyaç vardır.

Türkçe düşünmeye önem veren bir felsefeci olarak ilkin değeri Türkçe'nin buyuruculuğunda ele almak istiyorum. Türkçe "teğmek" sözcüğünden gelen, "dokunmak", "değmek" anlamındaki "değer" sözcüğü, anlam genişlemesiyle bir nesnenin dengi, karşılığı, ederi demektir.(3) Buna göre onun olumsuzu "değersiz" de karşılığı, ederi olmayan, geçerli olmayan anlamındadır. Aslında burada Türkçe, değeri bir nesne veya ona ait bir özellik olarak görmemiş, fakat ona karşılık verilen, kabul edilen bir şey olarak görmüştür. Türkçe "değer" sözcüğünün kendisinin de olması gereken bir şeyi göstermesi, değer yargısının yaptığımız tanımının isabetli olduğu anlamına gelir. Bir şeye verilen iyi değeri onun bir parçası değil, ona karşılık verilmiştir; ama bu ona değmekte, dokunmaktadır. Böylece bir şeyin karşısında olan iyinin o şeyle ilgisi de kurulmaktadır. Öte yandan, dokunulan, yaslanılan şey anlamındaki "değnek" sözcüğünün de aynı kökten gelmesi, söz konusu ilginin, yani değerin değdiği şeyle ilgisinin güçlü olduğunu da göstermektedir. "Buna değseydi." ve benzeri biçimlerde dile gelen deyimlerde de hep yapıp edilen şeyin boşlukta, havada kalmamasına vurgu yapılır. Değer, yapıp edileni önemli, anlamlı kılan şeydir. Tüm bu çözümlemeler, iyi değerinin, yani ahlâksal değerin eyleme yüklenmesinin gerekçelendirmesine yöneliktir. Bu da ahlâksal değerin en çok ihtiyacı olan "Niçin yapmalı?" sorusuna bir yanıt olarak alınabilir.

Ama yine de felsefe tarihinde, özellikle deneyci (empirisit) gelenekte ve çözümsel (analitik) felsefede, etik temellendirmelere karşı öne sürülen, göz ardı edilemeyecek itirazlar vardır. Bu eleştiriler belli bir bilgi anlayışına dayanır. Geleneksel bilgikuramında doğruluk anlayışı kabaca şu şekilde formüle edilebilir: Doğruluk için iki şey gereklidir. Biri bir önerme, diğeri önermenin gönderimde bulunduğu şey. Doğruluk, bu ikisinin birbirine uygunluğudur. Böyle bir ikiliğin olmadığı yerde doğruluktan söz edilemez. Örneğin *Hume*, etik ve estetik yargıların dayandığı duygu, istek ve eylemlerimizde birbirine uygun olup olmadığı araştırılacak iki ayrı şeyin olmadığını söyler. Ona göre bunlar asli olgular ve gerçeklerdir.(3) Etik ve estetik yargılar, değer yargıları olduğu için, değer de nesnenin bir özelliği olmadığından, o özelliğin o nesnede olup olmadığı sorulamayacak ve burada bir doğruluk sorunu olmayacaktır. Bu nedenle *Hume* haklıdır. Fakat nesnenin bir özelliği olmayan değer, öznenin sahip olduğu bir kavramdır. Eğer bu kavramın, öznenin olmazsa olmaz bir özelliği olduğu kabul edilirse, o zaman bu bilgibilimsel güçlük aşılabilir. Ancak bu da eninde sonunda bir kabuldür. Bütün insanlar böyle bir şeyi kabul etse bile, yine de kabule dayanan değer yargısının nesnel olduğu söylenemez, ancak özneler arası genel geçerliği söylenebilir. Dolayısıyla ahlâka ilişkin temellendirmelerin daima özneden hareket etmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle onlar için nesnel yargılarda olduğundan başka tür ölçütlere gerek vardır.

Bir başka eleştiri de dünyanın içinde bir olgu olarak hiçbir değerin olmadığını, bundan dolayı ahlâk önermelerinin var olamayacağını, dolayısıyla etik diye bir bilimin olamayacağını savunun *Wittgenstein*'dan gelir. Ona göre, örneğin bir taşın düşmesiyle birinin birini öldürmesi olgusu arasında bir ayrım yoktur.(4) Dünyadaki olgular, nesneler arasında bir sıradüzen (hiyeraşi) yoktur. Sıradüzen olgulara bizim verdiğimiz değerle oluşur. Aslında bu eleştiri de ahlâksal yargının ölçütünün onun betimlediği nesne durumunda değil, tersine öznede bulunacağı biçimindeki bizim görüşümüze hak verir niteliktedir. Ahlâksal edim için bir yaptırımın da olamayacağını yine *Wittgenstein* şöyle dile getirir: "<Melisin> biçimli genel bir ahlâk yasası listesinde ilk düşünce şudur: <yapmazsam eğer, o zaman ne olur?> Ama ahlâkın ceza ve ödül ile hiçbir ilgisi olmadığı açıktır."(5) Burada Wittgenstein, "yasa" sözcüğünü olağan anlamda kullanmıştır.

Olağan anlamda "yasa"nın başlıca iki kullanım biçimi vardır: fizik (bilim) yasası ve hukuk yasası. Birincisine karşı çıkılmaz. Buna kalkışıldığında sonuç başarısız olur. Hukuk yasası ise çiğnenebilir; ama bedeli cezadır. Oysa "ahlâk yasası", ne birincisine ne de diğerine benzer. Ancak dinsel ahlâk, yukarıda belirttiğimiz gibi kendisini hukuka benzetir. Elbette bizim aradığımız ahlâkın benzeri bir tarzda olmayacağı açıktır. Etikte aynı anlamda kullanılan bir de "ahlâk buyruğu" deyimi vardır. Bu da bir buyuranı var sayar. Buyuranın sözüne uyulması için onun insan üstü olması ve yine yaptırımı olması gerekir. *Kant* anlamında insan, hem buyuran, hem buyruğa uyan ise ve böylece o, özerk (autonom) olabiliyorsa da yine belirttiğimiz gibi *Kant*'ın kendisi bile bununla tatmin olmamış ve Tanrı'nın varlığını zorunlu kılmıştı. Gerçi biz de bu deyimleri burada kullanıyoruz. Onların bu sakıncasının ayrımında olduktan sonra geleneğe uyup onları kullanmak, düşüncelerimize zarar vermez. Ama bizim asıl benimsediğimiz deyim "ahlâk yargısı" veya "değer yargısı"dır.

Ahlâksal eylemin kendi dışında bir yaptırımı olmamalıdır. Yaptırım, belirttiğimiz gibi, hukukta söz konusudur. Yasaya aykırı bir eylem cezalandırılır. Ama bu da yine eylemi ortadan kaldırmaz. Eylemi engelleyen, başka eylem veya bir nesnedir. Kısacası ahlâksız ve yasa dışı edimde bulunma olanağı daima vardır. Bu durum, ahlâkın bir özgürlük sorunu olduğunu gösterir. Özgürlük seçme olanağının olduğu yerde vardır. Yaptırımın belirleyici olması, örneğin susayınca su içilmesi gibi bir durum, bize seçme şansı vermez. Dolayısıyla ahlâksal edimi temellendirirken, onun zorunlu olması gerekeceğini düşünmek, buna aykırı durumları, sanki ahlâk temellendirmesini sakatlıyor gibi görmek doğru olamaz.

Değerin nesnede değil, fakat öznede aranması gerektiği, dikkatimizi daima özne değer ilgisi üzerine çekiyor. Özne, yani insan, değerlere sahip bir varlıktır. *Takiyettin Mengüşoğlu*, insanı değerleri duyan bir varlık olarak tanımlar ve değer duygusunu insanın bir varlık koşulu olarak görür. Ona göre insan günlük yaşamda değer kavramı üstüne konuşmasa da değerlere göre eylemde bulunur. Bilim değerlerden yoksun olmasa da onlar onun araştırma konusu değildir. Bu alanda rakipsiz kalan felsefe ise birbiriyle çelişen, birbirini ortadan kaldıran kuramlar öne sürmekten çekinmez. Ama ne sıradan insanlar ne de bilimle uğraşanlar, bu kuramlara kulak asmadan yaşamlarını sürdürür.(6)

Gerçekten de değerler üstüne konuşmak, konuşmanın doğruluğunu belirleyen nesnel ölçütlerden yoksun olunduğu için güçtür. Ama öyleyse ne yapılacaktır? Özneye ilişkin savların doğruluğunun kanıtlanmasında, nesnel yargılarda kullanılan karşılıklılık (korrespondens) ilkesinin geçerli olamayacağını söylemiştik. Burada var olan değil, olması gereken söz konusudur. Olması gerekenin, olmazsa ne olur biçiminde düşünülerek sonucun "saçmaya indirgenmesiyle" (reduktio ad absurdum) temellendirilmesinden başka yol yoktur. O halde soralım: İnsan değer duygusuna sahip olmasaydı ne olurdu? Eğer buradan çıkacak sonuç, insanın yaşamasının olanaksızlığını gösterecekse, o zaman değer duygusunun insan için, özne için sahip olunmasının kaçınılmaz olacağı kanıtlanmış olacaktır.

Ahlâk, birlikte yaşama için söz konusudur. Esasen insan olma, *Aristoteles*'ten beri toplumsal varlık (zoon politikon) olarak tanımlanmıştır. Bireylerinin hiçbirinin hiçbir ahlâksal değere sahip olmadığı bir toplum var olamaz. Onların birlikte yaşaması olanaklı değildir. Öte yandan, bireylerinin tümü her zaman ahlâksal edimde bulunan bir toplum kuramsal olarak olanaklıdır. Demek ki bir toplumun bireylerinden en azından bazılarının değer duygusuna sahip olması kaçınılmazdır. Ahlâk birlikte yaşama için gerekiyorsa, ahlâksal buyruğun temeli de bu birlikte yaşamada bulunması gerekir. Aşkın bir varlık inancı olmaksızın da ahlâklı eylemde bulunmak olanaklı olmalıdır. Başka bir deyişle ahlâk gökten yere indirilmelidir. Yeryüzünün çocuklarına, yeryüzü ahlâkı yeterli olmalıdır. Bu da yine yeryüzü çocuklarının ortak olarak sahip oldukları akla dayandırılmalıdır. Ortak akılla konuşan, buyuran bir ahlâk olanaklıdır. Yeryüzü, onların akıl dışında ortak olduğu ikinci şeydir. Yeryüzü ahlâkı, onların hepsinin zarar gördüğü, yakındığı çevre kirliliği için de en etkili sağaltım aracıdır. Çevre kirliliği ile ahlâksal kirlilik, aynı temele dayanır. İnsanın doğaya bakışıyla,

doğayla olan ilişkisi ile türdeşleriyle olan ilişkisi, birbirlerini karşılıklı olarak belirler.(7)

Ne var ki, gerek insanın birbiriyle, gerek doğayla olan ilişkisinde ahlâklı davranması gerekliliği, ancak uzak bir yaptırım olabilir. Bencil bir tutum için bu değerlerin hiçbir yaptırıcı gücü yoktur. Fakat ahlâkın temellendirilmesi için insanların her zaman ahlâksal edimde bulunmalarının teminatını vermek gerekli değildir. Öyle bir temellendirme, nesnel yargılar için yapılanın ahlâksal alana taşınmak istenmesinden başka bir şey değildir. Zaten ahlâk, ahlâksızlığın olduğu yerde söz konusudur. Hiçbir ahlâksız eylem olmasaydı, ahlâklı eylemin de bir anlamı olmazdı.

Bir nesne bilgisinin doğru mu yanlış mı olduğu, nesnesine uygun olup olmadığı tartışılır. Sonunda onun doğru veya yanlış olduğu *görülür*. Oysa bir değer bilgisi yine tartışılsa da sonunda onun doğruluğu ilkindeki gibi görülmez, ama *benimsenir*. Birincisi aklımıza, ikincisi ruhumuza, yani tüm benliğimize hitap eder. O yüzden bu sonuncusunun benimsenmesinden söz ediyoruz. Bu durum da değerin eğitimle ilgisini gösterir. Çünkü benimseme eğitim sonucunda vuku bulur. Değer yargısı, öznenin sahip olduğu bir değerin nesneye yüklenmesi olduğuna göre, bunun için her şeyden önce öznenin böyle bir değere sahip olması gerekir. Bu da değer eğitimi sorunudur.

Öznel olan değer duygusu, doğuştan değildir; sonradan, toplumsal yaşayışla kazanılır. Fakat insanın ancak toplumsal bir varlık olmasıyla insan olması göz önünde bulundurulmakla değer duygusunun da onun bir varlık koşulu olduğu söylenebilir. Öte yandan insanın doğuştan getirdiği, ama belli bir olgunluk yaşıyla kendini gösteren, iyiyi kötüden ayırma yetisi dediğimiz vicdan ya da aynı anlamda olmak üzere ahlâksal yargı gücü, değer duygusu için sağlam bir temel oluşturur. Ne var ki vicdan, yargı vermede tek başına bırakılabilir değildir. Öyle olsaydı, aynı olay karşısında farklı insanların vicdan seslerinin de aynı olması gerekirdi. Oysa bu durumun hiç de böyle olmadığı yaşam deneyiminde görülmektedir. Bu nedenle vicdanın güvenilir bir yargı gücü olması için onun bilgiyle ve estetik beğeniyle desteklenmesi gerekir.

Ahlâk yasası, *Kant*'ın dediği gibi içimizdedir. Ancak onun oraya yerleştirilmesi gerekir. Bu da eğitimle olur. İnsan, ahlâksal eğitim için gerekli zemin olan vicdana sahiptir. Ancak tek başına kaldığında eksik olan vicdan, akıl ve beğeni duygusu ile tamamlanmalıdır. Tüm insan yapıp etmeleri ve başarıları üç ide altında toplanır: doğru, iyi ve güzel. İnsanda doğru bilgi için akıl, iyi (ahlâksal) eylem için vicdan, güzel için hoşlanma duygusu bulunur. Bunlardan akıl ile estetik beğenin temeli olan doğal hoşlanma duygusu doğuştandır. Vicdan ise birlikte yaşamada, belli bir ergenlik çağına gelindikte ortaya çıkar. Ruh beden bütünlüğünü daima göz önünde bulundurması gereken eğitim, bu üç yetinin gelişmesini erek edinmelidir. Değer eğitiminin kendisine dayanacağı vicdanın, diğer iki yeti olan akıl ve estetik beğeni duygusu ile birlikte bulunması gerektiğinin anlamı şudur. Ahlâksal eylemde bulunmak için yalnızca iyiyi isteme yeterli değildir. İyinin hangi durumda ne olduğunun bilinmesi gerekir. Bu da aklın doğru kullanılması demektir. Örneğin, otomobili alev alan birine iyi niyetle yardım etmek için yangına su dökmek, alevlerin daha da artmasına neden olur. Bunu bilmeyen biri iyi niyetle o kişiye kötülük eder. Örnekler çoğaltılabilir. "Cehenneme giden yol iyi niyet taşlarıyla örülmüştür." sözü bu durumlarda kullanılır. Estetik beğeni ise eylemlerimizi inceltir, ruhumuzu yüceltir. Ahlâksal eylemlerini estetik beğeniyle destekleyen insan, ahlâk adına kaba davranışlardan uzak durur. Yalnızca iyiyi yapmak değil, onu nasıl yapmak da onun kadar önemlidir.

Toplumsal yaşamın her alanında yazılı olmayan, bozulması durumunda, kimsenin ceza görmediği kurallar vardır; onlara karşı yalnızca kınama, ayıplama gibi tutumlar sergilenir. Ahlâk kuralları bunlardandır. Ancak bunların çoğu, örf, âdet, gelenek, görenek gibi toplumdan topluma değişen sosyolojik ahlâk içine girer. Oysa bizim burada baştan beri sözünü ettiğimiz etik kurallar, evrenseldir; onların zamana ve topluma bağlı olmaması, insanlık idesinden kaynaklanmış olmasındandır. Onlar belli davranış tarzları olarak sayıp dökülemezler; yalnızca hepsinin sahip olacağı bir biçimden söz edilebilir. Burada bazı yönleriyle eleştirdiğimiz *Kant* etiğine biçimsel olmasından dolayı yapılan eleştiriler ise, bizce haksızdır. *Kant*, şu sözleriyle tüm etik yargıların kendisinden çıkarılabileceği formülü vermiştir: "Öyle hareket et ki, bu hareketinde, insanlığı (insan olmayı) hem kendinde hem de diğer insanların her birisinde, her zaman bir gaye olarak alasın; fakat asla sırf bir vasıta olarak kullanmayasın."(8) Bize göre bu formül genel geçer bir ahlâk için yeterli olmalıdır. Onun içeriğini her bir insan, buyruğa uyarak karşılaştığı durumlarda kendisi doldurmalıdır.

Demek ki konuşmamızın başlığını oluşturan soruyu sonuçta olumlu olarak yanıtladık. Ancak davranış tarzlarının listesini veren hiçbir genel geçer ahlâk sistemi var olamaz. Hiçbir ahlâk sistemi, onun hiçbir önermesi, bana nasıl eyleyeceğimi buyuramaz. Aksi halde ben, ahlâksal eylemimde kendim karar verme sorumluluğuna sahip olmam. Ayrıca yaşam durumları, sonsuz çeşitliliktedir, daima öngörülemeyen durumlarla karşılaşılabilir. Ahlâksal

SONSUZ BAHARLARA

I.
Bir selvinin dalında
mevsimin sonbaharında
sana sevdalanmıştım.
Telsiz ve duvaksız
girmiştim Anadolu kokan koynuna...

Akşamdı ve dinmişti
yalnızlığın göz yaşları...
Sonbahar çiçek çiçekti
rengarenk giysilerinde senin.
Dökülüyordu bir bir dudağından
büyük aşkımızın soneleri...
Zaman son hızıyla akıyordu.
Ben bakıyordum ardından,
susuyordum.

Kan ağlıyordum gidişlerinde,
gelişinde menekşeler açıyordu
yüzümde,
sonbaharın menekşeleri...
Ağlıyordum gidişine,
gelişine gülüyor
ve güller ekiyordum saksılara.
Yeni ve son. Sonsuz baharlara.

II
Bahar yasa durmayacaktı...
Ayakların Petrograd,
yüreğin Stalingrad'da
savaş alanı olacaktı...
Oysa bayrakları indirmiştin yarıya.
Yararı yoktu, solu sana sormanın.

Yüreğinin tortusunu yıkardın
umutlarında...
Her gelişinde:
Yeşil bir dal alır
öyle gelirdin,
kurumuş, kurulu
düzenine.
Oysa benim tek düzenim:
Düzensizlikti.
Aykırıydım sonuna kadar.
Sonuna kadar,
asiyim hâlâ da.
Saksılarımda bile çiçekler:
Kızıl açar.
Düzene yamananlar
benden kaçar.

Rahime HENDEN

eylem için her durum karşısında ahlâksal özne tek başına olmalıdır. İnsanı tanrılaştıran tek şey ahlâktır. Bütün insanları kendi beninde gaye olarak bulduğun o anda tıpkı Tanrı gibi yalnız olmalısın.

1. Bkz. I. Kant, *Kritik der praktischen Vernunft*, s.199 [225-226] vd., Reclam 1963.
2. Bkz. İsmet Zeki Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Sosyal Yayınlar 1998.
3. Bkz. D. Hume, *Ein Traktat über die menschliche Natur*, Drittes Buch, s.198, Felix Meiner Verlag 1978.
4. Bkz. L. Wittgenstein, *Ahlâk*, Felsefe Dünyası, sayı: 7, s.37, Çev. Ö. Naci Soykan.
5. *Tagebücher*, 30.7.16.
6. Bkz. T. Mengüşoğlu, *Felsefi Anthropologi*, s.112-129, İst. Üni. Ed. Fak. Yay. 1971.
7. Bu konudaki düşüncelerimiz için "İnsanın Dünyadaki Yerinin Yeniden Sorgulanması Üstüne" (*Arayışlar Felsefe Konuşmaları 2*, İnsancıl Yayınları 2003.) başlıklı yazımıza bakılabilir.
8. Prof. Dr. Heinz Heimsoeth, *Immanuel Kant'ın Felsefesi*, s.135, Çev. T. Mengüşoğlu, İst. Üni. Ed. Fak. Y., 1967.

"TARİHİN SONU" MU, BİR ÇÖKÜŞÜN BAŞLANGICI MI?

İlhan YÜCE

İnsanoğlunun Yakıcı Sorunları

Dünyanın en büyük ekonomik ve askeri gücü emperyalist ABD, tek başına dünya egemenliğine soyunmuştur. İnsanın insanı sömürüsünün başlamasından bu yana, tarihte ilk kez en büyük sömürücü devlet, böylesi bir güce erişmiş görünmektedir. Yeryüzünün tüm kaynaklarına göz diken "Büyük Patron" durmadan saldırmakta, dünyanın her yanında, çoluk çocuk milyonlarca insanı, gözünü kırpmadan öldürmektedir.

Yeryüzünü birçok kez yok edebilecek güçte silahlarla donanmış ve ekonomik, siyasi, mali ve askeri gücüyle dünyayı bir ahtapot gibi saran "Büyük Patron"; doğrudan ya da dolaylı saldırı ve işgalleriyle, başka ülkelerde gerçekleştirdiği gizli ya da açık hükümet darbeleriyle, sık sık başvurmaktan çekinmediği siyasi cinayetleriyle, ekonomik, siyasi, ticari yaptırımlarıyla, IMF, DB ve DTÖ gibi kuruluşları aracılığıyla dayattığı reçeteleriyle, tüm insanlık üstünde, kalıcı, zorbaca bir egemenlik kurabilecek midir?

Amansız silahlarla donanmış bu "haydut devlet"in karşısına, kim, hangi devlet, ya da hangi güç dikilebilecektir? Büyük Patron emperyalist ABD, canının istediği ülkeyi işgal edecek, işgale karşı ülkesini savunan insanları çoluk çocuk yok etmeyi sürdürebilecek midir?

Tüm bilgi birikimine karşın insanoğlu, yaşamının bundan sonraki bölümünü, köleci düzenden daha amansız bir despotizm altında mı geçirecektir? Köle sahipleri, kölelerinin, hiç değilse karınlarını doyurmak, barınmalarını sağlamak durumundaydılar. Günümüz "uygarlığı"nın kapitalist emperyalist patronlarının ise, açlığa mahkum ettikleri milyarlarca insana karşı böyle bir yükümlülükleri de yoktur. "Uygarlığımız"ın demokrasisi, hukuku, köleci düzenin bile gerisine düşmüş değil midir? İnsanoğlu, kendisine "demokrasi" diye yutturulan bu haydutluk düzenine fit olmak zorunda mıdır?

Günümüz insanı, 1492'de gemilerle gelen "uygar" çapulcuların karşısındaki 100 milyona yakın Amerikan yerlisi Kızılderililerin konumuna mı düşmüştür? Kızılderililerin, bu çapulcular karşısında hiç şansları yoktu. "Uygar" çapulcular yok edecekler, Kızılderililer de yok olacaklardı. Bu, "uygar" çapulcuların "uygarlığı"nın bir gereğiydi. 1492'deki türdeşlerinden binlerce kat güçlü silahlarla tepeden tırnağa donanmış emperyalist haydutun karşısında günümüz insanlığı, yok edilen Kızılderili kardeşleri ölçüsünde savunmasız ve şanssız mıdır?

İnsanın insanı sömürüsünün başlamasından bu yana, gelecek güzel günlere olan umudunu binlerce yıldır yitirmeyen insanın elinden, "umut"da uçup gitmekte midir?

"Tarihin Sonu" mu?

Alman Nazizmi'nin kapitalizmden ayrı "ekonomik ve toplumsal bir sistem olduğunu savunan Francis Fukuyama'ya göre; 20. yüzyılın ortalarına doğru (1945) faşizmin yenilgisi, sonlarına doğru da (1990'ların başı) sosyalist Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, insanlığın önünde tek geçerli sistem olarak "liberal demokrasi" kalmıştır. Öteki sistemleri yıkmayı başaran bu liberal demokrasi, "nihai, insani hükümet biçimi"dir. İnsanların, amansız sorunlarla boğuşsalar da, başka sistemler aramalarının boşuna bir çabadır. Çünkü, iler tutar yanı kalmayan şu bildiğimiz "liberal demokrasi"; "tarihin sonu"dur.

Francis Fukuyama, insanın elinden, son umduğu "umut"u da almaya yeltenmektedir. Ona göre, bir avuç emperyalist patron, tüm dünyayı soyup sömürürken, altı milyar insanın sömürülmekten ve sürünmekten başka bir seçeneği kalmamıştır. Bu soygunun adı da "liberal demokrasi"dir!

Peki kimdir Fukuyama? Emperyalist ABD hükümetlerine siyasal danışmanlık, yani insanlığı soyma konusunda yol göstericilik yapan Japon asıllı Amerikalı "siyaset bilimci!" Açıkçası, haramilerin adamı. Aldığı yüksek danışmanlık ücretini hak edebilmek için, *Tarihin Sonu ve Son İnsan* adında bir de kitap yazan Fukuyama, böylece ününe ün, servetine de servet katacaktır bu arada.

Haramilerin adamından başka bir şey beklenmeyeceğine göre, Fukuyama'nın yazdıklarının bir önemi var mıdır? Gerçeklik açısından bakıldığında yoktur elbet. Yoktur, ama emperyalist patronların yağdanlıkları, onun "görüşlerini" öve öve bitirememekte, kitabını göklere çıkarmaktadır. *Tarihin Sonu ve Son İnsan*'a, Los Angeles Times'ın kitap ödülü verilir. Emperyalizmin medyası, ücretli ya da gönül-

lü yağdanlıkları, ünlü mü ünlü "yazarları", "düşünürleri", gazetecileri, ballandıra ballandıra tüm insanlığa, "tarihin sonunun geldiğini" anlatıp duracaklardır.

İnsanoğlu için gerçekten tarihin sonu mu gelmiştir?

Silahsız İnkalar ve
Silahlı "Uygar" Çapulcular

Amerika kıtasının 1492'de bulunuşuyla birlikte, o dönemin bilinen eski dünyasının en büyük ekonomik, siyasi ve askeri güçleri olan İspanya, Portekiz, İngiltere, Fransa ve Hollanda, Yeni Dünya'yı yağmalamaya başlamışlardır. Bu ilk sömürgeci ülkelere, bugünkü tanımlamayla "süper güçler" de denebillr. Onların karşısında hiçbir ülke, hiçbir ulus, hiçbir insan topluluğu duramaz. "Uygarlığın" temsilcileri onlardır ve "uygarlıkları" gereği, kendilerinden güçsüzleri yok edeceklerdir.

Yıl 1532'dir. Amerika kıtasının bulunuşunun üzerinden kırk yıl geçmiştir. Bu topraklarda yaşayan ve sayıları 20 milyon ile 100 milyon arasında olduğu üstüne tahminler yürütülen yerliler; Aztek, İnka ve Maya adlı üç büyük imparatorluğun yurttaşları olarak yaşamaktadırlar. Ancak güçlü yabancılar gelir gelmez talana ve soykırıma başladığından, şaşkınlık ve umutsuzluk içindedirler.

Çapulcu "fatih" Francisco Pizarro (1475-1541), İspanya Kralı I. Carlos'u temsilen 168 adamıyla Peru topraklarında, bugün 35 bin nüfuslu bir kent olan Cajamarca'ya doğru ilerlemektedir. Pizarro burada, İnkaların İmparatoru Atahualpa ile buluşacaktır. Tahtırevanını sekiz kişinin taşıdığı Güneş İmparatoru Atahualpa da, milyonlarca yurttaşının yaşadığı kendi ülkesinde, savaşçılarının ve binlerce İnkalı yurttaşının arasında, güvenle ilerlemektedir. Üstelik, güvenliği için 80 bin kişilik bir ordu da, çadırlarında hazır beklemektedir. Ancak ordusunun askerlerinin silahları, ilkel oklar ve küt sopalardan oluşmaktadır.

Tüfek, Mikrop ve Çelik adlı kitabın yazarı Jared Diamond'a göre çapulcu Pizarro'nun, 106'sı piyade, 62'si atlı, 168 askeri –Diamond'un tanımlamasıyla "ayaktakımı güruhu"- vardır yalnızca ve yeni kıtadaki en yakın İspanyol birlikleri 1500 km. uzaklıktadır. Ancak onların; atları, çelik zırhları, delici mızrakları, keskin kılıçları, bir düzineye yakın çakmaklı tüfekleri ve bir de küçük topları vardır. O zamanın "süper gücü"nün silahları, işte bunlardır. Ama yine de; bilmedikleri yabancı topraklarda, çok kalabalık bir halkın arasında ilerleyen Pizarro ve çapulcuları, korkudan ürpermekte, kimileri altına kaçırmaktadır.

İki taraf, 16 Kasım 1532'de buluşur, ya da karşı karşıya gelir. Bu buluşma, anlaşmayla değil –çünkü anlaşma, olanaksızdır!-, "çatışmayla" sonuçlanır. Hemen hiçbir öldürücü silahı bulunmayan yaklaşık yüz bin yerli karşısında, öldürücü silahlarla donanımlı 168 kişi! Silahlı bir kişiye, 600 yerlinin düştüğü bu çatışma, nasıl sonuçlanmış olabilir?

Bu "çatışmaya" katılan İspanyollardan kimileri, o günü anlatan notlar tutmuşlardır. Diamond'un kitabında şunları okuruz; *"Çubuklarının uçları gümüş kaplı zarif bir tahtırevanın içinde Atahualpa vardı. Sekiz tane adam onu omuzlarında taşıyordu, koyu mavi üniformalar giymişlerdi. Atahualpa'nın kendisinin kılığı da çok gösterişliydi, başında tacı, boynunda koca koca zümrütlerden bir gerdanlık vardı... Atahualpa'nın arkasından iki tahtırevan ile birlikte iki hamak daha geldi. Bunların içinde yüksek rütbeli reisler oturuyordu. Onların da arkasından altın ve gümüş taçlar takmış çeşitli bölükler göründü. Bu yerli bölükleri ihtişamlı şarkıların eşliğinde meydana dolmaya başladılar, doldular, doldular, meydanda hiç boş yer kalmadı. Bu arada biz İspanyollar bir avluya saklanmış, hazırda bekliyorduk, korku içindeydik. Pek çoğumuz hiç fark etmeden altına kaçırmıştı, sırf korkudan... Pizarro, Candia'ya (kardeşi-İ.Y.) işaret etti, onlar ateşe başladılar. Aynı zamanda borular çaldı, zırhlı İspanyol birlikleri, hem süvariler, hem piyadeler saklandıkları yerlerden dışarı fırlayıp meydana doluşmuş olan silahsız yerlilerin üzerine saldırdılar, İspanyol savaş narasını atarak 'Santiago!' diye bağırıyorlardı. Yerlileri korkutmak için atlarımıza çıngırak takmıştık. Silahlarımızın gümbürtüsü, boruların şamatası, çıngırakların çıngırtısı birleşince yerliler neye uğradıklarını şaşırdılar. İspanyollar üzerine çullanıp onları doğramaya başladılar... Piyadeler geriye kalanların üzerine öyle bir saldırmıştı ki, kısa bir sürede hepsi kılıçtan geçirildi... Bütün bunlar olurken, tek bir yerli, tek bir İspanyol'a silahla saldırmadı..."*(1)

Birçok büyük şefi ya da hükümdarı öldürülen İmparator Atahualpa esir alınmıştır. İspanyollar o gün karanlık basana değin 7 bin yerli öldürürler. Kendilerinden ise ölen ya da yaralanan hiç yoktur. Bu bir "çatışma" değil, savunmasız bir topluma karşı girişilen bir soykırımdır.

Amerika kıtasındaki milyonlarca yerli, eşitsiz güçlerin böylesi "çatışmalar"ında öldürülüp yok edilecektir. Diamond, Francisco Pizarro ve çapulcularının, Peru'nun güneyindeki başkent Cuzco'ya değin, benzer dört çarpışmaya girdiklerini ve bu çarpışmalarda on binlerce yerli öldürülürken, İspanyol süvarilerinin sayısının, sırasıyla 80, 30, 110 ve 40 olduğunu belirtir. Atahualpa'dan sonraki İnka İmparatoru Manco, "en iyi birlikleriyle" başkent Cuzco'da İspanyolları kuşatma altına alır. Ancak İspanyollar, bir süvari hücumuyla Manco'nun birliklerini yine bozguna uğratır. Buradaki süvarilerin sayısı ise, yalnızca 26'dır.

168 çapulcu, İnka ülkesinde, milyonlarca İnka yerlisini, hallaç pamuğu gibi atmaktadır.

Günümüzde Amazon ormanlarının en erişilmez bölgelerinde yaşayan "son özgür vahşi kabile" Yanomanolar ile Güney Amerika'daki yerli topluluklarından birçoğunu yerinde inceleyen Fransız antropolog Pierre Clastres'e (1934-1977) göre, Kızılderililerin yok edilmesi, ırkçılığın da ötesinde bir durumdur. *"Vahşi yerli, bir insan değil, basit bir hayvandır. Bir yerlinin öldürülmesi, suç unsuru içeren bir eylem değildir. Bu, ırkçılıkta bile böyle değildir, çünkü sonuçta ırkçılık, başkasında az da olsa, bir insanlık bulunduğunu kabul eder..."*(2)

Pierre Clastres ayrıca, yerli soykırımını inceleyen Claude Levi Strauss'un, gücün sembolü İspanyollarla ilk kez 1492'de karşılaşan yerlilerin, kendilerine; "bunların Tanrı mı, yoksa insan mı?" olduklarını sorduğunu, buna karşın İspanyolların ise, kendilerine; "yerlilerin insan mı, yoksa hayvan mı?" olduğunu sorduklarını yazar.

İnsanın insanı sömürüsünün yarattığı "uygarlık", insanı insanlığından nasıl da uzaklaştırmaktadır! Kuzey ve Güney Amerika'da yaşayan ve oranın "yerli"leri olan yüz milyona yakın Kızılderilinin, üstün silahlara sahip "uygar" çapulcular karşısında, hiç şansları yoktur.

2. Paylaşım Savaşı...

Vietnam... Afganistan... Irak...

Alman ve Amerikan sermayedarlarının desteğiyle ülke yönetimine çöreklenen Hitler, 80 milyonluk Almanya'yı bir savaş makinesine dönüştürerek kısa sürede bir "süper güç" olur ve çevresindeki devletleri yutmaya başlar. Alman ve Amerikan sermayesinin birincil hedefi, ülkedeki sosyalist gelişmeyi önlemek iken, yaratılan bu savaş canavarını Sovyetler Birliği üstüne sürerek sosyalist sistemi çökertmek de, ikincil ve daha önemli hedef olarak belirecektir. Böylece Almanya'daki sosyalist gelişme önlenirken, Sovyetler Birliği'ne saldırıyla da, tarihteki ilk sosyalist sistem çökertilecek, bir taşla iki kuş vurulmuş olunacaktır. Ancak emperyalist patronların beklentilerinin tersine, Batı'da durdurulamayan Nazi orduları, Stalin'in Sovyetler Birliği'nce durdurulacak, Nazilerin Berlin'deki parlamento binası Reichstag'a kızıl bayrak çekilecektir.

50-60 milyon arasında insanın öldüğü tahmin edilen, insanlık tarihinin bu en büyük savaşında Sovyetler Birliği, asker sivil 20 milyon insanını (nüfusunun % 10'u) yitirir. Dünyayı kana bulayan Nazi ordularına karşı utku (zafer); ünlü Stalingrad, Leningrad ve Moskova savunmalarının ardından Sovyet karşı saldırısıyla Sovyetler Birliği'nindir. Ancak emperyalizmin yalan makineleri durmaksızın işler ve Sovyet direnişi unutturulur. Nazi canavarını yok etme başarısı da böylece, onu yaratan emperyalist ABD'nin olur. Oysa savaşta nüfusunun % 10'unu yitiren Sovyetler Birliği'ne karşı ABD, nüfusunun yalnızca % 0.2'sini (binde iki. 300 bin asker) yitirmiştir. Savaşı başlatan Hitler Almanya'sı, nüfusunun % 6'sı olan 4.5 milyon insanını yitirirken, 5 milyon insanını yitiren Polonya, nüfusunun % 19.7'sini bu savaşa kurban vermiştir.(3)

Savaşı, dünyayı ele geçirmeye soyunan "süper güç" Nazi Almanya'sı değil, insan kazanmıştır.

Emperyalist ABD'nin Fransa'dan devraldığı Vietnam savaşı 1964-1973 yılları arasında yaklaşık on yıl sürmüş ve savaş boyunca çarpışmalara toplam 2.800.000 Amerikan askeri katılmıştır. 2.000 uçaktan oluşan hava kuvvetleri filosu ve helikopter filosu desteğinde savaşan emperyalist ABD askerlerinden 270.000'i yaralanırken, 50-60.000'i de öldürülmüştür. Üstün bir teknolojiye karşı yoksullar içinde ülkesini savunan yoksul Vietnam halkı, 3-4 milyon kayıp vererek de olsa, emperyalist "süper güç"ü ülkesinden kovmayı başarmıştır. Savaşı kazananın ölüleri, yitirenin ölülerinden neredeyse 80 kat fazladır. Gözü doymaz emperyalizm, insanoğluna yaşamı çok pahalıya getirmektedir, ama insanla giriştiği savaşı, yitirmektedir.

Küreselleşme ve Direniş kitabının yazarı James Frank Petras, 11 Eylül 2001 terör saldırılarını gerekçe göstererek yoksul Afganistan'a saldıran ABD'nin, işgalin başlangıcından, Taliban yönetiminin çöktüğü güne değin 20 bin Afganlının ölmesine karşılık, yalnızca bir asker yitirdiğini saptadığını yazar. Emperyalist saldırgan, dünyanın bir ucundan kalkıp öte ucundaki bir ülkeyi işgal ediyor ve bu savaşta yalnızca bir asker yitiriyor! Emperyalist saldırganın teknik üstünlüğü, korku vericidir.

ABD, gücünün doruğundadır ve bu gücün karşısına konabilecek bir güç, ortalarda görünmemektedir. James Frank Petras, ABD'nin Afganistan'a saldırısı üzerine şunları yazar; "Washington'ın Afganistan'a karşı şu anki savaşı, yakın dönem emperyal savaşlarda görülmüş en düşük düzeydeki aydın muhalefetine sahne olmuştur. Sessizlik ve suç ortaklığı, artık bir alışkanlık haline gelmiştir... 2500 kadar ABD vatandaşının öldürülmesi (11 Eylül'de-İ.Y.) ile 27 milyon insanın bombalanması, binlerce sivilin ve savaş esirinin öldürülmesi, işkenceden geçirilmesi ve 3-5 milyon mültecinin yıkılmış evlerinden ve köylerinden sürülmesi terörü eşitleniyor. Çifte şeytan teorisyenleri, önemli olanın kurbanların sayısı değil, terör 'ilkesi' olduğunu ileri sürüyorlar. Emperyal politika yapıcıları için ölçüt, nicelik değil, niteliktir; bir ABD'li kurban 100 bin Afganlı mülteciye eşittir; 20 borsa aracı şirketi, 20 bin hastaneye, kliniğe, okula, dükkana ve pazar yerine bedeldir..."(4)

Emperyalist ABD, Afganistan'dan sonra bu kez Irak'a saldırır. Bunun için BM'den onay bile alama-

yan ABD'nin yanında, sömürgeci eskisi İngiltere ile, Büyük Patron'a borçlu ve bağımlı ülkelerin askerleri vardır. Emperyalizme göbekten bağlı "özgür medyal", bu işgal güçlerini insanlığa "Koalisyon Güçleri" olarak sunar. Bu savaşta, saldırının başladığı 20 Mart 2003'ten, Bağdat'ın düştüğü 9 Nisan 2003'e değin Irak'ın 5 bin ile 20 bin arasında askeri ile 5 bine yakın sivil insanının öldüğü tahmin edilmektedir. ABD'nin öncülüğündeki işgal güçlerinin 20 günlük savaş süresince verdikleri kayıpların toplamı ise ancak 200'e yaklaşmaktadır.(5) Savaşın doğrudan yürütücüsü olan ABD ise, 20 Mart 2003 ile, savaşın bittiğinin açıklandığı 1 Mayıs 2003 arasında yalnızca 138 ölü ve 550 yaralı vermiştir.(6)

Üstün teknolojik güce sahip emperyalist işgalcinin savaşta ölen her askerine karşılık, 50 ile 125 arasında Iraklı ölmüştür. Direnişin ikinci yılında işgalcilerin kayıpları 1500'e çıkarken, Irak'ın toplam kayıplarının 100 bine çıktığı sanılmaktadır. Kayıp vermemeye çalışan saldırganın acımasızlığının bir göstergesi de olan kayıplardaki bu eşitsizlik, insanoğlunu umutsuzluğa düşürecek boyutlardadır.

Emperyalizmin yalan makineleri durmadan işlemektedir. İşgalci haydutların adı "Koalisyon Güçleri" olurken, ülkesini savunan Iraklı direnişçilerden, "saldırganlar" diye söz edilmektedir. İşgalci haydutun çirkin yüzü, güzel gösterilir. Varlığını, Büyük Patron'un var olmasına bağlayan küçük patronlar, kemik yalayıcılar, ücretli ücretsiz şakşakçılar, kendi geleceğine yabancılaştırılmış sıradan insanlar; Büyük Patron'un güzelliğini, adaletini, askeri gücünü ve -ne tuhaftır!- yenilmezliğini öve öve bitiremezler. Paylarına düşen birkaç lokma içindir bu. Ama emperyalist hırsızlık düzeninin, onların işitmekten nefret ettikleri, basit (!), temel bir kuralı vardır. Büyük Patron'un payı günden güne büyürken, geride kalanların payı küçülecek, küçülecek, küçülecek ve sonunda yok olacaktır.

11 Eylül 2001; Bir Çöküşün Başlangıcı

11 Eylül 2001. ABD'de 19 terörist, aynı anda 4 yolcu uçağını kaçırarak, ikisini Dünya Ticaret Merkezi'nin iki büyük gökdelenine (ünlü İkiz Kuleler) peş peşe çarpar. İlk çarpmanın da (!), ikinci çarpmanın da görüntüleri TV merkezlerine hemen ulaşır. Dünyadaki tüm televizyon kanallarının yüzlerce, binlerce kez vereceği bu görüntüler, 21. yüzyılın belki de en önemli görüntüleridir. İki dev yolcu uçağı, şiddet filmleri yapımcılarının bile akıl edemedikleri bir biçimde, yolcularıyla birlikte İkiz Kuleler'e gömülmektedir. Uçakların tonlarca yakıtı ile yanmaya başlayan çelik gövdeli iki gökdelen, art arda çöker. Ölü sayısı 3 bin dolayındadır. Kaçırılan uçaklardan üçüncüsü, ABD Savunma Bakanlığı Pentagon'un ana binasına dalar. Son uçağın yolcuları teröristlere direnince uçak Pennsylvania yakınlarında yere çakılır. Korsanlarla birlikte çeşitli ulusların insanlarından oluşan 300 yolcudan kurtulan olmaz.

11 Eylül saldırıları üstüne Başkan Bush; "Ülkeler seçmek zorunda; ya bizimledirler, ya teröristlerle" diye konuşur. En büyük terörist devlet ABD, "terörizme karşı" savaş ilan etmiştir! Ülkeler ve dünya insanlığı artık, emperyalist haydut ABD'nin ya yanında olacaklardır, ya da karşısında. Dünyanın her yanında üsleri bulunan emperyalist ABD, 11 Eylül gerekçesiyle daha da saldırganlaşır. Rahul Mahajan'a göre, ABD üslerinin bulunduğu ülkelerin sayısı 69'dan 140'a çıkmıştır. Bu üslerdeki asker sayısı ise, bir milyonun üstündedir.

Kafkaslar'a ve Ortadoğu petrollerine göz diken süper güç ABD, yoksul Afgan halkının üstüne bombalar yağdırarak bu ülkeyi işgal eder. En korkunç "kitle imha silahları"na sahip emperyalist ABD, Saddam Hüseyin'in Irak'ında kitle imha silahları bulunduğunu söyleyip, Irak'ı da işgale hazırlanır. Nedir "kitle imha silahları?" Nükleer silahlar mıdır, atom bombası mıdır? Bunları bulan da, en çok üreten de, insanlar üstünde atomun tek kullanıcısı da haydut ABD değil midir? ABD'nin yüzsüzlüğünün sınırı yoktur. Bush'un saldırı gerekçeleri, insanlık tarihinin en korkunç savaşı olan 2. Paylaşım Savaşı'nın başlatıcısı faşist Hitler'in gerekçelerinden bile çok daha koftur.

Savaş yılları boyunca Almanya'da bulunan Amerikalı gazeteci William Shirer, *Günü Gününe Nazi İmparatorluğu'nun Sonu* adlı kitabında, Hitler'e yapılan suikastın hazırlayıcılarından olan Alman Gizli Örgütü'nden Orgeneral Erwin Lahousen'in, Nüremberg Duruşmaları'ndaki ifadesinde, Polonya'ya saldırmak için hiçbir neden bulamayan Hitler'in, Polonya askeri üniforması giydirdiği bir grup SS'i, sınırdaki bir Alman radyo istasyonuna saldırttığını anlatır. Polonya askerleri, o günlerin militarist devi Nazi Almanyası'nın sınırdaki bir radyo istasyonuna saldırmıştır! Gerçeğin ortaya çıkmaması için Hitler, bu saldırıda görev alan SS'lerin hepsini idam ettirmiştir.(7) Bu zavallı SS'ler, "Başbuğ"ları Hitler için, "Heil Hitler" diye eksik mi bağırmışlardır, bilinmez!

Afganistan'dan sonra Irak'ı işgale hazırlanan süper güç ABD'ye hiçbir ülke, hiçbir lider "dur" diyemez. Ama insanlar sokaklardadır. ABD'nin Irak'a saldırı hazırlığında olduğu günlerde tüm dünyada savaş ve ABD karşıtı büyük gösteriler olur. ABD'nin Irak'ı işgaline karşı çıkan milyonlarca insan, Avrupa ve ABD kentlerinin sokaklarını doldurur. Ancak savaş başlayınca kimi ülke yöneticilerinin saldırgan ABD'ye destekleri de artmaya başlar. Fransa Cumhurbaşkanı Chirac, Amerikan bombardıman uçaklarının Fransız hava sahasından geçebileceklerini

ve ABD birliklerinin Irak'ta "hızla" başarıya ulaşmasını dilediğini açıklar. Putin, "ekonomik ve siyasal nedenlerle", fazla can kaybı olmadan savaşın bitmesinden yana olduğu açıklamasında bulunur. Almanya'nın "yeşil" Dışişleri Bakanı Joschka Fischer ise, ABD'ye karşı gelişen Irak direnişinin "bir an önce kırılması" dileğinde olduğunu açıklar. Japonya, Güney Kore, destekçiler arasındadır. Mısır'da Mübarek, Mısır hava sahası ile Süveyş Kanalı'nın, ABD savaş uçakları ve donanmasına açık olduğunu ilan eder. Suudi Arabistan da ABD'ye destek verenler arasındadır. İşgalden sonraki direniş günlerinde bile Suudi yöneticiler Amerika'ya, Irak'taki direnişçilerle savaşmak üzere Müslüman ülke insanlarından oluşturulacak bir Müslüman gücü önermişlerdir. İşgalin başladığı gün Arap Birliği, bir açıklamada bulunmak için, pazartesi günü toplanacağını duyurmakla yetinir. 20 Mart 2003 Perşembe günü 04.31'de başlayan savaşta, pazartesi gününe değin, Saddam Hüseyin'in Irak'ının çökeceği beklentisindedirler. Laik Saddam "belası!" böylece ortadan kalkmış olacaktır. Savaş günlerinde İran yönetimi bile, ülkesinde, ABD'yi protesto gösterilerini yasaklar. 2005'te yapılan, Irak'a komşu ülkelerin dışişleri bakanları toplantısında alınan ortak karar, ABD işgalini ve BOP'u (Büyük Ortadoğu Projesi) yasallaştırmaktadır. ABD'nin açık açık ve sık sık tehdit ettiği Suriye ve İran, işgal altındaki Irak'ın işbirlikçi hükümetiyle "iyi ilişkiler" kurma arayışındadırlar. İran Dışişleri Bakanı Kemal Harrazi, Mayıs 2005'te Irak'ı ziyaret eder.

Bush Bağdat'ta kitabının yazarı Tarık Ali; *"ABD'nin Ortadoğu'daki varlığını sona erdirecek direniş nereden başlayabilir?"* diye sorar ve kendi sorusunu şöyle yanıtlar; *"Mübarek'in, Haşimi Hanedanı'nın, Esad'ın, Suudilerin ve diğer tüm saltanatların, halkın gazabına uğradığı gün, bölgedeki Amerikan küstahlığı –tabii İsrail'inki de- sona erecektir..."*(8)

Irak Direnişi, ABD Korkusunu Yıkmıştır

Kuruluşundan bu yana 216 kez başka ülkelere savaş açan, saldıran, işgal eden, hükümetler devirip siyasal cinayetler işleyen ABD'nin gücü, dünya insanlığının gözünü korkutmuştur. Afganistan'ı kısa sürede çökertip işgal eden haydut, şimdi de Irak'a girecek, Irak petrolleri Amerika'nın kasalarına kolayca akmaya başlayacaktır! Sonra sıra, başkalarına gelecektir. Süper güç ABD, bu beklenti içindedir. Sindirilmiş insanlığın beklentisi de, bundan pek farklı değildir. Savaş, beklenenin de ötesinde, 20 gün içinde biter. Saddam Hüseyin ortadan yok olur. İşgalci "Koalisyon çeteleri" Bağdat'a girer.

Ama bundan sonra, kimselerin beklemediği bir şey olur! Saddam Hüseyin'in Irak'ı, işgalci ABD'ye direnmeye başlar. Emperyalist ABD'ye karşı yakın zamanlarda görülmemiş bir direniştir bu. 20 günlük savaş boyunca yalnızca 138 askeri ölen işgalcinin ölü askerlerinin sayısı, direnişin ikinci yılında 1600'ü geçer. Irak'ın petrolü, beklentilerin tersine, emperyalistin kasalarına kolayca akmaz. Süper gücün en "süper" olduğu bir dönemde Irak halkı, süper güce kök söktürmektedir. Irak direnişi, insanlığın üstüne çökmüş bulunan ABD korkusunu parçalamıştır. Üstelik Irak direnişi, 24 milyonluk Irak'ın % 20'sinin, Sünnilerin direnişidir yalnızca. Nüfusun % 60'ını oluşturan Şiiler işgale sessiz kalırken, % 20'sini oluşturan Kürtler, işgalciyle işbirliğindedirler.

Irak'taki ABD kara kuvvetlerinin komutanı Korgeneral Ricardo Sanchez'in açıklamalarına göre, Bağdat'ın düşmesinden 6 ay sonra günde ortalama 7 ile 10 saldırıyla karşılaşan ABD askerlerinden her hafta ortalama 3 ile 6'sı ölmektedir. Aynı günlerde, Almanya'daki Amerikan askeri hastanesinin sözcüsü ise, Irak'tan günde ortalama 40-44 yaralı Amerikan askerinin geldiğini söyler. Yine işgalin ilk 6 ayı içinde en az 14 ABD askeri intihar ederken, ABD ordusu, 478 askerini, akıl sağlığı nedeniyle geri çeker.(9)

2004 sonuna doğru Irak'ta öldürülen Amerikan askerlerinin sayısı ayda ortalama 71'e yükselirken, saldırı sayısı da ayda 735'ten 2 bin 400'e çıkar. İşgalden sonraki ilk 4 ayda, bomba yüklü otomobillerle saldırı düzenlenmezken, 2004'te bu tür saldırılar yoğunlaşır ve 2005'te 3-4 büyük saldırının yapıldığı günlerin sayısı giderek artar.

İşgal altındaki bugünkü Irak'ta İstihbarat Servisi'nin başındaki General Muhammed Abdullah Şahwani; "Şu anda direnişçilerin safında 200 bin kişi bulunduğunu tahmin ediyorum. Bunların 40 bini militan savaşçı" diye konuşur. Direnişçilerin Bağdat sokaklarında 20-30 kişilik silahlı gruplar halinde rahat rahat gezdiğine dikkat çeken Şahwani, direnişçilerin kazanmakta olup olmadığı yolundaki soruya; "Kaybetmiyorlar" diye karşılık verir.(10) Amerikan Newsweek dergisi ise, ABD'nin eski Dışişleri Bakanı Colin Powel'ın, yakın çevresine, Irak'taki direnişçiler için; "Kazanıyorlar" diye konuştuğunu yazar.

Ergin Yıldızoğlu'nun yazdığına göre; CIA'nın entelektüel kolu sayılan RAND Corporation analistlerinden James Dobbins; "Halen Irak'ta sürmekte olan savaş, ABD'nin kazanabileceği türden bir savaş değil"(11) demektedir.

İşgalci haydut ABD, ülkesini savunan Iraklıları, çoluk çocuk gözetmeksizin, takır takır öldürmektedir. Ayrıca ABD, Güney Amerika ülkelerinde yaptığı gibi, asker üniforması giydirdiği, yüzleri maskeli katilleriyle; Iraklıları, direnişçileri, Baas'çıları, üniversite öğretim üyelerini, aydınları öldürtmektedir. Fellucе'ye giren bir Amerikan birliği komutanı, askerlerine; "Düşman, kadın kılığına girmiş olabilir, ölü tak-

lidi yapıyor olabilir. Hareket eden ya da etmeyen her şeyi vurun" diye konuşur. Ayrıca Felluce operasyonu başlarken askerlere, 15-50 yaş arasındaki her erkeği vurup öldürmeleri emri verilir.

"Felluce'de zehirli gaz kullanıldı. Her şeyi kullandılar; tank, top, zehirli gaz" diye konuşan Felluceli Ebu Hammad, şunları anlatır; "Kuşatma sırasında Fırat'a atlayıp yüzerek kaçmaya çalışanlar oldu. ABD'liler kıyıdan onları vuruyordu. Sivil olduklarını göstermek için bir elinde beyaz bayrakla yüzen ya da başına beyaz bir şeyler bağlayanlar bile vuruldu. Yolda beyaz bayrakla yürüyen bir yaşlı kadını öldürdüler. Yaralıları bile vurdular. Bir keresinde ABD askerleri hoparlörlerle anons yapıp, Felluce'yi terk etmek isteyen insanların bir camide toplanmasını istedi. Camiye, ellerinde beyaz bayraklarla gelen bu insanlar da öldürüldü."(12)

Bu satırlar, ABD'nin, Kızılderililere uyguladığı "soykırımı" anımsatmaktadır.

"Kızılderililer Gibi Olmayacağız"

Irak Öğretim Görevlileri Birliği Başkanı İsam El Rawi, işgal ve direniş üstüne şunları söyler; "Amerikalı ve İngilizlerin bizim ülkemizden gitmeleri gerekiyor. Kızılderililer gibi olmayacağız. Amerikan halkına düşman değiliz. Yahudilere, Hıristiyanlara, Avrupalılara da düşman değiliz. Bizim sorunumuz, ülkemizi işgal eden askerlerle... Yüzlerce öğretim üyesi, faili meçhul saldırılarda öldürüldü... Direnişte, Irak sokaklarının evlatlarının tamamı beraberdir. Kürt partileri ve gruplarını, Kürt halkından ayırmak zorundayız. Aynı şekilde Şii grupları da Şii toplumundan ayrı değerlendirmek zorundayız. Yani Irak halkının pek çoğu direnişi destekliyor..."(13)

İşgal öncesi Irak ordusunda general olan Ebu Yusuf, bugünkü direniş gruplarının önde gelenlerinden Bağımsız Muhafız Hareketi'nin (FOM) komutanıdır. İşgalci ABD'nin Irak'tan er geç kovulacağını söyleyen Ebu Yusuf, Irak direnişi üzerine şu bilgileri vermektedir; "FOM, adını 1958 devriminden önce Irak'ta monarşiye karşı kurulan gizli ordudan aldı. ABD işgalinin ardından bazı eski ordu üyeleri ve Baasçılar önderliğinde kurulan FOM içerisinde ayrıca, Yurtseverler Birliği, Halk Birliği ve Irak Komünist Partisi'nden de savaşçılar bulunuyor..."(14)

Direniş sürmekte ve işgalci, Irak'tan beklediklerini alamamakta, askeri ve ekonomik açıdan günden güne güç ve itibar yitirmektedir. Irak, işgalci ABD için, yeni bir Vietnam olmuştur. Emperyalist süper güç ABD, Irak'ta batağa saplanmıştır ve oradan çıkamamaktadır. Gazeteler, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in Bağdat'a giderek, tutuklu Saddam Hüseyin'le, direnişin durdurulması için pazarlık yaptığını, Saddam Hüseyin'in, onun önerilerini reddettiğini yazmaktadır.

Ekonomik, ticari, askeri yaptırımlarına boyun eğilen, gücünden korkulan bir ABD, 20 Mart 2003'ün (Irak'ın işgalinin başladığı gün) öncesinde kalmıştır. Haydut Bush'un, Saddam Hüseyin'e çatmadan önceki gücünü arar olduğunu söylemek, pek yanlış olmayacaktır.

Süper Güç ABD'nin İki Yüzü

Bir yılda 10 trilyon 500 milyar dolarlık geliri ve kişi başına düşen yıllık 38 bin dolarıyla ABD, dünyanın en büyük ekonomisi ve gücüdür. *Küreselleşme ve Direniş* kitabının yazarı James Frank Petras, Financial Times'ın Mayıs 2001'deki değerlendirmesine dayanarak şu bilgileri verir; Dünyadaki "en büyük 500 firmanın % 48'inin (239) ABD'li olmasına karşılık, % 31'i (154) Batı Avrupalı ve yalnızca % 11'i (64) Japon'dur. Asya, Afrika ve Latin Amerika'dan oluşan Üçüncü Dünya kıtaları hep birlikte yalnızca % 4'lük bir paya sahiptirler ve bu şirketlerin çoğunda da Avrupa-Amerikan çokuluslu şirketlerinin payı vardır... 1999-2000'de en büyük 500 sıralamasına giren ABD firmalarının oranı % 44'ten % 48'e çıkmıştır."

2000 yılından günümüze doğru gelindiğinde, uluslararası tekeller içinde ABD şirketlerinin oranındaki büyümenin sürdüğü görülür. Dünya nüfusunun % 5'inden azını oluşturan ABD, dünya üretiminin % 27'sini gerçekleştirir. 2004 yılında dünyanın en büyük 100 şirketinin 59'u, en çok satan 75 markanın 42'si ABD'ye aittir.(15)

Dünyanın en büyük 500 şirketi sıralamasının ilk 5 şirketi (yalnızca biri ABD/Hollanda ortaklığıdır) ABD'lidir. Listenin birinci sırasında yer alan ABD'li General Motors'un bir yıllık gelirine; ABD, Almanya, İtalya, İngiltere, Japonya, Fransa ve Hollanda dışında, dünyanın hiçbir devleti ulaşamamaktadır.

Bu gücüne karşın ABD insanı refah içinde midir? Ne gezer! Yukarıdaki veriler, emperyalist ABD'nin, hep öne çıkarılan, bir yüzüdür. Onun öteki yüzü, ABD yalamalarınca gizlenmeye çalışılan, gerçek yüzüdür. Kapitalizm, yoksul Afrika'da, Güney Amerika'da, Asya'da ne ise, "özgürlükler ülkesi", "bolluk ülkesi" diye yutturulmak istenen Amerika'da da odur. Trilyonlarca dolarlık gelir; yiyecek olup, sıradan Amerikalının midesine gitmez. Trilyonlarca dolarlık gelir; gömlek olup, pantolon olup, palto olup, battaniye ya da konut olup, sıradan Amerikalıyı sarıp sarmalamaz. Trilyonlarca dolarlık gelir, ABD tekellerinin kasalarına akar. Emperyalist ABD'nin devleti, tekellerin kasalarını doldurmak için politika üretir. ABD'de devlet, günden güne yoksullaşan halktan kısıp, tekellerin kasalarını doldurmak için çırpınır. Ama ABD tekellerinin kasaları, dolmak bilmez. Yedikçe açlığı artan masal devleri gibi, doldurdukça genişler, doldurdukça boşalır. Bu, kapitalizmin temel yasalarından biridir.

Bush, beş yıl önce Başkan'lığa geldiğinde 236 milyar dolar fazla veren bütçeyi eksiye geçirmiş ve ABD bütçesinin 2003 yılındaki açığı 400 milyar doları aşmıştır. Irak'ın işgalinin her dakikası ABD'ye 123 bin dolara patlamaktadır. Irak işgalinin bir günlüğü 175 milyon dolardır. İşgal altındaki Irak'ta elde edilebilen petrol gelirleri ise, ABD halkına gitmez. ABD hükümetinin bütçesine, ya da ABD tekellerinin kasalarına da akmaz. Petrol gelirlerinin büyük bölümü, ABD'li işgalci yöneticilerle, kukla hükümetin üyeleri arasındaki yolsuzluk ve rüşvet sarmalında erimektedir. ABD gelirlerinin bir bölümü ise, Irak'ta asker bulunduran bağımlı devletlerin yöneticilerine, askerlerini çekmemeleri için rüşvet olarak dağıtılmaktadır.

Emperyalist ABD'de, başta sağlık ve eğitim olmak üzere, tüm sosyal harcamalar kısıtlanmaktadır. Okulların çatıları akmakta, kaloriferler yanmamakta, sular akmamaktadır. Öğretmen atamaları yeterince yapılamadığından birçok ders boş geçmekte, okul yönetimleri, ülkemizde olduğu gibi, ya öğrenci velilerine yüklenmekte, ya da başka yollara yönelmektedir. *Aptal Beyaz Adamlar* kitabında Michael Moore şunları yazar; "Bu ülkede öğretmen kıtlığı o kadar korkunç ki, bazı okullar yurt dışından öğretmen getirtiyorlar. Son zamanlarda Chicago, 28 ülkeden öğretmen işe aldı... New York'daki 1100 devlet okulunun % 15'inde tam gün çalışan hademe yok, öğretmenler yerleri kendileri paspaslamak... zorunda. Son on yıl içinde okul faaliyetleri için verilen şirket desteği % 248 arttı. Bu desteğin karşılığında okullar, bu şirketlerin, adlarını okul programları üzerine koymalarına izin verdiler..."(16)

Michael Parenti; *Kirli Gerçekler* kitabında, ABD'de işsizlerin sayısının 7 ile 12 milyon arasında olduğunu ve tüm çalışanların üçte birinin, yarım zamanlı işlerde çalıştıklarını yazar. Amerikan Çalışma Bakanlığı'nın tahminlerine göre 80 milyon kişi yetersiz bir gelirle, bunların 35 milyonu ise, yoksulluk düzeyinin de altında bir gelirle yaşamaktadır. Devlet, hemen her alandaki sosyal harcamaları kısarken, çalışanların iş güvencesi, emeklilik, sigortalılık, sendikalılık, ücretli izin ve doğum izni, emeklilik hakkı gibi kazanılmış haklarını günden güne tırpanlamaktadır.

Kapitalizmin insana verdiği acılar, yalnızca açlık ve yoksullukla sınırlı değildir. Toplumun varlıklı varlıksız tüm kesimleri, kapitalizmin kötülüklerinden paylarına düşeni almaktadır. Michael Parenti'ye göre, ABD'de "her yıl"; 27 bin Amerikalı intihar etmekte, 26 bin kişi çeşitli ev içi kazalarda ölmekte, 23 bin kişi öldürülmekte, otomobil kazalarında 45 bin kişi ölmekte, 1 milyon 800 bin kişi yaralanmakta, 150 bin kişi sakat kalmaktadır. "Her yıl" 85 bin kişi ateşli silahlarla yaralanmakta ve bunlardan 38 bini ölmekte, 13 milyon kişi çeşitli suçların mağduru olmakta, 31 milyon 450 bin kişi marihuana kullanmakta, 37 milyon kişi sakinleştiriciler almakta, 80 milyon insan ise yaşamları süresince bir şekilde psikolojik danışma sistemine başvurmakta, 5 bin çocuk, anne babaları ya da büyükanne büyükbabaları tarafından öldürülmekte, aileleriyle birlikte yaşayan 1 milyon 800 bin yaşlı, zorla eve hapsetme, yetersiz beslenme ve dayak gibi saldırılara maruz kalmakta(17), işte "özgürlükler ülkesi" ABD'nin insanları, böyle yaşamaktadır.

ABD'deki düzen, en az ülkemizdeki denli kokuşmuştur.

11 Eylül 2001, insanlık tarihinin en büyük terörist saldırısıdır. 11 Eylül, emperyalist ABD'ye indirilmiş büyük bir darbedir. 11 Eylül, emperyalist ABD'nin tepe noktasıdır. 11 Eylül, ABD imparatorluğunun çöküşünün başlangıç tarihi olarak anılacaktır. Ama, bir devin, nasıl ve ne zaman devrileceğini, kimse kestiremez.

Emperyalist ABD, Irak'tan sonra sıranın başka ülkelere geleceğini yinelemektedir. ABD'nin, Irak bataklığından nasıl kurtulacağı belli değilken, İran ve Suriye gibi yeni bataklıklar edinmesinin hiç de akıllıca olmayacağı ortadadır. Ama, dünyayı işgale soyunmuş Hitler gibi kişilerde akıl ve mantık aramak ne denli doğrudur, bilinmez!

KAYNAKLAR

(1) Jared Diamond, *Tüfek, Mikrop ve Çelik*, Çev: Ülker İnce. Tübitak Popüler Bilim Kitapları. 9. B. Mayıs 2004.
(2) Pierre Clastres, *Vahşi Savaşçının Mutsuzluğu*, (Sayfa kopukluğu!) Ayrıntı Yayınları.
(3) Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. Cilt 7.
(4) James Frank Petras, *Küreselleşme ve Direniş*, Çev: Ali Ekber, Cevdet Aşkın, Çağlar Arın. Cosmopolitik Kitaplığı Adonis Reklam ve Yayıncılık. 1. B. 2002.
(5) Ali Külebi, *ABD Hazırlıksız Yakalandı*, Cumhuriyet Strateji. 27 Aralık 2005. Sayı; 26.
(6) Burak Çınar, *Irak'ta Güvenlik Uzak Bir Düş*, Cumhuriyet Strateji. 29 Kasım 2004. Sayı; 22.
(7) William Shirer, *Günü Gününe Nazi İmparatorluğunun Sonu*, Çev: Müzehher Va-Nu. Cem Yayınevi 1982.
(8) Tarık Ali, *Bush Bağdat'ta, Irak'ın Yeniden Sömürgeleştirilmesi*, Çev: Osman Akınhay. Agora Yayınevi.
(9) Cumhuriyet. 14 Ekim 2003.
(10) Cumhuriyet. 5 Ocak 2005.
(11) Ergin Yıldızoğlu, *Irak'ta Kördüğüm*, Cumhuriyet. 10 Ocak 2005.
(12) Cumhuriyet. 29 Kasım 2004.
(13) Cumhunyet. 22 Şubat 2005.
(14) Evrensel. 13 Mayıs 2005.
(15) Cihangir Dumanlı, *ABD'nin İkinci Soğuk Savaşı*, Cumhuriyet Strateji. 11 Ekim 2004. Sayı; 15.
(16) Michael Moore, *Aptal Beyaz Adamlar*, Çev: Ayşe Göktürk Tunceroğlu. Babıali Kültür Yayıncılığı. 2.B. Eylül 2003.
(17) Michael Parenti, *Kirli Gerçekler*, Çev: Ali Tartanoğlu. İmge Kitabevi. 1.B. Eylül 1997

HEP YOLDA

Berrin TAŞ

7 Haziran 2005

Birkaç gün önce Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya ödül verildi. Vehbi Koç ödülü. Ödülün karşılığı para. Tutarı 100 bin dolar. Nokta.

Ödül jürisi başkanı Talat Sait Halman, ödül töreninde konuşmuş. Dağlarca'yı överken *"şiir tarihimizin tanrısal bir varlığı"* demiş. (*Milliyet*, 2 Haziran, 2005) *Tanrı* beni bu tür övgülerden korusun.

Antik Yunan'da şairler, tanrısal varlıklar olduklarına inanabilirler. Yazdıkları şiir ya da yaratıcılıklarından aldıkları gücü tanrısal nitelemesiyle anlatmış olabilirler. Günümüzdeyse yaşamın, insanların içinde soluk alan şair, kendini bu tanımlardan uzak tutmalıdır. Paul Eluard, *"şiir yaşamın içindedir"* der. T.S. Eliot'ta aynı anlama gelebilecek bir biçimde açıklar bu düşüncesini, *"Şiirin Toplumsal Görevi"* başlıklı yazısında şair olmak çabasının tehlikesinden söz eder, *"en büyük amaçları şair olmak olan gençler tanımışımdır. Bu, bana tehlikeli bir amaç gibi görünüyor, çünkü kolaylıkla başkalarınca beğenilmek ya da kendini üstün görme isteğine dönüşebilir. Bence daha olumlu bir amaç, insanın yazmak istediği bir şiir olduğu an, iyi bir şiir yazmayı amaçlaması."* (Eleştiri Özel Sayısı, *Türk Dili Aylık Dil ve Edebiyat Dergisi*, Mart, 1971.)

Zaman zaman kendini abartan şairlerle karşılaşırım. Kendilerini böyle tanrısal niteliklerle tanımlayanlara her zaman şaşmışımdır. Kendini bu dünyanın dışında başka bir dünyaya ait görmek, bende her zaman insanı dışlayan bir burnu büyüklük etkisi uyandırır. Şairin söyleyecek sözü varsa, elbette şiirini savunmak durumundadır. Bu savunma kendini abartmaya varırsa, şiirinde insan konuşmaz. Kendini öylesine abartan, insanı görmez, insanı işitmez, insanı anlamaz. Gece gündüz kendisiyle dolu olmak, başkalarını anlamaya engeldir. Benmerkezci şair kördür.

Eliot'a göre şair, kendini başkalarından üstün görmemelidir. Eliot'a katılıyorum. Hem bu üstün görme, şairin kendini insanlardan soyutlamasına neden olur. Şair için de çıkmaz sokaktır bu tutum. Neylersin, bu tutumun oluşturduğu bir yol tutturan kendini de göremez. Burnu büyüklük aslında Vehbi Koç ödülüne karşı yapılmalıydı.

8 Haziran 2005

Gazetelerde yazılar çıktı. Şairler gereksiz yere tartışıp durdular. Neymiş efendim Edip Cansever'in sağlığında reddettiği şiirleri, *Yapı Kredi Yayınları* yayımladığı kitaba almış. *Sonrası Kalır* adı altında toplanan tüm şiirleri arasında bu şiirler de varmış. Şairlerin başka sorunsalı yok. Bu nedenle bu konuyu abarttılar. Ben fikrimi söyleyeyim bari. Sözü edilen şiirler daha önce yayımlanmış. Bu da şiirin artık şairden çıktığını gösterir. Tamam, şair sonradan onları toplatmış olabilir. Farketmez. Şair ölse de şiir yolunu sürdürür. Şairler toplum önünde çıplak kalmayı artık öğrenmeliler. Merak etmeyin, okur sevdiği şairi yanlışlarıyla, eksikleriyle de sever. Onun da insan olduğunu anımsar da ondan. Şair tanrı değil ki. Sakin olun. Yırtınıp durmayın boşuna.

10 Haziran 2005

Schumann dinliyorum. Cadalozun CD'lerini *İnsancıl*'a getirdim. Cadaloz kim. Pelin. Pelin'in adlarından biri. "Geldi mi cadalozum benim, derdim ona. "Cadalozum, nerdesin.

Schumann, incecik duygular demek. Hem sessizlik, dinginlik, hem de patlayan fırtınalar. Schumann yaşamın değişik görüntülerinin dışlaştığı yaşam. Schumann eşliğinde dün akşamı düşünüyorum.

Dün akşam Şiir Atölyesi'nde Kemal Özer konuktu. Perşembe grubuna kendi şiirini anlattı. Kemal Özer'i sevdiler. Bir hafta yetmedi şairlere. Önümüzdeki Perşembe yine gelecek.

K. Özer, *"şiir yazmak"* ile *"ozan olmayı"* birbirinden ayırıyor. Bu arada K.Özer şair demek yerine ozan diyor. Ben şair demeye devam ediyorum. K. Özer, şiir yazanlarla, şair olmak arasındaki ayrımı pek güzel anlattı. K. Özer'e göre şair olmak isteyen kişinin, bir yaşam biçimini de seçmiş olması gerekir. Dünyaya bakışı, insani ilişkileri, şiiri de hep bu temel üzerinde gelişir. Bu yapılmadığında şairin boşlukta kalacağı kaçınılmazdır. Bu nedenle daha başından şairler seçimini yapmalı. Hem kendini, hem şiirini bu seçimle bağıntılı oluşturmalı.

K. Özer'i dinlerken, ister istemez Eliot'un şair üzerine söylediklerini düşündüm. Eliot, şair olmak

için gösterilen çabayı tehlikeli bir amaç olarak görüyordu. K. Özer'de *"şair olma"* isteği bir yaşam seçimini de beraberinde getirmelidir. Bu seçime göre oluşmuş bir yaşam anlayışı şairi de belirler. Eliot'un söylediklerini de ben sözcük düzeyinde almıyorum. Eliot, şair olma çabasını eleştirirken seçimini yapmayanları, şairliği cafcaflı, yüzeysel davranışlarla bir tutanları dikkate alıyordu. Çünkü ancak yüzeysel bakanlar kendini öteki insanlardan üstün görme eğilimi gösterirler. Eliot'un dile getirdiği, *"şair olma çabası gösterenler"* şiir yazanlar arasında sayılabilir. Cengiz Gündoğdu'da sık sık yazı yazanlarla yazarı ayırmak gerektiğinden söz eder.

Şair, çağına karşı sorumluluk duyan kişidir. K. Özer kendi seçimlerinden söz ederken çağına tanık olmayı seçtiğini ve şiirlerinde de elinden geldiğince bu tanıklığı yapmaya çalıştığını söyledi. Kendini abartma gereği duymadan konuştu. Çünkü bilinçle seçtiği yaşamını, insanın hakikatini konuşuyordu. Şairin yalan söylememesi gerektiğini biliyordu.

Sevdalı Buluşma'yı okudum. Kitabı sevdim. Özellikle bir şiir beni derinden etkiledi. O şiiri K. Özer'i evinde görmeye gittiğimizde kendi sesinden dinlemiştik. Cadalozum gitmeden sekiz ay önceydi sanırım. K. Özer'le otobüste karşılaştık. Otobüs tıklım tıklım dolu. Hava yağmurlu. Pelin'le ben boş koltuk bulmuşuz oturuyoruz. K. Özer'e yer vermek istedik, ama o arka taraftaydı. Yanımıza hemen gelemedi. O geldiğinde ise Pelin evde unuttuğu okul belgelerini almak için otobüsten iniyordu. Cengiz Gündoğdu ve Burcu Uprak'la Kemal Özer'i görmeye gittiğimizde bize okuduğu şiirler arasında sanki o günü anlatan bir şiir de vardı. Beni sarsan şiir, K. Özer'in *Tanığı Oldum* başlıklı şiirlerinden biri.

"Tanığı Oldum

İkinizi ayıran yazgının. Orda duruyordu aşağıda / sütünle beslediğin, üstünü örttüğün, adımlarını kolladığın / Kapı kapanmış ve orda kalmıştı, ayrılırken / onca yıl sonra yine birlikte geçirdiğiniz o günden / Tanığı oldum gözlerinin, aradaki cama çarpıp da / yere düşen bir kuş gibi baktı sana, otobüs yola çıktığında"

Ben yanılmış olabilirim. Başka bir tanıklığı da anlatabilir bu şiir. Olsun. Bu, şiirin bana da seslenmesine engel değil. Şiirin gücü de bu iletişimde saklı.

11 Haziran 2005

Şairin yalan söylememesini önemsiyorum. Hem duruşuyla, hem şiirleriyle yalan söylememek çoğalan, doğuran bir etki yaratır. Şiir atölyesindeki gençler bu etkiyi Kemal Özer'in konuşmasında buldular. İnsan, doğruyu söyleyenin karşısında kaçınılmaz olarak kendini anımsamak zorundadır. Bu karşılaşma şiirin gücünü genişleten bir etki yaratır. K. Özer bütün söylediklerıyle şair olmaya karar veren kişinin, kendini bu istem doğrultusunda yeniden kurgulaması gerektiğini anımsattı. Şair olma seçimini yaşamından ayrı tutmamak, bütünlüklü bir bakışı ve bilgiyi önemsemeyi gerektirir. Kişi kurgulamak zorunda olduğu yaşamını taşıyabilmek için insanlığın birikimine yaslanmak zorundadır. İnsani değerlere yaslanmak, şaire çıktığı bu zorlu yolda sanatçı kişiliğini oluşturmanın zeminini de hazırlar. Dün akşam felsefe seminerinin ardından eve doğru giderken Özgüç'e bunları anlattım.

Gençlerin önümüzdeki hafta yeniden Kemal Özer'i dinlemek için heyecanla beklediklerini gördüm.

15 Haziran 2005

Pazar günü bir görüntü beni çok etkiledi. Yemekten sonra atölyeye dönerken gördüğüm, kaldırım üstündeki bir sandalyede oturan adam. Uyukluyordu. Biraz ötede arkasındaki kapıdan kenara yığılmış inşaat malzemeleri görünüyordu. Yorulmuş, oturmuş ve bir sigara yakmıştı. Sigarasının dumanı tütüyordu. Çok kısa süren o an, dondu kaldı belleğimde. Peki neydi birdenbire gördüğüm.

Adamın esmer yüzünde işini bitirmenin dinginliğini okudum. Çalışmanın ardından duyulan bir soluk, bir ara, bir rahatlamaydı gördüğüm. Boyaya bulanmış pantolonu onun beden işçisi olduğunu duyuruyordu. Yorgunluğun ardından dinleniyordu. C. Gündoğdu ile yürüyorduk. İkimiz de hiç konuşmadık. O küçük zaman dilimini bozmadık. Birkaç adım yürüyüp geçtikten sonra geriye dönüp baktım. Uyuklama bitmişti. Sandalyesinde kıpırdandığını gördüm. Onun uyuklaması bitti, ama benim belleğimde o büyülü an kaldı. Bir gün şiire dönüşür. Ne zaman, nasıl dönüşür, onu bilemem.

İnsancıl'ın sokağında bir gezgin kebapçı var. Yaz, kış demeden onun ritmik bir biçimde soğan doğrarken çıkardığı sesi duyarım. Tak, tak, tak, tak, tak... ritmik ses sürer gider. Bu ses, bana insanlığın doğayla içiçe yaşadığı en eski dönemlerdeki çalışmayla ritm arasındaki ilişkiyi anımsatır. Kebapçı Kadir'in şemsiyesi, yazın güneşten korur, kışın şemsiyesine kar yağar. Yağmurda, karda, güneşte oradadır. Kebapçı Kadir'in ağarmış saçlarına kar yağar, yağmur yağar, güneş açar. Kebapçı Kadir'in şiiri de yazılmalı. Çalışmaya başladım ama yarım kaldı. Duruyor şimdilik. Betimlemekle yetinmek istemiyorum. Bu nedenle acele etmiyorum.

Bir de Adıyaman - Besni'den gelen mektuplar var. Bir *İnsancıl* okuru öğretmen Saadet Tabakçı, öğrencileri için giysi ve kitap istemişti. Atölyedeki katılımcılar da katkıda bulundular. Onlara çabucak

gönderdiğimiz giysi ve kitaplar için teşekkür mektupları geldi. Çocukların mektuplarındaki masumiyet beni etkiledi. Onların şiirini de çalışmaya başladım. Henüz bitmedi.

16 Haziran 2005

Sözcükler beni çarpar. Kimi zaman günlük gazeteleri okurken birçok uyduruk haber arasında birdenbire duralarım. Zihnimde bir ışık çakımı. İç içe geçmiş duygularım hareketlenir.

"Gökyüzünden gelen alev" derken yıldırım düşmesini anlatıyordu bir köy çocuğu. Amcasının oğlu ve at ölmüş, küçük çocukla tay yaşıyordu. Bir köy çocuğunun doğaya bakışı böylesine yalın olabiliyor. Çünkü onun doğayla ilişkisi sahte değil. İnsan ister istemez doğayı tanrılaştırmış. Mitolojik örnekleri anımsadım. Zeus'un yıldırımlarını, cezalandırdığı öteki tanrıları. Toprağın, yerin, göğün tanrılarını. Hint'te, Çin'de, Mısır'da, Yunan'da herbiri kendi doğa koşullarınca belirlenmiş mitolojik öykücükler. Bu dünyada yaşamasını anlamaya çalışmış insan. Doğaya da insanda gördüğü kimi özellikleri vermiş. İyi tanrılar var, kötü tanrılar var. Yarı insan, yarı tanrı varlıklar, insandan öç alan tanrılar...

Günümüzde de mitolojik düşünüş biçimleri etkisini sürdürüyor. İlkel dönem insanını anlayabiliriz. Yağmur, kar, sel, vahşi hayvanlarla mücadele... doğada yaşamak kolay değil. Hem doğayı, hem kendini anlamaya çalışırken mitolojik tanrılarını yaratıyor. Günümüz insanıysa hem doğayı, hem kendi insanlığını kirletiyor. Günümüz insanı el ele vererek bu dünyada yaşamaya zorunlu olduğunu unuttu. Onun mitolojisi köhnemiş değerlerle sınırlı. Kızkardeşler ailelerinin istemediği biriyle evlenmek isterse öldürülüyor. Çocuk yaştaki kızlar ailelerinin çıkarı için dedeleri yaşındaki adamlara satılıyor. Kimi zaman satıldıkları evlerde yaşadıkları eziyetlere katlanamayıp kaçıyorlar. Onların bu dünyaya fırlatılıvermiş kimsesiz yaşamları, kadın pazarlayanların gözünü döndürüyor. Bütün yaşadıkları yetmezmiş gibi, ardından ailenin namusu uğruna öldürülüveriyorlar. Öylesine kolayca namus temizliyorlar. Hiç kimse ötekinin elini tutmuyor. Çoğu zaman bir küçük çocuk bu olagelenlerin hepsini yaşamış olabiliyor. Bu sorunlar çözülemiyor. Cehaletle bilgi, zorbalıkla insani davranış birbiriyle çatışıyor. Bir cinsin öteki cins üzerindeki baskısı bile, insansız bir dünyada yaşadığımızın kanıtı. Buna savaşlar, bombalar, açlık, yeryüzünü paylaşma kavgaları da eklenirse insanlığın geriye çekildiği bir döneme girildiği söylenebilir.

Elbette dünyanın insansızlığı için kimi yorumlar yapılabilir. Kapitalizm, küreselleşme -yeni dünya düzeni...

Benim çocuk yanım bu yorumlarla yetinemiyor. Şair-çocuk insanın el ele vermeden bu dünyayı gözelleştiremeyeceğini biliyor. El ele vermekse çıkar kavgalarının üstünde bir adanmışlıkla gerçekleşebilir. Koşulsuz adanmışlık, insanlık onurunun yücelmesi demek. İnsanın kendini yeniden anımsaması, silkinerek kendine dönmesi demek. İnsan ancak bu temel üstünde el ele verebilir.

20 Haziran 2005

Milliyet'te okudum (18 Haziran 2005). Mitolojik düşünüş günümüzde nerelere uzanıyor. İnsan kendini yiyen bir kurda dönüşüyor. İnsan türünü, kendi geleceğini yok ediyor.

İngiliz polisinin raporuna göre Afrika ülkelerinden kaçırılan erkek çocuklar, cadı ve büyü ayinlerinde kurban edilmek üzere satılıyorlarmış. Bu çocuklar *"kirlenmemiş"* kabul edilen sünnet olmamışlar arasından seçiliyor. Aids hastaları da bu çocuklarla seks yaparlarsa iyileşeceklerine inandırılıyor ve çocuk başına 10 sterlin alınıyormuş. Yani 25 YTL. Bu çocukların fiyatı pek ucuz. Kelepir. Çağın ruhuna uygun.

Rahime Henden, yeni kitabı *Tanyeri Işıltıları*'nda soruyor insana. *Yandı Yine Işığı* adlı şiirinde direnen insanın soluğunu duyuyorsunuz. *"Zifiri bir geceye hazırlanırken gün-batımı / hangi şarkıyı söylemeli / karanlığına karşı gecenin? / Kuruyan dudaklarda bir içim su / şu özgürlük dediğimiz / Tutar da ellerinden / henüz yürüyemeyen bebenin / bir tan atımı, kızıllığında / ortak sofrasına üretenin / sıcak bir ekmek gibi gelir."*

Rahime Henden, insandan umudunu kesmemiş bir şair. Gecenin karanlığını görse bile bu, şairin soru sormasını engellemiyor. Karanlıkta korkuyu bastırmak için şarkı söylenir. Korkuyu aşmak, korkunun üstesinden gelip, yürüyüşüyü sürdürmek için şarkı söylenir. Şair gecenin koyulaşarak insanın ufkuna çökmek üzere olduğunu biliyor. Kendini ve insanı sağaltacak şarkıları tökezlemeden yürüyebilmek için yanına alıyor.

Su, insan bedeni için nasıl zorunluysa, özgürlük de zorunludur. Şairin özgürlük ve su arasında kurduğu ilişki ekmekle de kurulur. Ekmek ve su kadar zorunludur özgürlük. Bu zorunluluk, geleceği yaratmak isteyen insanın kendini yeniden var edebilme çabasında içerilidir. Özgürlük, geleceği yaratma özgürlüğüdür. Geleceği yaratabilmek üretenin ortak sofrasına sıcak bir ekmek götürebilmek düşünde barınır. Ortak sofra, eşitlikçi bir dünya özlemini duyurur.

İnsanlığın ortak sofrası eşit paylaşılamadığı için Afrikalı çocuklar kurban edilir. Sömürgenlerin sofrasında tuz olmak üzere, o çocuklar insansız dünyada avlanırlar. Elbette bir gün geleceğin insanı bunun hesabını soracaktır.

toprağa düşen yürek

Beni dağlardaki ağaçlardan sorun
güz rüzgarlarından soğuk gecelerden
beni dağ mantarlarından sorun
aç tilkilerden kaçak üveyiklerden

arabesk bir türküdür çocukluğum
soğuk günlerin rüzgarı vurur yüzüme
ne ilkyazlar gelir geçer takvimden
sesini sese katan o koro büyür
tadımlık anlar yalar yanağımı

sürgün bir gelin yürür tarlalarda
dam ardına atar yoksulluğunu
sürgün bir şiire varır elleri
sürgün aşklara sürgün akşamlarda

beni bir de benden sorun isterseniz
yengilerimden yenilgilerimden
çocuklardan sorun bir de saçlarımdan
akşamlardan gelmez sabahlardan

beni dizelerden sorun sözcüklerden
yolunuz düşer de uğrarsanız
oğlumdan sorun
toprağa düşen yürekten

Mevlüt KIRNAPÇI

28 Haziran 2005

Sabah, *İnsancıl*'a gelirken telefon çaldı. Arayan, altı yaşındaki arkadaşım Çağla. Merhaba arkadaşım diye konuşan cıvıl cıvıl sesi sabah serinliği. İçim açıldı. Çağla, Antalya'da denize giriyormuş. Sevinci sesine yansımış benim küçük arkadaşımın. Ben de tatile gidiyorum, ben de denize gireceğim dedim ona. Gülüştük. Yüzündeki o hilesiz gülümsemeyi sesinden görebiliyordum. Bana, telefonu kapatması gerektiğini nazik bir dille anlattı. Hadi anneme selam söyle dedi. Tatil sonrası görüşmek üzere telefonu kapattık. Annesi, Çağla'nın ısrarıyla beni aradıklarını söyledi. Çağla beni özlemiş.

Çağla
kuytu köşelerde
kem gözlerden
sakındığım
çocukluğum

29 Haziran 2005

Sabah sessizliğinde balkonda oturdum. Yalnızlığımı severim. Benim için yalnızlık kendimle başbaşa kalmaktır. Bu tür bir yalnızlık, insanlar arasındaki yalnızlıktan iyidir. Acıtmaz insanı.

Araya başka sesler girmeden yalnızlığımla oturdum. İç dünyam dinlendi.

Şimdi *İnsancıl*'dayım. Öğle yemeğinden döndük. *Cehennem Şiirleri* matbaadan gelmiş. Abartısız bir sevinçle karşıladım. Benden çıktı nasılsa, kendi yolunda akacak şiir. Şiirlerim yazıldıktan sonra gözümde eskiyor. Ben başka arayışlara girdiğim için, artık o şiirlerle ilgilenmiyorum. *Cehennem Şiirleri* de eskidi gözümde. Tabii bu şiirin değerini düşürmez. Yalnızca benim başka bir sürece girdiğimi gösterir.

FARABİ'de İDEAL DEVLET

(El - Medînetü'l - Fazıla)

Medet TURAN

Bu çalışmayla yapmaya çalıştığımız, Farabi'nin İdeal Devlet çalışmasında devlet ve organlarına yönelik yapılabilecek doğru soruları sormaktır. Bu çalışmada, Farabi'nin ideal bir devletin nasıl olması gerektiği, yöneticilerinin ve yönetilenlerin sistematik olarak nasıl ele alınması gerektiği sorularımızdan birkaç tanesini oluşturmaktadır. İslam filozoflarının Yunan metinlerini, özellikle Platon'un *Devlet* çalışmasının çevrilmesi ve yorumlanması, İslamiyetin koşullarına uygun bir yönetimin nasıl olması gerektiği sorusunu da akla getirmiştir. Farabi, İdeal devlet çalışmasıyla, İslami ideolojinden ayrı olmamakla birlikte, Platon ve Aristoteles'in çalışmalarının iç içe geçtiği ve kendine özgü bir anlayışı geliştirmiştir. Peki, Farabi kimdir?

Farabi M.S. 870 yılında Farab yakınlarında Vesic köyünde doğmuş, 950 yılında Suriye'de ölmüş büyük Türk-İslam filozofudur. Babasının askeri komutanlık ve kadılık(1) yapması, Farabi'nin eğitimini önemli derecede etkilemiştir. Aldığı ilk eğitimin temelini din ve dil bilimleri oluşturmuştur. Felsefe ve matematikle ilgilenen Farabi, özellikle Yunan siyaset felsefesi ile İslamı birbiriyle uzlaştırmaya çalışmış olan ilk filozoftur.

Farabi siyaset felsefesinde Platon, Aristoteles ve diğer Yunan düşünürlerinin felsefi yaklaşımlarını incelemiş, yeniden yorumlamıştır. Bu yorumlamasını İslami ilkeleri ön planda tutarak yapmıştır.

Düşünürümüz, siyaset felsefesini, Platon ve Aristoteles'in siyaset felsefesine göre kurmuştur. Burada belirtmemiz gereken bir nokta var. Her ne kadar Yunan filozoflarını izlemişse de kendi sistemini de kurmuş ve geliştirmiştir.

Farabi, asıl ismi *El Medinetü'l - Fazıla*(2) olan ideal devletinde, islamiyette o güne kadar sorgulanmayan Halifelik kurumunu sorgulamaktadır. Bu sorgulamanın temelini dönemin siyasal-toplumsal koşulları oluşturmaktadır. *Devlette nasıl bir kurum var olmalıdır, yöneticilerin özellikleri ne olmalıdır?* sorularını izler, bu sorulara çözümler önerir.

Farabi, devlet kavrayışında kendi kozmolojik düşüncesinden hareket eder: Toplumda insan davranışlarının kurallarının, evrenin tanrısal kurallarından türetilmesi gerektiğini söyler. Bu ifade biçimi Platon'un *Devlet* yapıtında, toplumun *"iyi ideasında pay almadaki"* (3) karşılığını bulmaktadır. Yaptığımız incelemelerde karşımıza çıkan tema; kozmik düzenin, insan hayatının modelini oluşturduğu, evrende, yukarı dünyaya ait varlıkların daha aşağı derecelerde bulunan varlıklarca *"taklit"* edildiği ve bunun sonucu olan uyumun da, ideal devlette de hüküm sürdüğünü görürüz. Farabi, evrensel olarak geçerli olduğu varsayılan ve Müslüman olmayan toplumlara da uygulanması olası olan görüşler ileri sürmektedir.

Adalet Anlayışı

Farabi bu eserde *adalet* tanımını da yapar. *"Her taife, başka taife soyup, elinde bulunan şeylerin topunu almak ister. Her birinin diğerine karşı durumu bu merkezdedir. Hangisi diğerini ezerse, kazançlı, mutlu ve bahtiyar olur. Her insanın veya her taifenin ruhundaki bu doğal eğilimler, var olabilen doğal zorunluluklardandır.*

Her doğal şey adalete uyduğundan doğuş de adaletin ta kendisidir. Adalet başkasını ezmektir. Mağlup ise ya vücudunun selametini muhafaza etmek şartıyla mağlup olur; veya mahiv ve telef olarak galibe hayat alanını boş bırakır veyahut kötü bir durumda yaşamak şartıyla galip tarafından bir köle gibi istismar edilir ve böylece galibin mağlubu istismar etmesi adalet sayıldığı gibi, mağlubun galibe hizmet etmesi de adalet sayılır.(4)

Sonuç öyledir ki, sanki onlardan her birinin diğerinde hakkı vardır, onda diğerine ait olan bir şey, diğerinde de kendisine ait olan bir şey vardır. Demek ki, burada adalet, maddenin onların birinden alınması, diğerine verilmesi veya diğerinden alınması, ona verilmesi ve bunun sırayla yapılmasıdır."(5)

Farabi, gerçekçi bir gözlemle yaşadığı İslam toplumundaki aristokratik anlayışı anlatır. Yazarlar ve araştırmacılar, Farabi'nın söylemiş olduğu bu sözlerin ezenle ezilen arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından çok önemli olduğunu belirtirler (6) Bu ilişki zora dayanır ama bütünüyle değil. Ezilenin, sömürülenin bilinç durumu, bu ilişkiyi adil görmesi de gerekir. bu ilişkiyi adil görecek derecede tutulur.(7)

Devletin Kuruluş Gerekçesi

Farabi, İdeal devletin sınırını çizmeye çalışırken, devletin kuruluş gerekçesini şöyle açıklar *"Her insan kendini devam ettirmek ve en üstün mü-*

kemmelliğini elde etmek için birçok şeye muhtaç olan bir yaratılışta varlığa gelmiştir. Onun bu şeylerin hepsini tek başına sağlaması mümkün değildir. Tersine bunun için o, her biri kendisinin özel bir ihtiyacını karşılayacak birçok insana muhtaçtır."(8) Onun insanların bir araya gelme ihtiyacı ve dolayısıyla arzusunun doğal bir şey olduğu biçimindeki bu ifadeleri, gerek Platoncular, gerekse Aristotelesçilerce kabul edilen bir olgudur. Farabi, bilinçli olarak insan *"tabiat"*ını Tanrı'nın bir eseri ve bağışı olarak betimlemekten kaçınmaktadır. O, insanı bu yönü ile açıklarken, diyalektik bir biçimde şunu da ortaya koymaktadır: Sürekli bir birlik, onu meydana getiren üyelerin karşılıklı işbirliğinin ürünüdür. İnsanlar kötü amaçlar içinde işbirliği içine de girerler. Platon ve Aristoteles gibi düşünürlerde de buna benzer düşünceleri görmek mümkündür. Farabi, İdeal devleti kurma gerekçesinde, insanların *"mükemmel"*(9)liğe ulaşmalarının temelinde *"birbiriyle yardımlaşan birçok insanın bir araya gelmesiyle mükemmelliğe ulaşılabilir"*(10) olduğunu vurgular. İnsanların özel ihtiyaçlarını karşılayabildiği, toplumdaki bireylerin katkısıyla, herkesin varlığını devam ettirmek ve mükemmelliğe erişmek için gereksinme olduğu şeyleri sağlayan bir kurumun olması gerektiğini belirtir düşünürümüz. Böylece Farabi, *"en üstün iyilik ve en büyük mükemmelliğe ilkin ancak devlette ulaşılabilir, devletten daha eksik olan bir toplulukta ulaşılamaz"*(11) ifadesiyle devletin ana gerekçesi olan *"mükemmel bir toplum"*(12)un kuruluşu ancak mükemmel bir devletle varolabilir sonucuna varır.

Mükemmel Toplum ve Mükemmel Yönetici

İnsanların mutluluğu için birbirleriyle yardımlaşmasını amaçlayan bir devlet(13) nasıl olmalıdır? Böylece bir devlet, *"Erdemli, mükemmel bir devlettir; insanların mutluluğu elde etmek için birbirlerine yardım eden toplumlar, erdemli mükemmel toplumlardır. Bütün şehirleri kendileriyle mutluluğun elde edildiği şeyler için birbirine yardım eden millet(14)ler, erdemli, mükemmel milletlerdir. Aynı şekilde erdemli, mükemmel evrensel devlet de ancak içinde bulundurduğu bütün milletlerin mutluluğa erişmek için birbirlerine yardım ettikleri zaman ortaya çıkar."*(15) Burada da anlaşıldığı gibi Farabi, erdemli, mutlu insanların bir araya geldiği bir devlet yapılanmasının modelini açıklamaya çalışır. Böylece *erdem* (16) kavramını devletin kuruluş gerekçesine yerleştirir.

Erdemli, ideal devlet bütün organları canlı varlığın hayatını tam kılmak ve onu bu durumda tutmak için birbiriyle yardımlaşan tam sağlıklı bir bedene benzer. Şimdi bedenin organları birbirinden farklı ve bu organların doğal yaratılışları da birbirinden üstündür. Onlar içinde önder bir organ - kalp - ve düzey bakımından bu önder organa yakın organlar (17) vardır. Bunu sırasıyla ikinci ve üçüncü... sıradaki organlar izler. Bunlar daima bir üstlerine hizmet etmektedirler. Farabi, bu durumun devlet (şehir) için de geçerli olduğunu söyler. *"Devlette de önder olan bir insan ve kademeleri, bu insana yakın başka insanlar vardır. Bu insanlar, önderlerine bağlıdırlar ve ona hizmet ederler. Bu ikinci sıradakilere, üçüncü sıradakiler hizmet eder. Bu durumda yukarıdan aşağıya doğru devam eder. En son başkalarınca hizmet edilmeksizin başkalarına hizmet edenlerdir."*(18)

Farabi'de devlet yapılanması aşamalı bir yapı izler. Bu aşamalı yapı, başkalarının amaçlarına uygun olarak eylemde bulunan, ancak kendi amaçlarına uygun olarak kimsenin eylemde bulunmadığı gruplara ulaşıncaya kadar bir sıra içinde aşağı doğru iner. Sonuncular, başkaları tarafından hizmet edilmeyen, devlette yaşayan herkese hizmet edenlerdir. Bundan dolayı da onlar en alt sırada bulunan, en değersiz şeylerdir.

Devlet yöneticisi, devletin en yetkin parçasıdır. Onun altında da kendisince yönetilen ve kendileri de başkalarını yöneten insanlar (19) vardır. Bu noktadan itibaren Farabi, ideal devletin yöneticisinin nasıl olması gerektiğini açıklar.

"Nasıl ki, kalp ilk olarak meydana gelirse, daha sonra bedenin diğer organlarının varlığı, onların kuvvetlerinin meydana gelişinin, onların kendilerine has olan varlık sırası içinde ortaya çıkışlarının nedeni olursa ve bu organlardan biri bozulduğunda bu bozukluğun giderilmesini sağlayan kalbin kuvvesi ise, aynı şekilde devletin yöneticisinin de ilk olarak varlığa gelmesi, sonra devletin kısımlarının, bu kısımlarının iradi melekelerinin meydana gelişinin, onların kendilerine has olan varlık sırası içinde ortaya çıkışlarının nedeni olması gerekir. Devletin herhangi bir parçası bozulduğunda bu bozukluğu giderme vasıtalarını sağlayan odur."(20) [Alıntı, kitaptakinin aynısıdır.]

Farabi, bütün varlıkların da durumunu böyle açıklar. Çünkü İlk Neden'in diğer varlıklara ilgisi, İdeal Devlet'te yöneticinin, onun diğer kısımlarına olan ilgisi gibidir. Bütün varlıklar, düzene uygun olarak İlk Neden'i izler. İdeal devlette, eylemlerine ve yerlerine göre sonradan gelen yöneticiler, *"ilk yöneticilerin gayesini taklit etmesi"*(21) gerekir.

İdeal devletin yöneticisi sıradan insanlardan farklı olmalıdır. Herhangi bir insan olamaz. Farabi, yöneticiliği iki şekilde ele alır.

a) O insan, yaratılışı ve doğası bakımından yönetici olmalıdır.

b) O insan, yöneticilikle ilgili iradi meleke ve tutumları kazanmış olmalıdır.

Farabi'ye göre, bu insan bir başka insanın hükmü, yönetimi altına girmesi mümkün olmayan insandır. O, yetkinliğe ulaşmış *"tamamen akıl ve tamamen akılsal"*(22) olmuş insandır.(23)

Etkin (faal) aklın indiği insan, ussal kuvvetinin her iki kısmında, yani kuramsal ve pratik kısımlarında, hayal gücünde ortaya çıktığında, bu insan kendisine "vahiy"(24) gelen insan olur. Tanrı etkin akıl aracılığıyla ona vahiy indirir. Bu kişi, bir filozof, tanrısal nitelikli akıl kullanan bir düşünür, peygamber (25), geleceği bildiren bir uyarıcı, bilgi veren bir habercidir. Farabi, filozofları, peygamberlik mertebesine denk ve kimi zaman da bu mertebenin üstünde bir nitelik olarak sunmaktadır.

Bu insan, insanlığın en üst aşamasında ve mutluluğun en yüksek derecesindedir. O, kendisiyle mutluluğun elde edilebileceği her eylemi bilen bir insandır. Bu ise, bir yönetici olmanın şartlarından birincisidir. O, *imam*(26)dır; ideal devletin birinci başkanıdır, erdemli milletin yöneticisidir, oturulan dünyanın tümünün yöneticisidir.

Farabi, ideal devletin yöneticisinin özelliklerini verirken, yetkinlik düşüncesiyle paralellik gösteren yetkin kişiyi; imamı veya ideal devletin başkanını, ideal milletin de lideri olduğunu söyler. Bu aşamaya on iki özelliği, ikinci doğası olan kişi erişebilir. Bu özellikler;

1. Sağlıklı olmak, çalışmalarını rahat, kolayca ve diğer nefs kuvvetleri ile uyum içinde eyleme geçiren mükemmel organların olması.

2. Zeka ve aklın sayesinde muhatabının özel durumu ve şartlarına bağlı olarak amacını algılayabilme gücü.

3. Güçlü bellek. Böylece anladığı, gördüğü, duyduğu ve kavradığı her şeyi aklında tutabilir.

4. Herhangi bir problemin kendisine iletilmesi durumunda sağduyulu, anlayışlı ve kabiliyetli olmalı.

5. Zihindeki her şeyi yetkin bir biçimde dile getirmesine yardım edecek retoriğe ve kavrayışta olması.

6. Eğitim ve öğretime düşkünlük ve bilgiyi rahatça ve sıkıntı duymadan edinmesine olanak verecek bir teslimiyet.

7. Yeme, içme ve cinsel ilişkide aşırıya gitmemek, oyundan sakınmak, bu zevkleri sevmemek.

8. Doğru ve dürüst kişileri dost edinme, yalana ve yalancıya eğilimi olanları ayıplama.

9. Geniş kalplilik, soyluluk, doğal olarak sevecen olup hiç bir cimrilik izi göstermemek.

10. Paraya, pula önem vermeme.

11. Doğal olarak adalete ve dürüst insana düşkünlük. Adaletsizlik ve baskı yapmaktan, zalim ve gaddar insanlardan nefret etme. Ezilmişlere yardım için mal varlığının yarısını feda edebilme ve diğerlerini de aynı şeyi yapmaya zorlayabilme gücü. İyi ve güzel herşeye yardım ile adalete itibar etmeye kolaylık, eziyet ve kötülüğe zorluk göstermek.

12. Kararlılık, cesaret ve dakiklik. Korku ve psikolojik zayıflıklardan uzak olma.(27)

Bu özellikte olan bir kişi, eğer ideal devlette yaşıyorsa, o yöneticiden başkası olamaz. Böylece Farabi, ideal yöneticiyi belirlemiştir.

Bu özelliklerin hepsini bir kişide bulmak oldukça zor. Bu nitelikleri taşıyan kimse bulunmazsa, bir önceki yöneticinin koyduğu kanunlar yürürlükte tutulur.

İlk başkanı takip eden ikinci başkan ya da yöneticinin en azından şu altı şartı yerine getirmesi gerekir:

Bu kişi;

1. Hakim ve filozofça davranmalıdır.

2. İdeal devletin faaliyetlerini mükemmel olarak kavraması için, kendisinden önceki yöneticilerin koyduğu bütün kanunları ve tören kaidelerini, halkın adetlerini iyi öğrenmelidir.

3. Hakkında konulmuş herhangi bir kanun bulunamadığı yeni meselelerde yeni kanun koyabilecek yeterlikte tecrübeli olabilmelidir.

4. Uzak görüşlülük, ortaya çıkan yeni durumlara göre yeni kural ve kanunlar düzenleyebileceklerine ilişkin bilgileri edinmiş olmalıdır.

5. İnsanları yönetmede tecrübeli ve onları kendisini İslam Hukuku'na uygun biçimde takip etmeye ikna etmek için, güzel konuşma sanatında usta olmalıdır.

6. Savaş oyunlarında, silah ve diğer savaş aletlerini kullanmada becerikli olmalıdır.

Eğer bu sayılanlar bir insanda bulunmayıp iki kişide varsa her ikisi de devlet yöneticisi olur. Eğer, bu şartlar beraberce çalışabilecek bir grup insana dağılmışsa, bu durumda bu kişiler ideal yönetici olurlar. Fakat eğer bilgi, devletin bir bölümünü teşkil etmezse, devletin başında hükümdar olması en doğrusu olur, ama bu durumda devlet yıkılmaya maruz kalacaktır. *"Bir filozofa emanet edilmeyen devlet, kısa zamanda yıkılmaya mahkumdur."*(28) Farabi bu sözüyle filozoflara vermiş olduğu önemin altını çizer. Platon'un *Devlet* adlı yapıtıyla karşılaştırdığımızda; Platon, filozof kraldan başkasının devleti yönetmesini istemez. Farabi ise ideal devletinde, birkaç kişinin aynı kapasiteyi gösterecek nitelikte olması, devletin yönetiminde etkin olabilecekleri belirtilir. O, bu açıklamalarıyla Platon'dan farklı bir rota çizmektedir.

Yönetici, ideal devleti adım adım oluşturur. Bu oluşum, doğal bir sürecin sonucu değildir. O, bireylerin ahlaki hayatı gibi, alınan doğru karara dayanmaktadır.

İdeal Devlet

İdeal devlette birbirlerinin yerine geçen yöneticiler tek bir vücut gibidirler. Sanki bütün zamanlar boyunca hüküm süren tek bir yönetici varmış gibi. Buna benzer olarak tek bir devleti ve birden fazla devleti bir grup insanın yönetmesi söz konusu olabilir.(29) Bütün grup sanki tek bir hükümdar, hepsinin ruhu sanki tek bir ruh gibidir. Devletin her kademesi ve her bölümü düzenle çalışır. Değişik dönemlerde yaşayan insanlar, bütün zamanlarda aynı yöntemle çalışan tek bir ruh gibidirler. Farabi, herhangi bir aşamada devamlılık ve uyum varsa, tek veya birçok devlette değişik grup insan bile tek bir ruh olarak iz bırakabilir,(30) demektedir.

En iyi devlet gerçek adalete, orantılı eşitliğe dayanır. Bu devlette herkes doğal yaratılışı açısından gerçekleştirmeye becerikli olduğu görevi yerine getirir ve gerçekleştirdiği şeye uygun olarak da hak ettiği dereceyi alır. Farabi, doğru bir devletin yapısını, sağlıklı bir vücudun işleyişi ve tüm evrenin hiyerarşik yapısıyla karşılaştırmaktadır.

1 İdeal Devletin Halkı

İdeal devlette beş tür insan bulunmaktadır. Bunlar; yetkin olanlar, dilciler, bilim adamları, savaşçılar ve meslek sahipleri. Yetkin olanlar; filozoflar, entelektüeller ve önemli işlerde düşüncesi olan kişilerdir. Dilciler ise, hatiplere, şairlere, müzisyenlere, yazarlara vb.lerine denir. Bilim adamları ise, matematikçiler, istatistikçiler, hekimler, astronomlar vb.dir. Savaşçılar ise, savaş ve savunma ile vb. işlerle uğraşan kimselerdir. Meslek sahipleri, şehirde para kazanacak işlerle uğraşan kimselerdir. Örneğin çiftçiler. tüccarlar ve diğer işlerle meşgul olanlara denmektedir.

İdeal Devlete Zıt Olan Devletler

İdeal devlete zıt olan devletler şunlardır: Cahil Devlet, Bozuk Devlet, Karakteri Değişmiş Devlet, Doğru Yolu Bulamamış, Yanlış İçinde Olan Devlet. Bu değişik devletin halkı da ideal devlete zıttır.

1 *Cahil Devlet*

Halkı mutluluğu bilmeyen, mutluluktan habersiz olan devlettir. Onlar mutluluk konusunda aydınlatılsalar bile, onu ne anlayacak, ne de buna inanacaklardır. Onların bildiği tek iyi şey, görünüşte iyi oldukları sanılan kimi şeylerdir ki, bunlar beden sağlığı, zenginlik, cinsel zevkler, insanın arzularının peşinden koşma serbestliği, saygı görme gibi şeylerdir. Cahil devletin halkına göre her biri bir mutluluk çeşididir. En büyük, en tam mutluluk da onların hepsinin toplamıdır. Onların zıddı olan şeyler, yani hastalık, yoksulluk, zevklerden yoksun olma, arzularının peşinden koşmada serbest olmama, saygı görmeme de, kötülüklerdir.(31) Temelde cahil devletin görüşleri, yanlış metafiziğe ve gerçeklik hakkında yanlış bir felsefi yoruma dayanmaktadır.

Cahil devleti de kendi içinde bölümlere ayırır yazar. Bunları adım adım ve derecelendirerek izlersek; a) Zaruri devlet, halkın beden varlığının devamı için zorunlu olarak yiyecek, içecek, giyecek, ev ve cinsel ilişki miktarı ile yetinildiği ve bu amaca ulaşmak için birbiriyle yardımlaştığı devlettir. b) Zengin devlet, halkın servet ve zenginlik elde etmek için birbiriyle yardımlaştığı devlettir. Bu devlet için önemli olan biricik şeylerin mal, mülk ve zenginlik olduğu yönündeki materyalist inanca dayanır. c) Bayağı ve düşük devletler, halkın amacı yiyecek, içecek, cinsel ilişki, eğlence ve oyun peşinde koşan devlettir. Buna örnek olarak Bedevi Arapları ve Göçebe Türkleri verir. d) Şeref devleti, halkının milletler arasında ün kazanmak, övülmek, söz ve yazı ile saygıyla karşılanmak, itibar görmek ve ister başka insanların gözünde ister kendi aralarında şeref ve saygınlık kazanmak için birbirleriyle yardımlaşma amacı içinde olduğu devlettir. e) Güç, kuvvet devleti, bu halkın gayesi başkalarına hükmetmek, başkalarının kendisine hükmetmesine engel olmaktır Onların tek amacı bu hakimiyetten alacakları zevke ulaşmaktır. f) Demokratik devlet, halkın amacı, her biri hiçbir şeyde arzularına gem vurmaksızın kendi istediğini serbestçe yapan insanlar olmaktır.(32) O, herhangi bir görev duygusundan yoksunluk, tam bir disiplin ve kendine hakim olma yoksunluğu olarak anlaşılan mutlak özgürlük üzerine dayanır. İnsanlar çıkarlara ve anın hazlarına kendilerini vermeyi aşırıya götürdüklerinde, bu devlet anarşiye dönüşür. Demokrasinin, bu kapsamlı mahkum edilişinin kaynağının Platon'un *Devlet*'inin sekizinci kitabı olduğu görülür.(33)

2. *Bozuk Devlet*

Fikirleri ideal devletin fikirleriyle aynı olan devlettir. O, mutluluğu, aziz ve yüce Tanrı'yı, ikinci derecede kutsal varlıkları, Etkin Akıl ve ideal devletin halkınca bilinmesi ve inanılması mümkün olan her şeyi bilir. Ancak bu devletin insanlarının eylemleri, cahil devletin eylemleriyle aynıdır.(34) Bu devlet, görüş ve eylemlerinin bilgi ve bilinçli seçiminin sonuçları olmaları, akıl dışı arzular veya kontrol edilemeyen isteklerin olmamaları bakımından ayrılırlar. Bundan dolayı onların yöneticileri -daha az ölçüde olmak üzere de yurttaşları- tamamen sorumludurlar.

3. *Karakteri Değişmiş Devlet*

Düşünceleri ve eylemleri eskiden ideal devletin düşünce ve eylemleriyle aynı olan, fakat artık değişmiş bulunan ve yerini farklı düşünceler ve eylemlere bırakmış devlettir. Değişmiş olan veya de-

ğişme halinde bulunan devlet daha önceki çağlarda kabul etmiş olduğu en iyi anayasadan temelde uzaklaşmış devlettir. O bozuk devlet gibi sadece yanlış eylemlerde bulunmakla kalmamakta, aynı zamanda onun ilkelerini değiştirmekte ve şimdi halkının hayatlarını kendilerine göre düzenlemekte oldukları başka görüşleri benimsemektedir. Bu tasviri Platon'un *Devlet*'in üçüncü kitabında da görmekteyiz. İdeal devletin çöküşü ve aşağı derecede birçok farklı devlete dönüşmesi ile ilgili olarak verilen açıklamaya uymaktadır.

4. *Doğru Yolu Bulamamış, Yanlış Görüş İçinde Olan Devlet*

Bu dünyadaki hayattan sonraki mutluluğu amaçlayan, ancak aziz ve yüce Tanrı, ikinci derecede yüce varlıklar, Etkin Akıl hakkında, gerçek mutluluğun sembolleri ve tasavvurları olarak ele alınsalar bile, yanlış ve yararsız görüşleri olan devlettir. Bunun birinci yöneticisi, gerçekte öyle olmadığı halde, kendisine vahiy indiğini iddia eden bir kişidir. O, bu uğurda aldatmaktan, yalan söylemekten, kandırmaktan çekinmez.(35)

Bu devletin yöneticileri, ideal devletin yöneticilerinin zıddı, onların yönetimleri, erdemli yönetimlerin zıddıdır. Bu devletlerde yaşayan bütün diğer insanlarla ilgili olarak da durum aynıdır.

Sonuç

Farabi'nin devlet anlayışına baktıkta, Yunan düşünürlerinden pek de ayrı düşündüğünü söyleyemeyiz. Ama ideal devletin kurgulanmasında, kendine özgü farklılıklar da görülmektedir. Öncelikle, Farabi'de devlet, Platon ve Aristoteles'teki gibi küçük ve sınırlılık göstermez. Evrensel bir boyut kazanır. O, dünya devleti gibi bir yapılanmadan da söz etmektedir. İnsanların rahatlıkla anlaşabileceği ortak dilden söz eder. Farabi için dillerin farklılığı büyük bir merak ve ilgi konusudur. O, her dilde uygulanabilecek ve her milletin kullanabileceği bir şekilde kullanılabilecek olan bir gramer ortaya atma yönünde bir çabada bulunur.

Kitabın farklı yerlerinde devletin farklı kısımları özel olarak belirtilmektedir. Farabi'ye göre kalp nasıl vücudu idare etmekteyse, ideal devlet de ancak tek bir yönetici tarafından idare edilebilir. Devlet, derecelerine göre farklı kısımlara veya sınıflara bölünmektedir. Devlette hiçbir şey doğal olarak kendi kendine işlememektedir.

İdeal devletin yöneticisi üzerine Platon'da olduğu gibi Farabi'nin de politik teorisinde ana sorunu, doğru yöneticiyi doğru tanımlamaktır. Çünkü her şey ona bağlıdır. Yönetici, devletin devlet olarak varlığının nedeni olduğu gibi, onun kısımlarının da varlığının nedenidir.

Farabi'nin ideal devlet çalışmasında Platon'a göre bir farklılık da, tek bir yönetici filozof yerine yönetici üç sınıf koymaktadır (matematikçiler, ölçü takdir ediciler, aritmetikçiler).

Farabi de Platon gibi eğitime çok önem vermektedir; bunların başında müzik, şiir, beden sporları ve felsefe eğitimi gelmektedir.

Platon'un kendisi gibi Farabi de ister filozof peygamber isterse yalnız filozof olsunlar bu tür olağanüstü insanların ortaya çıkışının nadir bir olay olduğunu kabul eder.

Farabi, ideal devlette bilgeliğin egemen olmasını sağlamanın hâlâ bir başka yolu olduğunu açıklar. Bu yol, Platon'un *Kanunlar* adlı kitabında "gece meclisi" kurumu ile ilişki içine sokulabilir ve bu önerinin değişik bir biçimi olarak görülebilir. Bu tür yapılanmaların İslamın ilk zamanlarında "şura" gibi devlet meclislerinde oluştuğunu ve bunların yöneticilere bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Bahreyn'de "Karmatiler"(36) devletinin kendisince idare edilen altılar meclisi bu bağlamda adını anmayı hak etmektedir.

Farabi, kusurlu devletlerin politik iyileştirmelerle düzeltilebileceğine inanmamaktadır. O, şiddetin her biçimini reddetmekte ve daha çok felsefe yoluyla eğitime inanmaktadır. Bu onu müslüman dünyasındaki reformculardan ayırmaktadır. O herhangi bir politik hareketi desteklemediği gibi, bu tür herhangi bir hareket tarafından da otorite veya koruyucu olarak zikredilmemektedir.

Farabi ideal devletinde bir şeyin altını daha çizer. İdeal devletin günün birinde bir mucize sonucu ortaya çıkacağını ummamaktadır. Ancak "zaruret devleti"nin ve ondan daha da çok "demokratik devletin" ideal devletin muhtemel bir ortaya çıkışı için, en iyi zemini teşkil ettiğini söylemektedir. Demokratik devlette her çeşit arzu ve davranış tarzları bir araya gelirler. Bundan dolayı onun içinde zamanla üstün insanların ortaya çıkması ve bu bilge, hatip ve şair insanların onun içinde tesadüfen var olması imkansız değildir. Böylece onun parçalarında ideal devleti meydana getirmek mümkün olabilir.

Platon ile Farabi'yi son kertede karşılaştırırsak, Farabi'nin ideal devleti dünya devleti olabilecek genişlikte, uluslararası niteliktedir. Platon'un devleti ise, sadece bir şehir-devletidir. Bu nedenle Farabi'nin kurmuş olduğu teorinin, tamamen Platon'un kurmuş olduğu devlet teorisine dayandığını söylemek, Farabi'ye yöneltilmiş haksız bir eleştiridir.

O halde biz Farabi örneğinde, İslam siyaset düşüncesinde son derece yeni üç unsurla karşı karşıyayız.

a) Başkanlığın bölünmez bir parçası olarak felsefenin gerekliliği.

b) Eğer bir kişide istenen tüm şartlar, özellikle de bilgelik şartı tamamlanamıyorsa bilge özelliklerine sahip bir toplu liderliğin kaçınılmazlığı.

c) İkinci dereceden yöneticilerin ilk yöneticinin koyduğu inanç ve islami kurallarla ilgili yasa ve görüşlerle uzlaşmaları gerekmektedir; ama çağın gelişimine ayak uydurarak; hatta ilk yöneticinin koyduğu yasaya esaslı bir değişim gerekebilir.

İNSAN ve YAŞAM

yağmur dedi insanoğlu adına
yere düşünce su
demir tadında

gerçeklere çarptı sonra
bir parça ateş
ve bir parça tuz yanında

gözyaşı denmeye başlandı
kan çelik ve kül karıştı en sonunda

tamamladı artık anlam:
insan ve yaşam

Eray KORKMAZER

Dipnotlar

1. Fahri Macit, *İslam Felsefesi Tarihi* (çev: Kasım Turhan), s.44, Bileşik Yayıncılık, İstanbul, 2000.
2. Farabi, *İdeal Devlet* (Çev: Ahmet Arslan) s.9, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.
3. Platon, *Devlet*, 2.baskı, s.174-175, (Çev. S. Eyüpoğlu - M. Ali Cimcoz), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000.
4. Farabi, *İdeal Devlet*'ten aktaran Cengiz Gündoğdu, *Soru*, s.138, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 1998.
5. Farabi, a.g.e. s.70.
6. Örneğin bkz. Cengiz Gündoğdu, *Soru*, s.138.
7. Cengiz Gündoğdu, a.g.e. s.138.
8. Farabi, a.g.e., s.99
9. Farabi, mükemmeliğe ulaşmayı, mükemmel insanlarla var eder. Platon, *Devlet* yapıtında da insandan hareket ederek devletin hiyerarşik yapısını kurar. Farabi'de ise, mükemmel insan mükemmel devletin hem yöneticisi, hem de peygamber mertebesinin üstünde bir konumdadır. Bkz. Farabi, a.g.e. s.237
10. Farabi, a.g.e., s.100
11. a.g.e., s.100.
12. a.g.e., s.101.
13. Metin içinde kimi yerde *şehir*, kime yerde de *devlet* kavramlarını kullanmam karmaşa yaratacak nitelikte olmamalı. Devlet yerine şehir demektedir Farabi. Ben de Farabi'den aldığım alıntılarda yer yer içerikteki biçimi bozmamaya çalışıyorum.
14. Platon ve Aristoteles'in politik teorisiyle karşılaştırırsak, ilk bakışta şaşırtıcı bir farklılık gözetilir; bu iki düşünürümüze göre, devlet alabildiğine küçük olmalıdır. Farabi'ye göre ise, şehir devletlerinin değil, farklı coğrafyalarda yaşayan milletlerin oluşturduğu, "millet devlet"lerin ve dünyanın bilinebilen tüm bölgelerini içine alması mümkün olan bir devletin var olduğunu öğreniyoruz. Buna göre Farabi'nin teorisine dayanarak *millet*'i şöyle tanımlarız: onun kendisine mahsus tabii yapısı, hiç olmazsa kısmen özel eğitimi ve ortak tarihin ürünü olması mümkün olan ortak bir karakter ve ortak bir dildir. Bkz. *İdeal Devlet*, Açıklamalar, s.242-244.
15. Farabi, a.g.e, s.101.
16. *Erdem* kavramını Yunan filozoflarının dalma üzerinde durduğu ve açımlamaya çalıştıklarını görürüz. Daha sonra erdem, devlet yönetimine Platon'la birlikte girer. *Devlet* adlı eserinde Platon, filozof kralların erdemli olmalarını, ideal devlete ancak erdemli yöneticiler ve erdemli insanlarla ulaşılacağını belirtir. *Erdem*, ideal kavramı ile aynı anlamda kullanılmaktadır bu eserde. Platon, a.g.e., s.79.
17. Burada Farabi'nin kastettiği kalbe yakın beyin, akciğer, karaciğer gibi organların, amir organ olan kalp'e itaat ederek var olmaları. Bkz. Farabi, a.g.e., s.79.
18. Farabi, a.g.e., s.102.
19. a.g.e., s.103.
20. a.g.e., s.103.
21. a.g.e., s.104.
22. Farabi'nin burda "tamamen akıl ve tamamen akıl-sal" dediği şeyler, maddeden tamamen korunmuş olan varlıklardır. Bkz. ayrıntılı a.g.e., s.87.
23. a.g.e., s.105.
24. Vahiy kavramından, metafizik düşüncenin ulaşabileceği en yüksek düzey anlaşılmalıdır. Farabi, a.g.e., s.255.
25. Peygamberliği, insan mükemmelliğinin ikinci derecesine yerleştirmek ve böylece onu felsefi akla tabi kılma suretiyle İslamın temel bir anlayışının o zamana kadar görülmemiş olan bir değerinin alçaltılmasını temsil etmektedir. Bkz. ayrıntılı, a.g.e., s.254.
26. İmamı, Platoncu Filozof - hükümdara özdeş kılar. Bkz. a.g.e., s.256.
27. M. M. Şerif, *Klasik İslam Filozofları ve Düşünceleri*, 3. Baskı, s.73-74, İnsan Yayınları, İstanbul, 2000.
28. Farabi, a.g.e., s.110
29. Farabi'nin bir grup insan dediği topluluk Aristokratlar olarak nitelenebilir. (y.n.)
30. M. M. Şerif, a.g.e., s.76.
31. Farabi, a.g.e., s.110.
32. a.g.e., s.111.
33. Platon, a.g.e., s.99-123.
34. Farabi, a.g.e., s.112.
35. a.g.e., s.112.
36. Faik Bulut, *İslam Komüncüleri*, 2. basım, s.149-155, Berfin Yayınları, İstanbul, 1998.

Kaynaklar

1. Bulut, Faik, *İslam Komüncüleri*, Berfin Yayınları, 2. basım, İstanbul, 1998.
2. El-Cabiri, Muhammed, *Felsefi Mirasımız ve Biz*, Çev. A. Said Aykut, Kitapevi, 3.basım, İstanbul, 2001.
3. Farabi, *İdeal Devlet*, çev. Ahmet Arslan, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.
4. Gündoğdu, Cengiz, *Soru*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 1998.
5. Platon, *Devlet*, çev. S. Eyüpoğlu - M. Ali Cimcoz, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 2000.
6. Şerif, M.M., *Klasik İslam Filozofları ve Düşünceleri*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2000.

YOLLARI, SEVDALARI YAZMAK

Temel DEMİRER

İnsan doğulmaz, insan olunur.
Çünkü insan olmak öğrenilen bir şeydir.
Öğrenilen bu "insanlık bilgisi" tarihseldir.
Johann Wolfgang Goethe'nin, "Yıllarla artar sınavlar," uyarısından hareketle denilebilir ki: İnsan olmak,
yol boyundaki uzun yürüyüşlerin eseridir...
Ancak; Schiller'in, "Sevgi insanı birliğe,
bencillik de yalnızlığa götürür"
Beethoven'ın, "Sevgi ve karakterin
olmadığı yerde ne büyük insan,
ne büyük sanatçı, ne de büyük
mücadele adamı vardır"...
uyarılarını unutmadan...

Bunlardan neden mi söz ediyorum? Bana Franz Kafka'nın, "Kitap, ruhumuzun buz kesmiş sularını kıracak bir balta olmalıdır," sözünü anımsatan Adil Okay'ın yeni yapıtı *Yolcu*'sundan ötürü...

Yolcu; yaşadıklarımıza, aşka ve hayata ya da yol boyundaki insanın serüvenine ilişkin bir yapıt...

Bu yapıtı "benzerleri"nden ayıran ise, Epiktetos'un, "Ölüm, sürgün ve bunlara benzeyen korkunç görünen şeyler," vurgusuyla ölüm kadar sarsıcı olduğunun altını çizdiği sürgünlük sorunsalına müdemiç olmasıdır...

Burada durup ekleyelim: Exile: Sürgün. Dışa atılan anlamına gelen exile ölüme; ex ölüme komşu bir sözcüktür.

Evet, sürgünlük ölüme komşudur.

Ölüm; canlı bir bedenin, ardında yankısız boşluklar bırakarak bu dünyadan çekip gitmesidir. Bedenini alıp ayrıldığı canlılar dünyasına ruhunu bırakıp gider ölen.

Oysa sürgün ruhunu yanına alıp gidendir. Kendisinin olmayan diyarlarda en çok ona ihtiyacı olacaktır çünkü. Sürgün, bir zamanlar beraber olduğu, kendine ait olan ve kendini ait hissettiği her şeyi sonsuz derinliklerine gömdüğü bir dehlizi taşır içinde. Bu nedenle o, hep hatırlayan ve durmadan özleyendir. Bir anlamda içbükey bir yaşamdır onunkisi.

Sürgünde olmak neyi ifade eder? Arjantinli yazar Julio Cortazar'a göre bu: "Bir yaşam biçiminden, havanın kokusundan, göğün renginden, alıştığı evlerden, köpeğinden, arkadaşlarıyla buluştuğu kahvehanelerden, gazete, müzik ve kent içi gezilerden..." koparılmış olmayı ifade etmektedir.

İspanyol şair Rafael Alberti ise, bu koparılmışlığın asla tümüyle gerçekleşemeyeceğini savunur. Ona göre: "Doğduğumuz toprağın derinliklerine saldığımız köklerimizin parçalandığını duymak kadar tedirginlik veren bir acı daha yoktur. Köklerimizin zorla söküldüğünü, öylece rüzgâra bırakıldığını duymak daha doğrusu: korkunç bir koparılma, ama yine de asla tümüyle gerçekleşmez, çünkü hep bir takım uzantılar, bilemediğimiz karanlık derinliklere sımsıkı yapışmış vantuzlar kalmış olur. Öyle ki oralarda, o kanlı bağırlara saplanıp kalmış, kırılmış, parçalanmış bıraktığımız o şeyler, belki de benliğimize tutunmuş, biz köklerinden koparılmış bitkilere onulmaz biçimde yapışmış sürüklediklerimizden daha bile güçlü, daha bile sızılıdır..."

İspanyol şairin sözünü ettiği korkunç koparılmanın asla tümüyle gerçekleşmemesidir, yarayı durmadan kanatan. Kökler üzerinde şekillenmiş bir kimlik oluşumunun, mutlak bir yabancılaşmaya izin vermemesi, hep bir geri dönüş beklentisine bağlanmış bir yaşamın olası tüm sancılarını davet eder. Sürgünün kimliği yara almış, bütünlüğü bozulmuştur. Sürgünde geçen yıllarda tüm çaba, elde kalan kimliğe ait parçacıkları bir arada tutma, koruma, parçalanmanın açtığı yarıkları kapama çabası olacaktır, ister istemez.

Geçmişe eğimli bir zamanda yaşar sürgün. Hafızasının nehirleri hep geriye doğru akar durur...

El kapılarının çok farklı coğrafyalardaki gri gökleri altında (bir ucu Filistin'den öte ucu Avrupa'ya uzanan) sürgünlük mektebinin rahle-i tedrisinden geçen Adil Okay, "Yazarlık vicdanı taşıyorum"; "Yazmak kıyısız bir denize ulaşmak gibi bir şeydir," diyebilmeyi hak edenlerdendir...

Çünkü o ezilenlerden yana saf bağlayan yazar sorumluluğuyla yaşamaktadır...

Bilinir: "Yazarın amacı yazıdır, aracı değil. Bu bir kuraldır ve bu kuralı kimse ona dayatmamıştır.

Yazar ahlâkı, yazarı bir nesneye çeviren her türlü ilişkiyi reddetmeyi gerektirir...

Karl Marx yazarın yazmak için değil para kazanmak için yazmasının alçaltıcı olduğunu yazmıştı. Bu durumu "sanatın metalaşması" sayan Marx, sanatçıyı para keselerinin insafına boyun eğmiş olan bir zanaatkâra dönüştüren piyasa iktisadını eleştirmekteydi. Marx'ın bunları yazdığı zamandan bu yana sorun değişmedi.

Yazarın ahlâkı sadece toplumsal bir amaca da indirgenemez, çünkü edebiyat toplumsal sorunlara çözümler için var olmuş değildir. Edebiyatın yalnızca kendisi bir amaçtır diyen Sartre, sorunu "birey mi, toplum mu" ikileminden kurtarıp ara çözümü gösteriyor. O halde yazar ahlâkının ikinci önemli ilkesi hiçbir velayet veya vesayeti kabul etmemektir.

Yazarın ne yazdığı önemlidir; bedeni, cinsiyeti veya adı değil. Edebiyatçı; sermayeye de, toplumsal kurumlara da, otoriteye de boyun eğmez. Edebiyatçı, genel ahlâk, politika veya otorite karşısında sorumsuzdur; edebiyatın ahlâkı yalnızca özgürlüktür...

Yolcu'yu okurken satır aralarında Sait Faik'in, *"Söz vermiştim kendime: Yazı bile yazmayacaktım. Yazı yazmak da, bir hırstan başka ne idi? Burada namuslu insanlar arasında sakin, ölümü bekleyecektim; hırs, hiddet neme gerekti? Yapamadım. Koştum tütüncüye, kalem, kağıt aldım. Oturdum. Adanın tenha yollarında gezerken canım sıkılırsa küçük değnekler yontmak için cebimde taşıdığım çakımı çıkardım. Kalemi yonttum. Yonttuktan sonra tuttum öptüm. Yazmasam deli olacaktım,"* diyen "yanıtı" bulacaksınız...

Evet, evet *Yolcu*; okuyucusunu hayatın çok farklı mekânlarında ve başka zamanlarda, belki de zamansızlıkta dolaştıran hikâyelerden oluşuyor. Dolaştıkça hoşunuza gidecek hikâyeler; tıpkı zamansız gelen, epeydir göremediğiniz bir konuğunuz gibi, ne iyi ettin de geldin denilen cinsten...

Yeri geldi ekleyelim: İyi yazar olmanın genelleştirilebilecek kurallarını koymak tabii ki akıl dışı olur ama gözlemlere dayanarak en azından bazı genellemeler yapılabilir. Büyük ve önemli fikirlere sahip olması, kendi dilini ve toplumunu çok iyi tanıması gerekir. Tarih, sosyoloji gibi bilgileri turistik anlamda değil, kendi varoluşsal sorunu olarak görmesi gerekir. Şu ya da bu, bir dünya görüşü olmalı. Bireyi, toplumu, doğayı anlatırken kendine özgü geliştirdiği bir yaşam projesi olmayan bir yazar sadece sanırım betimleyebilir.

Roland Bart'ın *Yazarlar ve Yazanlar* adlı bir yazısı vardı. Orada yazar ile yazan arasındaki farkı anlatıyor. Belki de yazar değil de yazan insan oluşturmaya yöneliktir. Çünkü yazar da yazandan geçer.

Örneğin bu konuda Georges Perec'in, *"Ben yazmaktan başka bir şey yapmıyorum (yazacak zaman kazanmanın dışında), başka bir şey yapmayı bilmem, başka bir şey öğrenmek istemedim... Yaşamak için yazıyorum ve yazmak için yaşıyorum ve yazıyla hayatın tamamen birbirine karıştığını hayal etmek benim için hiç de uzak bir şey değil..."*
"Başlangıçta her şey basit görünüyor: Yazmak istiyordum ve yazdım. Yaza yaza yazar oldum... önce, uzun zaman sadece kendim için, bugünse başkaları için..."

Samuel Beckett'in, *"Yayımlanmamış olmasının hiç önemi yok. Bu iş soluk alabilmek için yapılır..."*

J. P. Sartre'ın, *"Yazmak benim dil aracılığıyla giriştiğim ortaya çıkarışı nesnel bir varlık durumuna geçirmesi için okuyucuya çağrıda bulunmaktır..."*

Evet; yolu-yolculukları, sevdayı-aşkı, insanı ve insanlık durumunu hikâyelerinde okuyucunun dikkatine sunan Adil Okay'ın, Adana ve Ankara cezaevlerinde yatıp, ardında da 1981'de yurt dışına çıkmak zorunda bırakılan, bu sürede *Mültecinin Bunalımı*'nı yazan ve on beş yıl sonra ülkesine dönebilenlerden olarak tanıyoruz...

Yolcu, onun "olgunluk dönemi"nin yapıtı addedilebilir...

Örneğin, *Liman*'ında (ss.7-14.)

"Ve ben, yeniden yollara düşerdim...

Senden uzaktayken, dudaklarıma hep aynı şarkı konardı: 'Kapıldım gidiyorum bahtımın rüzgârına'...

Nereye gidersem gideyim, hangi kapıyı çalarsam çalayım, hangi kucakta uyursam uyuyayım, beni senden alıkoyacak bir nefes bulamaz, asamı yeniden elime alırdım...

Hep giderdim. Bu limana geri dönmeyeceğim, ne akordiyonunu dinleyecek, ne de vücudunda bir daha kemân çalacağım diyerek giderdim.

Sana açılmayan bir kapı arardım. Sana dönmemi engelleyecek bir kent. Yeni bir hayat...

Heyhat, bütün denizler sana uzanır, bütün kapılar sana açılırdı.

Hep güneyi arayan yolcu, yolun yarısında kuzeye geldiğine şaşar ve yine yola çıkardı.

Hep güneye giden yolcu, sonunda terk ettiği limanda bulurdu kendini.

Yeni ufuklar arayan adam, sırtındaki yük, yüzündeki çizgiler, yüreğindeki sızı daha da artmış olarak geçmişine dönerdi.

Anlayamazdım nasıl, neden ve ne zaman geldiğimi..." diyor yazar; şiir tadındaki satırlarında ve yol boyundaki insana mündemiç serüveniyle içimizdeki çocuğa sesleniyor...

Ya da *Üç Yıl Sonra*'sında (ss.15-20.)

"Yağmurla karışık yağıyordu kar. Tren sıcaktı. Kompartımanın buğulu camlarından, karla karışık yağmuru izlemek, hüzünlü bir haz veriyordu...

Alnımı camına dayadığım banliyö treninin penceresi buğuluydu. Anılar ve erik ağacı yıllarla birlikte gerilerde kalmıştı. İlgiyle izliyordum yağmura karışıp uçuşan, dans eden karı. Hüzünle dalıyordum düne...

Hüzünlüydüm ama yaşıyordum. Yaşadığımı duyuyor, soluyordum. 'Yaşadığımız sürece bir şey kaybetmeyiz' demişti babam. Yalnızdı. Yalnızdım. Ama her yan insanla doluydu... Yaşıyordum..." derken yol boyundaki insanın yalnızlığını ve bunu aşıp çoğullaşmak için yollara düşen mücadelesini anlatıyor...

Veya *Mülteci*'sinde (ss.21-42.) sizi alıp sürgünün orta yerine götürüyor. Şu betimlemesindeki üzere: *"Bonne Nouvelle postanesi. Yahut da Onuncu Paris'te, Bonne Nouvelle ve Strasbourg St.Denis metro istasyonları ile Gare De L'est yani Doğu Garı arasında bulunan dernekler. Ve Reamur Sebastopol caddesi ile ona paralel, halk arasındaki ismi 'orospular sokağı' olan St. Denis caddesi...*

Manavların, bakkalların, lokantaların çokluğu nedeniyle 'Pazar Sokağı' diye anılan Faubourg St. Denis sokağında yıllarca dergi satmış, bildiri dağıtmıştı Yüksel...

'Sürgünde, insanlar üniformalarını çıkarmak zorunda kaldılar. Giysileri, o güne kadar biriktirdikleri oldu. Kimisi ise çırılçıplak ortada kaldı. Demek ki, dağarcıklarında bir şey yokmuş. Sırtlarındaki valizler boşmuş. Utangaç milliyetçiler, dindarlar türedi bu süreçte. Budizmin dünyada moda olması gibi, Türkiye'de de 'Ulusal Sorun', 'Alevilik' sanki yeniden keşfedildi...

Sorguda yaşıyoruz. Yaşam bizi sorguluyor. Biz yaşamı... Her sorgu, güvenimizden bir parça götürüyor. Galile 'dünya dönüyor' deyince, ya doğruysa korkusu sardı insanların içini. Kafalardaki dünya değerlendirmesi yıkılacak, güven sarsılacaktı. Ya doğruysa dedi kilise. Galile'yi idama mahkûm etti. Galile'den önce başlamıştı dünyanın sorgulaması, sonra da devam etti. Ancak dönüyor, dönmüyor bir ikilemdi. Sorunun yanıtı verildi. Peki ya kimi soruların yanıtı verilmiyor, felsefe de yetmiyorsa? İşte tehlike burada. Yıkılan bir dünyanın yerine yenisi kurulamazsa, enkaz altında kalır insan. Enkaza da güvenemez. Ve tüm dünya, tüm insanlık enkaz gibi görünür gözüne. Güven yiter...."

Ve *Cinnet*'inde (ss.43-50.) *"Yabancılaşma bu olsa gerek,"* deyip duyarsızlıklar dünyasındaki çölleşmeye gönderme yapan yazar; *Yolcu*'sunda (ss.51-60.) yolu ve *Çarşambayı Sel Aldı*'sında (ss.81-92.) da "bir yar sevdim el aldı"yı anlatıyor...

Yolcu'nun teması insana, hayata, aşka dair her şeydir dedik...

Gerçekten de Paulo Coelho'nun dediği gibi hayat, aslında her insanın içindeki cevheri çıkartmaya dönük olarak, pek çok fırsatı barındırıyor.

Bu fırsatlar karşısındaki insanı konuşur *Yolcu*...

İyi de ne demektir "birey olmak?" Bencil olmak demek midir?

Değildir, birey olmakla bencil olmak birbirinden bütünüyle farklıdır.

Birey olmak, kendisi olmaktır. Kendi benliğini bulmuş olmak, kendini fark edebilmek, kendi kararlarını verebilmek, olaylar karşısında kendinden güç alabilmek demektir. Birey herkesten önce kendine güvenir, özgüveni vardır.

Birey olamamak, başkasına bağımlı olmak, kendi kararlarını başkasından destek almadan verememek, olaylar karşısında kendini güçsüz duyarak kaçmak ya da bir başkasına sığınmaktır.

Bencil olmak ise, her koşulda, her durumda kendi çıkarına yönelik düşünmek, kendi çıkarına hareket etmektir.

Birey, sosyal sorumluluk verilmediği zaman "bencil bir birey" olur.

İnsanı yani bireyi ve bencilliği konuşan *Yolcu*; ister istemez güncel "İnsanlık Durumu" sorunsalına da el atar...

İnsan olmanın sorumluluğu ya da sorumsuzluğu konusunu düşündürür okuyucuya... Özgüveni olan, değer bilen, yaşadığının bedelini ödeyen bir insan (birey) olmak... Evet, evet *Yolcu*'daki hikâyelerin bizi üzerinde kafa yormaya çağırdığı soru(n) budur. Çünkü günümüz insanının en büyük sorunlarından birisi budur: Yani kendini gerçekleştirmek.

Günümüzün yaşam biçimleri, insanı kendinden uzaklaştırmak, kendisiyle karşılaştırmamak, kendisine yabancılaştırmak için ne gerekiyorsa yapmaktadır.

Oysa, insan ancak "kendini gerçekleştirerek" mutlu olabilir.

Bu mutluluk da, verimli bir yaşamın yolunu açar, doyumlu bir dinginlik sağlar. İnsan, kendisiyle barışık yaşamayı öğrenir. Kendisi için de, birlikte oldukları için de olumlu bir yaşamın yoldaşı olur.

Günümüzün yaşam biçimleri ise, insanlara "kendilerini bulmalarını" değil, "kendilerini unutarak nasıl yaşayacaklarını" öğretmektedir...

Bu postmodern dayatma günümüz insanının iliklerine dek nüfuz ettirilip, böylelikle de ruhları köleleştirilirken popüler (tüketim) kültürü körükleyip, insanları meta fetişizminin dişlileri arasında öğütmektedir...

Popüler kültür, kapitalizmin kendisini tüketim temelinde yaşattığı ve sömürü mantığı çerçevesinde hareket edip kendisini pazarlamasıyla varlığını meşrulaştırdığı bakir bir egemenlik ve mücadele alanıdır. Liberal kapitalizmin işleyiş mantığına göre sermayeye faydalı olduğu ölçüde her şey popüler kültüre dönüştürülebilir ve dönüştürülmelidir. Toplumların gelenek, görenek ve aidiyetlerinden beslenen halk kültürleri, bu anlamda sermaye tarafından dönüşüme uğratıldı ve tüketim yoluyla önce sömürülüp yozlaştırıldı, sonra da marjinalleştirildi. Çünkü kapitalist uygarlığın bundan sonra yalnız tüketicilere ihtiyacı vardı.

Kaynağını küreselleşmenin itici gücünden alan tüketim çılgınlığı, insan ile meta arasındaki farkı kaldırıp yoluna bu temelde hızla devam ediyor. Bu bağlamda popüler kültür, tüketim fetişizmiyle insanın zihnini bulandırıp onu istediği kalıba sokabiliyor ve söz konusu "insan"dan, kendi isteği ve mantığı doğrultusunda her şeyi yaratabiliyor. Popüler kültürün yarattığı insan; zihni işgal edilmiş, düşünceden yoksun ve şöhret uğruna insan olmanın temel değerlerini bile ikinci plana atabilen bir "tüketim kölesidir" Bireyi egemenlik alanına hapseden bu kültür, önce onu dönüştürüp biçimlendiriyor, sonra da onun üzerinden kitleleri etkileyip bir anlamda insanlık karşısındaki zaferini ilan ediyor...

Tahsin Yücel'in, "Nesnelerin tutsağı oluyoruz," diye betimlediği bu durum öylesine bir vahşettir ki, Amerika'nın en zengin adamlarından biri olan New York'lu emlak "kralı" Donald Trump, *Nasıl Zengin Olunur?* başlıklı kitabında insanlara: "Pahalı giysiler seçin... Kimseye güvenmeyin... El sıkışmayın mikrop kaparsınız... Evlilik anlaşması yapıp servetinizi koruyun," öğütlerini verir...

Bu bir insan(lık) kırımı/ kıyımıdır, yabancılaşma/ yok olma hâlidir...

Almanya'da yapılan bir araştırma her üç kişiden birinin yalnızlık çektiğini gösteriyor. Bugün sadece Fransa'da 14 milyon yalnız var. Romantizm kenti olan Paris, aynı zamanda yalnızlarıyla da ünlü. Britanya'nın başkenti Londra da tam bir yalnızlar cenneti veya cehennemi. Bekâr, dul veya boşanmış, Londralıların neredeyse yüzde 60'ı yalnız. Tercihen veya zorunluluktan seçilmiş bu hayat tarzının yansıması ise pub'lar. İş ve ev arasındaki hayatta pub'lar yalnızlığı gidermeye yönelik birer durak gibi...

Ayrıca Avrupa'da depresyon şikayeti olanların yüzde 15'lik bölümü intihar ediyor... Türkiye'de de toplumun yaklaşık yüzde 13'ünün psikiyatrik tedaviye ihtiyacı olduğu söyleniyor...

• • •

Bu tabloda *Yolcu* size (okuyucuna) aşık olun.diyor...

O aşk ki; Cemal Süreya'nın, *"Aşk meşru bir şey olmaz. O da şiir gibi meşrulaşınca ölür. Aşk da, şiir de uzlaşıcı olunca ölür"*

Melih Cevdet Anday'ın, *"Bence tek anlaşma yolu var, o da kadınla erkek arasındaki aşk. İnsanlara verilmiş en büyük nimet, emeksiz aşktır. Kuşkusuz çalışa çabalaya aşk kurmanın da var olduğunu bilmiyor değilim... Ama inanın buna değmez. Aşk, nefes almak gibi olunca güzeldir"*

Azra Erhad'ın, *"Aşk, bence insandaki canlılık hücrelerinin maksimuma kadar canlanmasıdır. Aşk bir canlılıktır"*

Can Yücel'ın, *"Benim gördüğüm, aşk, sevmekten başlayan bir azgınlıktır. O kadar çok sevmek ve azmak lazımdır ki aşk için, hiçbir boğa seni tutamasın, hiçbir toreador sana kırmızı şal göstermesin... Aşk kendine mahsus bir boğa güreşidir. Picasso dahi bunu çok iyi bilir"*

Henry David Thoreau'nun, *"Aşkın, daha çok sevmekten başka tedavisi yoktur"*

Héloise'ın, *"Tanrı tanığımdır ki, sende asla senden başka bir şey aramadım; sende olan hiçbir şey istemedim senden, yalnız seni istedim"*

Roche'nin, *"Uzaklık, küçük aşkları azaltıp büyükleri çoğaltır. Tıpkı rüzgârın mumları söndürüp ateşi tutuşturması gibi"*

Frédéric Beigbeder'in, *"Aşk daha başlamadan kaybedilmiş bir savaştır"* diye betimlediğidir...

Kim ne derse desin, nasıl sunarsa sunsun; Eros'un tutkuyu, Agape'nin dostça aşkı, Philia'nın da derin aşkı simgelediği üç büyük âşık olma hâli; rutini, düzeni ya da frekanslarınızı altüst eder...

Bu bağlamda anarşizan özellikleriyle aşk büyülü bir şeydir. İnsanın ayaklarını yerden keser.

Ancak postmodern bugünde insanlar için büyülü duygular kalmadı. Yaşanılan tüketim toplumunda her şey size pazarlama aracı olarak gösteriliyor. Aşk da bundan nasibini alıyor. Mesela, tükettirmek, izlettirilmek mantığıyla hazırlanan film karelerindeki gibi aşklar bekliyorsunuz. Aşklarımıza, reklamlar, markacılık da yansıyor...

Bireysellik adı altında, bencilliğin taçlandırıldığı bu dönemde insan insana yabancılaşıyor...

Günümüz insanı kapitalizmin dayatmasıyla hep tüketip, yok ederken yalnız şaşkınlığını, savrulmuşluğunu yaşıyor...

Bu noktada bir isyan olarak aşk; aynı zamanda bir yaşama ve varolma sanatıdır.

Çünkü sevgi emektir. Seni seviyorum diyebilmek için alın teri dökülmelidir. Aşk, başkaldırıdır.

Özetin özeti: İnsanın ileride kendisine gülmesi ya da acıması için esaslı bir aşk hikâyesi olmalı. Aşk kendisini kapatanlar ve düzenin adamı olmayanlar için en saf haliyle her zaman var. Büyülü Dağ'da Hans Coştroph'un hali gibi, Ahmet Haşim'in

AŞK EYLEMLİDİR

Ayrılma! Çözülmesin bu düğüm. Nerde kalmıştık?
İçimizdeki göz yüreğimizdi, beynimiz...
Sesler yükselliyordu sevgimizden çığlık ötelerine...

Kaçmak mı? Kaçamazdık ki değişik kuytulardan.
Yıldızlar bize uzaktı, yıldızlar yakın...
Alaca bir üzüntü sardıkça yanımızı. Ve dün. Oldukça...

Yaşanmış aşklara saygıları yoksa onların,
Onlar çöl susuzluğunu bilemezler. Yani bir de
Bizi bizden daha iyi konuşturamazlardı. Soruyorum!

Şu tuttuğum çiçekler yüzün müydü ellerimde?
Düşündüm ki coşku'nun güncelliği biter. Ama sen,
Kal kendine öyle gel. Uzan yine, ısıt insan yanımı...

Nasıl unutabilirdik geçip giden günleri?
Pencere! Kaç bin yıl var, güneş ordan doğuyor...
Aşk'ı aşkla söylemeli. Hadi baştan: Aşk eylemlidir...

Hatice CEMAL

"Ateşten bir nehir akıyordu / Ruhumla o ruhun arasından," dediği andaki gibi. Flaubert'in uğruna Emma'yı geberttiği zamandaki gibi var...

Aşık olmak hakkı, başkaları tarafından verilmeyen belki de tek haktır. Onu alabilmek için insanın onu hak etmesi gerekir...

• • •

Ve nihayet 70 milyonluk Türkiye'de 459 bin kişi kütüphaneye üyeyken ya da her 100 kişiden sadece 4'ü kitap okuyorken; o dört kişiden biri olan siz "Yolcu"yu mutlaka okuyun...

Çünkü yollara düşüp, yollardaki serüvenlere aşina olmak için, yolcunun kırılgan aynasında çoğalan tekil aşkına tanık olmak için *Yolcu*'yu okumuş olmanız gerekir...

(1) Adil Okay, Yolcu, Ütopya Yayınevi, Mart 2005, 110 sayfa.

Öykü

HASIR ALTI

Sadife İLEN

Karanlık, saatler önce çökmüştü şehire. Apartmanların sokağa bakan pencerelerinin çoğunda hiç ışık yanmıyordu. Tek tük yanan sokak lambaları, gökyüzünün yıldızlı lacivertliği, insanın gideceği yönü ancak görmesine yetiyordu.

Artık gündüzleri bile sokakta olmanın tehlikeli olduğu bu şehirde, geceleyin sokağa çıkmak bir bakıma delilik sayılabilirdi. Gülbahar'ı bir başka delilik mi almıştı nedir, öyle korkusuz yürüyordu ki, ne karanlığı, ne sessizliği, ne de ayyaşları fark ediyordu. Olur ya, birisi bu anda sataşacak olsa, Gülbahar'ın öfkesi, sataşan her kimseyi alt etmeye yeterdi.

Hızlı, gözü kararmış adımlarla kat etti dolambaçlı sokakları. Köşeyi dönünce, yukarıya doğru baktı. Perde aralığından bakan Feride'yi gördü. Gece yarısı uyandırmıştı kadını.

Zile basınca, otomatik kapı hemen açıldı. Hızlı hızlı çıktı merdivenleri. Üçüncü kata geldiğinde, Feride kapıyı açmış, arkadaşını bekliyordu. Kısık sesle;

- Gel içeri, nasıl geldin bu saatte, aklım sende kaldı.

Gülbahar, derin bir nefes çekti, ayakkabısını çıkarırken;

- Evde duramadım. Boğuluyor gibiyim. Kendimi çok kötü hissediyorum.

- Şu üstünü çıkar önce. Konuşuruz şimdi. Salona geçelim. Ahmet uyanmasın.

Gülbahar, kırmızı koltuklu, siyah mobilyalı salona geçti. Feride, evin kapısını kilitleyip geldi ardından.

- Anlat bakalım, neler oldu?

Gülbahar gözlerinin içindeki acıyı göstermek istemezcesine konuştu.

- Her şey bitti. Artık Remzi'yle birlikte kalamam.

Feride kabullenemez bir karşı koyuşla;

Saçmalama, nereden çıktı bu. Kavga mı ettiniz.

- Bana vurdu.

Bunu söylerken utanmıştı. Gururu kırılmıştı besbelli. Feride yerinden kalktı, Gülbahar'ın yüzünü tuttu eliyle:

- Bu çizikler de ne böyle?

- Boğuştuk. Bana vurunca ben de ona vurdum. Bu sefer üstüme çullandı. Üst üste vurdu bana. Kendimi kaybettim. Ben de üstüne yürüdüm. Tırnaklarımla yüzünü çizdim. O sırada benim de yüzüm çizilmiş işte.

- Ne zaman oldu bunlar.

- Akşam işten döndüğünde.

Feride'nin yüzünde can sıkıntısı oluşmuştu.

- Ne diye kavga ettiniz.

Gülbahar, "yeter artık" dercesine anlatmaya başladı.

- Her gün bulaşık yıkamaktan, yemek yapmaktan sıkıldım. Bütün gün evdeyim. Arada bir sana geliyorum işte. Başka da gittiğim kimse yok. Ne zamandan beri dikiş dikmeyi öğrenmek istiyorum. Dikiş kursu kayıtları başlamış. Akşam eve geldiğin de 'dikiş kursuna gideceğim' dedim. Bağırıp, çağırdı. "Paramız mı var, bir dikiş kursun eksikti. Yeni masraflar çıkarıp durma," dedi bana. "Belediyenin kursu parasız" dedim. Bu kez, "kumaşa ipliğe para gitmeyecek mi, giysiye ihtiyacın var da ben almıyorum muyum?" deyince, "Almıyorsun, aylardır bir manto alacaksın" diye yanıtlayınca öfkelendi. Üstüme yürüdü, bana vurdu.

Gülbahar, kaç zamandır şöyle doğru dürüst gün giyeceği bir manto almak istiyordu. Üstündeki mantosu iyice eskimişti. Hep "alırız" diyordu Remzi. Bir kış öylece geçti. Gülbahar, kocasının manto almasını bekledi, durdu. Arkası gelmez "alırız" sözü dolaşıp duruyordu kocasının ağzında.

Kocasını anlatırken, yüzü buruşuyor, yanakları kızarıyor, kaşları çatılıyordu. Gözlerinden öfke fışkırıyordu. Feride, Gülbahar'daki ciddiyeti duyumsadı.

- Sen şimdi ne yapmaya çalışıyorsun. Anlamıyorum. Her evlilikte olur böyle şeyler. Bir tokat attı diye yuvanı mı yıkacaksın. Niye bu gurur. Senden başka hiçbir kadının gururu yok mu. Bir tokat attı diye evden çıkıyorsun gecenin bu saatinde.

Feride'nin sözleri Gülbahar'ı şaşırtmıştı. Arkadaşının sözleri, yüreğini hafifletmemiş, tersine çıkmaz bir sokağın yolunu göstermişti.

- Anlamıyorsun Feride. Ben hiç mutlu değilim. Her geçen gün daha da kötüye gidiyor. Bu adamla bunca yıldır evliyim. Evliliğimin başından beri bir şeyler hep ters gidiyor. Ama hep düzelir diye yürütmeye çalıştım. Düzelmeyeceğini anladım bu akşam. Ne düşündüğüme, ne hissettiğime aldırış ettiği yok. Evde bir eşya gibiyim. Benim evliliğe dönük hayallerim bunlar değil.

Gülbahar'ın sözleri Feride'de kendi yaşamını çağrıştırdı. Şimdiye kadar mutlu olup olmadığını ne kendisi düşünmüştü, ne de bir başkası ona bunu sormuştu. Feride'nin özü hasır altındaydı. Evin girişinde, üstüne her gün basılan hasırın altında neler olduğuna nedense ne Feride, ne de Ahmet bakmaya cesaret edemiyordu. Her geçen gün yerinden hiç kaldırılmayan, havalandırılmayan, güneş yüzü görmeyen hasırın altı, nemden, küften ötürü kötü kokuyordu. Şimdilik bu koku, onları rahatsız eden boyutta değildi. İşin tuhaf yanı, Gülbahar bu eve geliş gidişlerde bu tuhaf kokuyu hemen fark ediyordu.

- Günlerdir düşünüyorum. İçimde en küçük yaşama sevinci kalmadı. Ben yanlış insanla birlikteyim. Hiçbir ortak yanımız yok. Evlenmeden önce babamın akrabaları iyi insan diye öve öve bitiremediler. Nişanlandığımda, davranışlarının bana karşı iyi olduğunu görmüştüm. Ama bugün başka türlü görüyorum. Ruhsuz bir adam. Annem durumu az çok biliyor. Yarın eve uğrayıp birkaç eşyamı alacağım. Bursa'ya, annemlerin yanına döneceğim. Orada bir iş bulup, çalışırım. Bu adama bir saniye bile tahammül edemem artık.

Feride sürekli aynı sözleri yinelercesine:

Öfkeyle kalkan zararla otururmuş Gülbahar. Bu ne çabuk karar. Şimdi kızdın, gözün hiçbir şey görmüyor. Sonra pişman olursun. Bir sen mi yaşıyorsun bunları. Yaşamayan kadın mı var. Hiçbir yere gitmiyorsun. Hem biz ne deriz Remzi'ye. O anlamıştır senin buraya geldiğini. Niye durdurmadınız, niye engel olmadınız, yuvamı siz yıktınız derse ne diyeceğiz biz. Yarın doğru evine gidiyorsun. Görürsün, hiçbir şey olmamış gibi aynı yerden başlarsınız yine. Hem adamın içkisi yok, kumarı yok, çapkınlığı yok. İşi var, daha ne olacak, daha ne bekliyorsun.

- İnanamıyorum Feride. Bunları annem söylese hiç şaşırmam. Kaldı ki annem bile söylemiyor. Sen nasıl söylersin. İçkisinin, kumarının olmaması yeterli mi. Sağır bir adamla birlikteyim ben. Duymuyor, duymuyor...

Feride'nin yüzüne hüzünlerin en derini, çaresizliklerin en karası çökmüştü. Dudaklarının nemi çekilmiş, gözleri çukurlaşmıştı. Gülbahar'ın yüzüne bir ışıltı gelmişti. Günlerdir, aylardır mutsuzluğunun derin çukurundan çıkamamıştı. Aldığı yeni karar, birdenbire yeryüzünün oksijeni en bol havasına çıkarmıştı ruhunu. Feride'nin dediği gibi, Bursa'ya dönüşü, öfkesinin esintisiyle verilmiş bir kararcı belki de. Kim bilebilir yarının ne getireceğini.

- Benim gözlerim ağırlaşmaya başladı. Uyusam iyi olur. Seni de uykusuz bıraktım.

Feride cam kıyısındaki koltuğu göstererek:

- Burada yatarsın. Yatağını hazırlarım ben şimdi. Sonra da güzelce uyursun. Hem sabah olunca göreceksin ki büyütecek hiçbir şey yok. Sinirlenmişsin birazcık o kadar.

Gülbahar öylesine sarsılmıştı ki, üzerindeki ağırlık hemen uykusunu getiriverdi. Yorganı üzerine çektiğinde bedeni dinlenmeye başlamıştı bile. Gözleri yavaşça kapanırken, ruhu rüya dünyasının gizemine doğru yürüyordu.

Feride'yi saatlerce uyku tutmadı. Döndü durdu yerinde. Düşünceli falan değildi. Yalnızca iç tepisel olarak huzursuzluk duyuyordu. Gecenin sessizliği Feride'yi de çekti içine bir süre sonra.

Ertesi sabah kocasıyla mutfakta kahvaltı ederken;

- Annemlerin yanına döneceğim diyor.

- Niye dönüyormuş, diye sordu Ahmet, karısının yüzüne hiç bakmadan.

- Gülbahar kursa gideceğini söylemiş. Remzi izin vermemiş. Kavga etmişler, bu yüzden.

Ahmet, yudumladığı çayı masaya koyarken;

- İzin vermez tabii. Görmüyor musun dilinin uzunluğunu. Yakında seni de kendine benzetirse şaşırmam. Bir de kursa gitse, dili iyice uzar.

Feride yorumdan kaçınarak;

- Ben Remzi'yi arayayım diyorum, gelsin alsın karısını. Arayı açmasınlar.

Başını öne doğru sallayarak onayladı Ahmet.

Feride'nin iç sıkıntısı dışa vurmuştu. Kocasının boşalan çay bardağını, taşırana kadar doldurdu. Dalgındı. İçinden Gülbahar'a öfke duyuyordu. Bu yüzden bir an önce gitmesini istiyordu evden.

Saat dokuz buçuk sularında aradı Remzi'yi. Gülbahar'ın duymaması için sessizce konuştu.

- Ben Feride, nasılsın?

- ...

- İyilik ne olsun işte. Bir arayayım dedim.

Kısa bir suskunluktan sonra:

- Gülbahar akşam bize geldi.

- ...

- Kızacak bir şey yok. Eşler arasında olur böyle şeyler. Sen gel de, kızın gönlünü al. Uzatmayın bu küskünlüğü.

- ...

- Gelmeyecek misin?

- ...

- Gittiği gibi gelsin diyorsan bu iş inada biner. Ben ona, 'Remzi aradı, sen uyuyordun' diyeyim. 'Evine gelsin' dedi derim.

- ...

- Öyle deme Remzi. Cahilliğine ver. Sen uzatma bari.

- ...

- İyi tamam, hadi iyi günler.

Feride ahizeyi kapattığında Remzi'nin umursamazlığını düşündü bir an. Sonra da içinden hak verdi adama. Gülbahar asi davranıyordu.

Gülbahar'ın yattığı salona doğru yönelirken seslendi;

- Gülbahar, hadi uyan, bak Remzi aradı. Eve gelsin...

Kapıyı açtı. Dondu kaldı.

KAPALI KAPILARI AÇMAK

Erhan TIĞLI

Kralın biri adamlarını sınamak istemiş, onları kocaman bir kapının önüne getirerek, *"Krallığımın en büyük kapısı bu. İçinizden acaba hanginiz kapalı duran bu kapıyı açabilecek? Hadi bir deneyin bakalım"* demiş. Adamlar kapıya sokulmuşlar, onu yakından incelemişler, böyle büyük bir kapıyı açamayacaklarını düşünmüşler. Kimisi anahtar uydurmaya kalkmış, kimisi elleriyle yoklamış ve hepsi de geri çekilmişler. Kimsenin önemsemediği bir genç gelip kapıya şöyle bir yüklenmiş, kapı açılıvermiş. Kral, kapıyı açma cesaretini gösterip, açmayı denediği için genci ödüllendirmiş ve onu yüksek bir göreve atamış. *"Sadece gördüğün ve duyduğun şeylere bağlı kalmayıp kendi gücünü devreye soktuğun ve deneme cesaretini gösterdiğin için bu görevi hak ettin"* demiş. Kapalı kapılar önümüzde kendiliğinden açılmıyor, onu açmak için çaba gerekiyor. Ne kadar kapı gibi bir adam olsak da, armut pişip ağzımıza düşmüyor.

Atalarımız *"Altın anahtar her kapıyı açar"* demişler. Altın anahtar denince çoğu kişi bunun para olduğunu düşünür. Para belli bir süre kapıları açabilir, ama zamanla paslanır. Paramız bitince ya da bizden daha çok paralısı ortaya çıkınca kapılar yüzümüze kapanır, kapı dışarı ediliriz. Altın anahtar eğitim, güleryüz olmalı bence. Bu anahtarla çok kapılar açarız.

Bir zamanlar Viyana kapılarına dayandık. Sonra işçilerimiz Avrupa kapılarına dayandı. Şimdi de AB kapısında tekliyoruz, bizi içeri almalarını bekliyoruz. Güçlü olsaydık o kapılar bize kendiliğinden açılırdı.

Kapı deyip geçmeyelim. Kapılı söz ve deyimlerimiz pek bol. İstemediğimiz kişilere *"kapıyı dışardan kapa"* deriz. Yüzsüz kişiler kapıları aşındırırlar ve *"Beni ne olur içeri alın"* diye kapımızı çalar dururlar. Kapı kulları kapıya gelen herkesi içeri almazlar, kimi resmi dairelerin kapıcıları amir memur takımından daha forsludurlar. Ancak yumurta kapıya gelince aklımız başımıza gelir. Kimi yoksullar çalışmak için el kapılarına düşerler. Kiminin kapısı açık, kiminin kapısı kapalıdır. Kapıyı büyük açanın geleni gideni çok olur. Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır. Üşüyünce kapıyı kırıp odun keser, ısınırız. Bir kişinin gönlünü etmek için önce kapısı yapılır. Tavlada kapı alınır. Kısmetsiz hangi kapıya başvursa kapı duvar olur!...

Bab-ı Âli yüksek kapı, yüce kapı demektir. Devlet kapısına buradan girilirdi eskiden. Şimdi kapılar çoğaldı, o kapıdan kolayca girmek için rüşvet, torpil, amca, dayı kapıları yoklanıyor. Kadınlar kapı önü muhabbeti yapmaya bayılırlar. Bu âdet bir türküde şöyle dile getiriliyor: *"Duvarda elek m'olur / El kızı melek m'olur / Kör olası kaynana / Kapıda halek m'olur?"* Kadınlar komşu kapısını da çok severler, tek komşuyla yetinmezler; akşama dek kırk kapının mandalını çekerler. Uzak akrabalar dış kapının mandalıdırlar!...

Bir bilmecede karpuz, *"Allah yapar yapısını, kul açar kapışını"* diye tanımlanır. Kapıyı kapamasını unutanlara, "Sizin evde kapı yok mu?" diye sorulur. Çingenelerle, "Bir topan ekmek, kapı kapı gezmek" diye dalga geçilirdi çocukluğumuzda. Dilenciler "Hadi başka kapıya!" diye kapıdan çevrilirler.

Tembeller okulun ön kapısından değil, arka kapısından çıkarlar! Yaptığını beğenmediğimiz kişileri kapının önüne koyarız. Laftan anlamayanlara ne desek kapı gıcırtısı gibi gelir. Böylelerini kapıdan kovsan, bacadan girmeye çalışırlar ya da kapımızı zorlarlar. Müşkül duruma düşenlerin yüzlerine her kapı kapanır. Kızdıklarımıza *"mahkeme kapılarında sürün inşallah"* diye ileniriz. Karakol kapısı söz konusu olunca *"Allah düşürmesin!"* deriz.

Bizde kapılar pek boldur ve de pek ünlüdür: Han kapısı, bahçe kapısı, demir kapı, tahta kapı, hastane kapısı, mahkeme kapısı, karakol kapısı, okul kapısı, gümrük kapısı, banka kapısı, ekmek kapısı...

İstanbul'un kapıları: Topkapı, Edirnekapı, Çatladıkapı, Parmakkapı, Azapkapı, Bahçekapı, Kumkapı, Yenikapı...

Tuvalet kapıları tosunların yazmaktan hoşlandığı bir kapıdır!

Atalarımız, *"Allah gümüş kapıyı kaparsa, altın kapıyı açar", "Çalma kapıyı, çalarlar kapını", "Borçtan korkan kapısını büyük açmaz", "Deveci ile görüşen kapısını büyük açmalı", "Hırsıza kapı baca olmaz"* demişlerdir. Ayrıca, kendine güven her kapıyı açan bir anahtardır, cehennem kapısı herkese açıktır, herkes kapısının önünü temizlese her yer tertemiz olur, denilir.

Bir şarkıda: *"Gönül kapım açıktır / Çalmadan gir içeri"* diyor aşık. Özdemir Asaf da sevgilisine: *"Kim o deme boşuna / Benim ben / Öyle bir ben ki gelen*

kapına / Baştan başa sen" diye sesleniyor. Hikmet Gülay, *Aç Gönül Kapını* şiirinde şöyle yazıyor: *"Vur kapılara zincirleri / Açılmasın / Dertler ardında kalsın / ... / Yeni bir kapı aç / huzura mutluluğa / Yeni bir köprü kur / Barışa kardeşliğe / Aç gönül kapılarını / Sevmeye sevilmeye."*

Dağlarca ustamız, *Açık Kapılar Toplantısı* şiirinde: *"Kapı örtülmek içindir / Açık kapı eşittir / Açık yürek / ... / Sözünde durmak demektir kapı olmak/"* diye yazıyor. Mehmet Salioğlu, *Mutluluk* başlıklı şiirinde kitabın bütün kapıları açtığını söylüyor: *"Kitapların durduğuna bakmayın / Öyle sessiz ve durgun raflarda / Onlarda da nice bir güzellik var / Duygumuzda, düşüncelerimizde / Kitapla açılır bütün kapılar."*

Yunus Emre dergahına odun toplarken düzgün olanlarını seçermiş. Arkadaşları gülmüşler, *"Eğri olanları da yanmayacak mı, niye kendini yoruyorsun?"* demişler. Yunus Emre, *"Bu kapı doğruluk kapısıdır, buradan odunun bile eğrisi geçemez"* demiş. Şimdi nerde böyle bir kapı, nerde böyle düşünen Yunus? Hele politika kapısından özellikle eğriler geçiriliyor, doğrular dokuz köyden kovuluyorlar. Yunus Emre, dergaha kırk yıl hizmet ettiği halde erdiğine, piştiğine inanamayıp kaçıyor, ama sonra pişman olup dönüyor. Şeyhinden nasıl özür dileyeceğini düşünüyor. Şeyhin karısı dergahın kapı eşiğine yatmasını söylüyor. *"Şeyhin gözü görmez, ayağı takılınca bana 'kim o?' diye sorar. Ben de 'Yunus' derim. 'Hangi Yunus?' derse bil ki seni defterinden silmiştir. Git, bir daha gelme, ama 'Haal Şu bizim Yunus mu?' derse ellerine sarıl,"* diyor. Yunus kadının dediklerini yapıyor, saatlerce kapı eşiğinde yatıyor. Şeyhi gelince ve *"Haa! Şu bizim Yunus mu?"* deyince dünyalar onun oluyor.

Oysa günümüzde kimi gençler üç beş yılda hemen eriveriyorlar. Burunlarından kıl aldırmıyorlar!

Hadi gelin açalım sevginin, dostluğun kapılarını ardına dek. Yalanı, kalleşliği yensin erdemimiz, özverimiz, doğsun gönlümüze gül yüzlü güzellik ve gerçek.

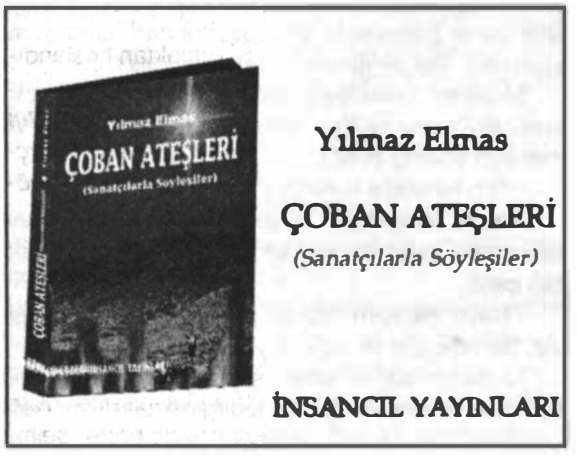

OTOBÜS ŞOFÖRÜ

Ben bir otobüs şoförüyüm
Dünyayı taşırım cebimde
Benimle kimse konuşmaz
Şoförle konuşma der bir yazı
Gideceğim yerler bellidir
Duraklarım bellidir
Yolcularım bellidir
Ben dünyayı taşırım cebimde
Sinirli
Ter kokan
Kıpır kıpır bir dünya
Bezgin
Çökük yanaklı bir dünya
Ben canlı kemikler
Canlı kurukafalar taşırım
Çoktan ölmüş
Ölüleri taşırım
Otobüsün içi
Sıkıntı
Ter
Nefes
Kusmuk
ve alkol kokar
Ben dünyayı taşırım cebimde
Dünya cebimde kırılmış cılk bir yumurta gibi
Dünya cebimde buruşmuş
Kirli bir para gibi

Hulki CAN

Öykü

KREDİ

Aydın KARAKÜÇÜK

Muzaffer, yüksek arkalıklı ofis koltuğuna iyice yaslandı. Koltuk, ağırlığı ile arkaya doğru gitti. Bacaklarını önündeki uzun ve geniş masanın altına uzattı. Bedeni oturma ile yatma arasında bir biçim almıştı. Dudaklarının arasından aşağıya doğru sarkan piposunu sağ avucuyla kavrayarak bir nefes çekti. Sonra pipoyu avucuna alırken karşısındaki konuk koltuğunda oturan orta yaşlı, iyi giyimli kadına bakarak konuşmaya başladı. Sözcükler ve piponun dumanı ağzından birlikte çıktılar.

- Kusura bakmayın son birkaç gündür çok yoğun çalışıyorduk. O nedenle randevu taleplerinize cevap veremedik. Ancak bugün kısmet oldu.

Kadının yüzünde bir gülümseme belirdi. Başını hafifçe öne doğru eğerek,

- Rica ederim efendim, önemli değil. Lütfedip kabul ettiğiniz için, ben teşekkür ederim, dedi.

- Buyrun. Size nasıl yardımcı olabiliriz? derken kadını dinlemeye hazırlandı. Ancak birden aklına bir şey gelmiş gibi irkildi. Elindeki pipoyu sağa sola sallayarak aceleyle sözüne devam etti,

Yalnız mümkünse çok kısa lütfen. Çünkü birazdan bir toplantım daha var.

Kadın, gözlerini hafifçe kıstı. Başını onaylarcasına sola doğru eğdi.

Tabii efendim. Çok vaktinizi almayacağım. Ben, Omurilik Felçliler Birliği'nin başkan yardımcısıyım. Adım Fulya Güneş...

Konuşmasını keserek kucağında duran çantasının fermuarını hızla açtı. Sağ elini çantanın içine sokarak iç yan cebinden bir kartvizit çıkardı. Koltuğundan hafifçe doğrulup kalkar gibi yaparken sol eliyle düşmemesi için çantasını kavradı. Kartı Muzaffer'e uzattı.

- Buyrun kartım...

Muzaffer, kartı almak için ayaklarını toplarken, elleriyle koltuk kolçağını sıkıca kavrayarak bedenini dik duruma getirdi. Koltuğun arkalığı, üzerindeki ağırlığın yok olmasıyla boşalan yay gibi hızla öne hareket edip Muzaffer'in sırtına çok az bir ara kala duvara çarpmış gibi durdu. Muzaffer, piposunu masanın üstüne bıraktı, uzanarak sağ eliyle kadının uzattığı kartı aldı. Üzerindeki yazılara göz gezdirdi. Kartı masanın üstüne koydu. Daha sonra üstü açık deri kartvizit kutusundan kendi kartını almak için tekrar masanın ucuna doğru uzandı. İşaret parmağı ile kartvizit kutusunda üst üste duran kartlardan en üstteki kartı bastırıp çekti. Kartı işaret parmağı ile baş parmağı arasında tutarak kadına uzattı. Kadın tekrar koltuktan doğrularak masaya doğru uzandı ve kartı aldı.

- Teşekkür ederim...

Kartı ağzı açık olan çantasının iç yan cebine özenle yerleştirdi. Fermuarı çekerek çantayı kapatırken sözlerine devam etti.

- Başkanımız Kadir Kırmızı... Size onun selamlarını getirdim. Sizinle o da tanışmak istedi, ama maalesef gelemedi. Gelecek ay düzenlenecek etkinliklerimiz için bazı toplantılara katılması gerekiyor. O yüzden ben geldim, dedi.

Muzaffer, kadının konuşması iki parmağının arasında sıkıştırdı kartı masaya hafif hafif vurarak dinledi. Gözlerini hafifçe kısarak,

- Omurilik Felçliler Birliği'ni duymuştum... Sanırım yakınlarda bir yerlerdesiniz, dedi.

- Evet efendim. Bulvarın girişinde, sağdaki eski şantiye barakasındayız. Belki gelip geçerken dikkatinizi çekmiştir. Buraya üç yüz, üç yüz elli metre mesafedeyiz. Zaten ziyaretimizin bir nedeni de sizin bize bu kadar yakın olmanız.

- Aaaa. Evet hatırladım. Yolun sağında... Yarım kalan inşaatın barakası?

- Doğru... Kendimize yer ararken sağ olsun belediye başkanımız bize bu barakayı gösterdi. İnşaatın tekrar başlaması için epey zaman daha gerekiyormuş. Biz de şimdilik oraya yerleştik.

Muzaffer, belediye başkanı sözünü duyunca irkildi. Boynunu hafifçe dikleştirip gözlerini açtı ve merakla kadına sordu.

- Siz, belediye kuruluşu musunuz?

Kadın, Muzaffer'in bedenindeki refleksi ve ses tonundaki değişimi algıladı, ancak anlamamazlıktan geldi.

- Hayır efendim. Biz bir sosyal yardım derneğiyiz. Belediyeyle bir ilgimiz yok.

Muzaffer, başını anlamış gibi salladı. Bir an için üstünde biriken kuşku ile tedirginlik karışımı hafif

duyguyu attıktan sonra koltuğuna yaslandı. Kartı masaya bırakarak dirseklerini her iki yandaki kolçaklara dayadı. Parmaklarını göğsünün üstünde iç içe geçirdi. Konuşmanın kontrolunu kaçırmamak için otoriter bir sesle sordu.

- Anladım... Peki, bizden ne istiyorsunuz?

Kadın, yüzüne hafif bir gülümseme yerleştirerek akıcı bir dille konuşmasını sürdürdü.

- Biraz önce de söylediğim gibi gelecek ay bir etkinliğimiz olacak. Bu etkinlikle Türkiye'deki omurilik felçlilerinin sorunlarını gündeme getirmek istiyoruz. Bu hastalıktan dolayı evinden dışarı çıkamayan insanların aslında azımsanmayacak kadar çok olduğunu, felçli insanların diğer insanlardan çok farklı olmadığını, bedendeki özürlerin insanların insanca yaşamasına engel olmaması gerektiğini, bu insanların da üretebileceklerini, bunun için sadece hoşgörü, biraz ilgi ve çok az yardıma ihtiyaç...

Muzaffer bakışını kadından uzaklaştırdı. Parmaklarını çözerek sol kolunu ileri doğru uzattı. Ceket kolunun altından parlak, iri bir kol saati göründü. Kolunu dirseğinden kırıp bileğini göğsüne yaklaştırarak saatine baktı. Bunları o kadar hızlı yaptı ki kadın konuşmasını kesmek zorunda kaldı. Muzaffer yüzünü kadına doğru kaldırarak,

- Pardon hanımefendi kısaca demiştim, dedi.

Kadının yüzünde mahçup bir ifade oluştu.

- Ah pardon. Kusura bakmayın.

- Lütfen...

- Efendim, biz bu etkinlik çerçevesinde şirketinizin salonunudan ve misafirhanesinden faydalanmak istiyoruz. Etkinlik süresinde Türkiye'nin birçok yerinden felçli insanlar gelecekler. Yaptığımız araştırma sonucunda konferans salonunuz ile misafirhanenizin mimari yapısı özürlü insanlar açısından çok uygun. Bu nedenle...

Muzaffer kadının geliş nedenini anladığı için görüşmenin sonucuna varmak istedi ve yerinden hafifçe doğrularak kadının sözünü kesti.

- Anladım... anladım...

Kadın, sesteki ton değişikliğini hemen algıladı ve kalan zamanında ancak iki kelime daha söyleyebileceğini düşünerek tasarladığı konuşmasının son cümlesine geçti.

- Kısaca efendim. Bu konuda bize yardımcı olursanız...

Muzaffer, zorlamayla da olsa kadından gelen bu son tümceyi duyunca yüzüne hafif bir gülümseme kondurdu.

Tamam Fulya Hanım. Ancak ben bu şirkette sadece genel müdürüm. Bu konuda tek başıma karar veremem. Bir de patrona danışmalıyım.

Tümcesini bitirir bitirmez ayağa kalktı. Kadın onu bir anda ayakta görünce şaşırdı. Gitme zamanının geldiğini anladı. Çantasını eline alarak ayağa kalktı. Bu kez zorlukla yüzüne kondurduğu gülümsemeyle Muzaffer'e bakarak,

- Peki efendim. Bu konuda sizden ne zaman bir cevap alabiliriz acaba? Malum... katılımcılara daha önceden haber vermemiz de gerekiyor.

- Patron yurt dışında. Bu hafta başı gelecek. Ben size hafta ortasına kalmaz haber veririm.

Kadın, bundan sonraki ilk davranışın kendisinden gelmesi gerektiğini düşündü. Tokalaşmak için hızla elini Muzaffer'e uzatarak,

- Çok teşekkürler beyfendi. Umarım cevabınız olumlu olur, dedi.

Muzaffer, beden diliyle verdiği iletilerin doğru algılanmasından memnun, yüzündeki gülümsemeyi bozmadan,

- Elimizden geleni yapacağımızdan emin olabilirsiniz, dedi.

Tokalaşmanın ardında kadın, oda kapısına doğru dönüp yürüdü. Kapının sarı renkli top biçimli tokmağını çevirerek kapıyı açıp dışarı çıktı. Kadının ardından kapı kapanır kapanmaz Muzaffer yerine oturmadan sol tarafında etejerin üstündeki telefonun bir tuşuna dokundu. Telefonun üstündeki minik hoparlörden odaya, çalan bir telefonun zil sesi kapladı. Kısa bir aralıktan sonra ikinci zil sesinin başlarında telefonun hoparlöründen genç bir kadının sesi geldi.

- Buyrun Muzaffer Bey.

- Kızım bana Ömer Bey'i bağla.

Kısa bir süre sonra hoparlördeki ses değişti. Bu kez odadaki ses, kalın ve tok bir erkek sesiydi.

- Söyle Muzaffer!

Toplantım bitti efendim. Her zamanki gereksiz toplantılardan biriydi. Neyseki yapışkan değillerdi, savdım, gittiler... Şimdi bankaya gidip şu kredi sorununu halletmeye çalışacağım. Herhangi bir emriniz var mı?

- Yok Muzaffer. Konunun bizim için önemini biliyorsun... Hadi bakalım... Kolay gelsin...

- Sağolun efendim. Ben çıkışta cepten sizi arayacağım. Hayırlısı olur inşallah. O krediye çok ihtiyacımız var.

Bir hafta sonra Muzaffer'in sekreterinin telefonu çaldı. Sekreter, ilk üç zil sesinde hiçbir harekette bulunmadı. Zilin kesik kesik çalmasından arayanın dışardan olduğunu anladı. Önce o an yaptığı işe ara vermek istemediği için telefonu açmak gibi herhangi bir harekette bulunmadı. İçinden, arayanın kafasını fazla şişirmeden telefonu çaldırmaktan vazgeçmesini istedi. Dördüncü zil çalarken yüzünü bilgisayarın monitöründen konsola çevirdi. Biraz

bekledi. Beşinci zil sesinde ayaklarının yardımıyla ofis koltuğunu tekerlekleri üstünde hareket ettirerek konsola yaklaştı. Sağ eliyle konsola uzanarak ahizeyi kulağına götürdü. Bıkkın bir sesle,

Buyrun... Genel Müdürlük...

Telefondan bir kadın sesi geldi.

İyi günler, Muzaffer Beyle görüşmek istiyordum.

Eli Muzaffer'in ofis telefonunu bağlamak için konsolun üstündeki tuşlara giderken, Muzaffer'in istemediği insanlarla konuşmak zorunda kaldığında onu nasıl azarladığı aklına geldi. Vazgeçti. Telefondaki kadına,

- Kim arıyordu? diye sordu.

Ben Omurilik Felçliler Birliği'nden Fulya Güneş...

Sekreter o an sıkı bir fırçadan kurtulduğunu anlayarak sevindi. Sesindeki monotonluğu bozmadan sürdürdü konuşmasını,

- Muzaffer Bey şu an toplantıda hanımefendi... Ancak biz de bugün sizi arayacaktık. Muzaffer Bey'in bir notu vardı sizin için.

- Öyle mi?... Nedir?

- Muzaffer Bey, şirketimizin sahibi Ömer Beyle görüşmüş ve üzülerek taleplerinizin karşılanamayacağını size iletmemi istediler.

- Anladım... Peki... Teşekkür ederim. İyi günler.

İyi günler.

İki gün sonra Muzaffer'in kapısı birden açıldı ve içeriye Ömer Bey girdi. Muzaffer karşısında patronunu görünce gözlerini açarak ona baktı. Şaşırmıştı. Genellikle Ömer Bey onu ya telefonla arar ya da yanına çağırırdı. Çok önemli bir konu olmadığı sürece buraya gelmezdi. Hele habersiz hiç... Muzaffer, patronunu odasına getiren konunun ne olabileceğini düşündü içinden. Ama bulamadı. Sonra ayağa kalkıp patronunu karşılamadığını fark etti ve hemen davrandı. Masanın altına uzattığı ayaklarını hızla toparlarken sağ dizini masanın altına çarptı. Canı çok yandı. Ancak Ömer Bey'in ara sıra kendisine "şapşal" diye yarı şaka yarı ciddi takılmalarını haklı çıkarmamak için, acısına aldırmadan hareketini sürdürdü. Ayağa kalktığında vurduğu dizi sızlıyor, bedenini sağ tarafa hafif yatmış gibi duyumsuyordu.

Buyrun Ömer Bey,

- Buyurduk zaten Muzaffer!

Muzaffer, sesteki öfkeyi açıkça algıladı. Ömer Bey çok ender böyle sinirli olurdu. Bu öfkenin nedeninin kendisinin olmaması için içinden dua etmeye başladı. Acıyan yeri aklından uçup gitmişti. Eskiden sık sık başına iş açan kekelemesinin Ömer Bey'in karşısında yinelemesinden kaygı duydu bir an. Kontrollu olmak için tane tane konuşmaya çalıştı.

- Hayrola efendim. Yolunda gitmeyen bir şeyler mi var acaba?

Ömer Bey, bu soru karşısında gözlerini iyice açtı. Muzaffer'e dik dik baktı, sesini yükselterek,

- Elbette yolunda gitmeyen bir şeyler var. Üstelik bunu benim değil, senin bana söylemen gerekirdi.

Muzaffer o an başında bir kabağın patlayacağını anladı. İçini merakla korku karışımı bir duygu kapladı. O gün şirkette neler yaptığını hızla düşündü, ama aklına patronunu bu derece kızdıracak kadar yanlış yapılmış bir iş gelmedi. Onu daha fazla kızdırmaktan korktuğu için, sesine sevecenlik ve masumiyet katarak konuşmasına devam etti.

- Aman efendim. O nasıl söz? Ben bugüne kadar her şeyi sizinle paylaşmışımdır. Konuyu bilmiyorum. Ama mutlaka yanlış anlama vardır. Anlatırsanız hemen düzeltirim.

Ömer Bey, Muzaffer'in bazı konularda aptallıklar yapabildiğini düşünürdü sık sık. Ama onu en çok sinirlendiren şey de Muzaffer'in bunların farkına varamamasıydı. Öfkesinin daha da arttığını duyumsadı. Hesap sorar gibi bir ses tonuyla konuştu.

- Geçen hafta sana Omurilik Felçliler Birliği'nden birileri geldi mi?

- Omurilik mi?... Aaa... Evet. Bir kadın geldi.

Muzaffer konuyu öğrendikten sonra o günkü toplantıda çok kötü bir şey olmadığını anımsar gibi oldu. Bu düşünce içini biraz rahatlattı. Ömer Bey'in yanıldığını düşündü. Daha sonra bu azar olayından nasıl zaferle çıkabileceğini planlamaya başladı. Eğer başarırsa gelecekte bunun Ömer Bey'e karşı bir koz olabileceğini aklına getirince yaşananlar hoşuna gitmeye başladı. Düşüncelerini Ömer Bey'in sert sesi kesti.

- Peki neden benim haberim olmadı?

- Ama efendim. Her gün onlar gibi bir sürü insan çıkıp gelir. Ben onların hiçbirini size söylemem ki. Gelirler, ya bağış yapmamızı ya da konser, gösteri bileti falan almamızı isterler. Ben de önce dinler, sonra da kibarca gönderirim.

- İyi halt yaparmışsın. Kimi kovaladığını biliyor musun sen?

Muzaffer, o an Ömer Bey'in öfkesinin nedenini anlar gibi oldu. Merakla sordu.

- Hayır efendim, kimmiş?

- O derneğin başkanı Kadir Kırmızı... bizim kredi almaya çalıştığımız bankanın genel müdürünün oğluymuş. Soyadlarına dikkat etmez misin sen?

Muzaffer bir an donduğunu duyumsadı.

- Demeyin...

Ertesi sabah, Omurilik Felçliler Birliği barakasının önünde parlak cilalı, siyah, uzun ve her halin-

den son model olduğu belli olan bir araba durdu. Şoför kapısını açıp çıktı. Arabanın diğer tarafını hızlı adımlarla dolaşıp arka kapıyı sol eliyle açarken sağ eliyle de ceketinin önünü kapattı. Açılan kapıdan Muzaffer çıktı. Çevresine bakmadan hızlı ve seri adımlarla barakaya yöneldi. Düz ayak girişi olan açık kapıdan içeri girdi. Ufak bir holün üç tarafında birer kapı gördü. Hangi kapıyı açacağını düşündü. Kapıların üstündeki yarı silinmiş yazıları okumaya çalıştı. "Sekreter" yazan kapıyı yarım açıp kafasını içeri uzattı. Karşıdaki masada oturan ve bir hafta önce ziyaretine gelen Fulya Hanım'ı hemen tanıdı. Fulya Hanım, açılan kapının sesini duyunca başını kaldırdı. Göz göze geldiklerinde Muzaffer, onu uğurlarken takındığı gülümsemeyi hemen yüzüne yerleştirdi. Dişlerini göster göstere sırıtarak,

- Merhaba, tanıdınız mı beni? dedi.

Fulya Hanım,

- Hoş geldiniz. Tanıdım tabii. Muzaffer Bey değil misiniz?

- Bravo! Ne kuvvetli hafızanız varmış?

- Rica ederim... Hafıza meselesi değil.

Muzaffer, Fulya'nın ne söylediğine dikkat etmeden konuşmasını sürdürdü.

- Kusura bakmayın böyle aniden odanıza girerek rahatsız ettim. Ama kapıda "sekreter" yazıyordu...

- Aaa... Evet, iş saatten kalan yazılar onlar. Buyrun içeri girin, lütfen.

Muzaffer, kapıyı iterek içeri girdi. Fulya Hanım ayağa kalktı. El sıkıştılar. Fulya Hanım, masanın yanındaki eski koltuğu sağ eliyle işaret etti.

- Buyrun, böyle oturun.

Muzaffer koltuğa oturdu. Fulya Hanım'da bir hafta önce gülümseyen yüzden en ufak bir belirtinin olmadığını gördü. Bugün ciddi, ama kibar bir görünüşü vardı. Muzaffer onun bu durumuna aldırış etmek istemedi. Takındığı yüz ifadesini bozmadan Fulya Hanım'a baktı. Bu yüz ifadesi ile bugüne kadar bir çok kapıyı açtığını, tüm iş görüşmelerinde, bankalarla yapılan toplantılarda iyi sonuçlar aldığını düşündü. Bir toplantı çıkışında karşı taraftan biri "şeytan tüyü var sende" demişti. O şeytan tüyünün bu sevecen gülüşü olduğunu iyi biliyordu.

Fulya Hanım hafif alaycı bir gülümsemeyle,

- Evet... Sizi burada görmemizi neye borçluyuz Muzaffer Bey, dedi.

Muzaffer konuya hemen girmesi gerektiğini anladı.

- Şey... Biz o günden sonra kararımızı tekrar gözden geçirdik. Son durumu görüşmek için geldim.

- Öyle mi? Çok şaşırdım.

- Umarız bu konuları konuşmak için geç kalmamışızdır. Biz şirket olarak sosyal dayanışma derneklerini her zaman desteklemişizdir. Ancak biliyorsunuz ülkede ekonomik kriz var.

- Anlıyorum sizi. Kendinizi yormayın. Bunlar hep karşımıza çıkan şeyler.

Muzaffer, Fulya Hanım'ın konuşmalarından işlerin yavaş yavaş yoluna girebileceğini, kredi için her şeyin bitmediğini, geç kalmadıklarını, buradaki insanların gönüllerini alabileceğini aklından geçirdi. Fazla zaman kaybetmeden verilecek ödünleri anlatmak istiyordu.

- Şey... Acaba Kadir Bey'le de görüşmem mümkün mü? Yardımın detaylarını beraberce daha rahat konuşuruz diye düşünüyorum.

Tabii. Kadir Bey şu an ofisinde. Yanına geçebiliriz.

Fulya, masadan kalktı, masanın sol tarafından dolaştı, Muzaffer'in yanından geçerken eliyle odaya açılan diğer kapıyı göstererek,

- Buyrun, bu taraftan, dedi.

Muzaffer yerinden kalkarak Fulya'yı izlemeye başladı. Fulya önde, Muzaffer arkada Fulya'nın açtığı kapıdan geçerek yan odaya girdiler. Odanın ortasında bir masa, önünde de iki sandalye vardı. Masanın diğer tarafında tekerlekli sandalyede Kadir oturuyordu. Muzaffer, Kadir'i gördüğünde önce şaşırdı. Çünkü Kadir, masanın üstünde yan yana dizilmiş dosya kağıtlarına bakarken yüksek sesle konuşuyordu. Odada başka kimse olmadığı için Muzaffer, Kadir'in kendi kendine konuştuğunu düşündü önce. Sonra masanın üstündeki teybi gördü. Kadir, kağıtlara göz gezdirirken ara sıra teybe doğru bakıp bir şeyler söylüyordu. Muzaffer, Kadir'in sadece kafasını hareket ettirmesinden, ellerini kullanamadığını anladı. Ayakta ne yapacağını düşünürken, sol koluna Fulya hafifçe dokundu. Başını çevirdiğinde, Fulya'yı işaret parmağını dudaklarının üstünde "sus" işareti yaparken gördü. İkisi bir süre ayakta beklediler. Kadir, konuşmasının bir yerinde Muzaffer'e bakarak başıyla selamladı ve en önde duran sandalyeyi işaret etti. Muzaffer de aynı biçimde selamına karşılık verirken yarım adım atarak sandalyenin yanına geldi ve oturdu. Kısa bir süre sonra Kadir konuşmasını bitirdi ve başını Fulya'ya çevirdi. Fulya bakışını görür görmez masaya doğru adım attı. Sağ eliyle teybin düğmesine basarak kapattı. Kadir'e bakarak,

- Bu bey Muzaffer Bey... Geçen hafta gittiğim şirketin genel müdürü... ziyaretimize gelmiş, dedi.

Muzaffer, dişlerini göstererek güldü, yerinden doğrularak elini Kadir'e doğru uzatırken durdu. Sonra dalgınlıkla yaptığı bu hareket nedeniyle yüzünde hafif bir yanma hissetti. Yerine tekrar nasıl

oturması gerektiğini düşünürken, Kadir'in içini rahatlatan tondaki sesini duydu.

- Hoş geldiniz. Sizi burada görmek bizi mutlu etti.

Muzaffer elini hızla geri çekip sandalyesine otururken,

- Hoş bulduk... Teşekkürler... Nasılsınız Kadir Bey? dedi.

- Çok teşekkür ederim. İyiyim. Siz nasılsınız?

- Ben de çok iyiyim. Uğraşıyoruz işte. Malum iş güç.

- Çok iyi. Kolay gelsin. Bu arada kusura bakmayın. Elinizi sıkamadım. Ellerimi ve ayaklarımı hareket ettiremiyorum.

O an Muzaffer bulundukları durumu dışarıdan üçüncü bir kişinin gözüyle gördü. Sadece kafasını oynatabilen bir insanın karşısında ağzından çıkacak sözcüklere mahkum olarak oturmaktadır. Üstelik bu insan, onu ayağına kadar getirmiş bir yöneticidir. Aklına bir yıl önce İş ve İşçi Bulma Kurumu'ndan şirketlerine gönderilen özürlü insanlar geldi. Yasal olarak şirkette çalıştırılması gereken iki özürlü insanı Kurum'dan istemişler, ancak gelenlerden yeterli verim alamayacaklarını düşünüp geri göndermişti Muzaffer. Daha sonra da bu özürlü kadroları eş, dost yakın çevreden iki kişiyle göstermelik olarak doldurmuş, böylece özürlü kadroların yerine daha fazla verim alacağına inandığı insanları, düşük maaşla işe almıştı. Bu davranışından ötürü patronundan övgü dolu sözler işitmişti. Kadir, Muzaffer'in kafasından geçenleri anlamış gibi konuşmasına devam etti.

- Rahat olun Muzaffer Bey. Durumunuzu anlıyorum. Sizin şaşkınlığınızı birçok insanda gördüm

- Gerçekten özür dilerim. Sizi üzmek istemezdim.

Yok. Ne demek. Ben üzülmem. Hem alıştım. Hatta hoşuma bile gidiyor insanların bu şaşkınlığı.

- Anlamadım... Nasıl yani?

Kadir tane tane konuşarak sözlerine başladı.

- Düşünsenize, insanlar genelde sakat insan görmek istemezler. Ama çalışmalarımız için birçok yere girip çıkmamız gerekiyor. Engelli insanların daha huzurlu bir ortamda yaşamaları için bir şeyleri değiştirmeye çabalıyoruz. Tüm bunları yaparken de insanların şaşkınlığını sık sık görüyoruz. Bunun bize güç verdiğini bile söylemeliyim.

Muzaffer, bu konuda yalnız olmadığını anlayınca rahatladı. Ancak Kadir'in dürüst ve güven verici sesi nedeniyle düşündüklerini gizlemeden açıkça söylemesi gerektiğini düşündü.

- Anlıyorum. Doğrusu ben de çok şaşkınım. Bunu gizleyemeyeceğim.

Bu arada odanın diğer kapısı açıldı ve içeriye elinde çay tepsisi bulunan bir kadın girdi. Tepside üç bardak çay vardı. Kadın önce Muzaffer'in önüne gidip tepsiyi ona uzattı. Muzaffer çayı aldıktan sonra, kadın diğer iki çayı Kadir'in önündeki masaya bıraktı ve çıkıp gitti. Kadir, kadın odadan çıktıktan sonra Muzaffer'e gülümseyen bir bakışla bakarak,

- Muzaffer Bey, lütfen doğruyu söyleyin. Ziyaretinizin sebebi babamın bir bankada genel müdür olması mı, yoksa bizim birliğe gerçekten yardım etme isteğiniz mi?

Muzaffer, gittikçe alışmaya başladığı bir şaşkınlık daha geçirdi. Şimdiye kadar katıldığı iş toplantılarında bile bu kadar kısa sürede net ve anlaşılır bir şekilde konuya giren kimse olmamıştı. Hemen yanıt veremedi. Biraz durdu. Zaman kazanmak için çayına şeker atıp karıştırmaya başladı. Kadir'e baktı. Kadir soruyu sorduğu andaki yüz ifadesini hiç değiştirmeden onu bekliyordu. Muzaffer, tam konuşmaya başlayacakken Kadir

- Sizi zor durumdan biraz kurtarayım isterseniz. Doğrusu ben de şirketinizin babamın bankasından kredi istediğini bu sabah öğrendim. Eğer bunu bilseydim, inanın şirketinizden herhangi bir destek talebinde bulunmazdık. Bunu bilmenizi isterim.

Muzaffer bir an ne duyduğunu anlayamadı. Kısa bir süre sonra kendini bir ikilemin içinde duyumsadı. Bir yanda kendisini oraya getiren neden, bir yanda da bu nedenin olası varsayımları. Kısa bir süre önce verdiği açık konuşma kararı aklına geldi. Ancak bunu uygulayacak cesareti kendinde bulamadı.

- Anlıyorum. Zaten sizin gibi sorumluluk sahibi birinin ailevi koşullarını işlerinde kullanması düşünülemez.

Teşekkürler, ama bunu birçok insana anlatmakta zorlanıyorum. Aslına bakarsanız belki de anlatmak zorunda değilim. Toplum öyle çıkar ilişkilerine bulaşmış ki siz ne derseniz deyin, insanlar gene kafalarındaki düşüncelerden vaz geçmiyorlar.

- Evet, maalesef öyle.

Bu arada Fulya masada duran çaylardan birini Kadir'e içirmek için eline aldı ve bardağı Kadir'in dudaklarına götürdü. Bardağı, Kadir'in az açılmış dudaklarının arasına dayadı ve bardağın altını hafifçe havaya kaldırdı. Kadir dudaklarının arasına gelen çaydan bir yudum aldı. Fulya bardağı düzeltti. Kadir'in yutmasını, bardağı dudakların arasından ayırmadan bekledi. Sonra tekrar bardağın altını hafifçe kaldırıp, Kadir'in ikinci yudumu almasını sağladı. Kadir ikinci yudumu alıp, bardağı masanın üstüne koyarken aradaki sessizlikten yararlanarak söze girdi,

- Bakın Muzaffer Bey, Kadir bey birçok yere kimliğini gizleyerek gitmektedir. Söz gelimi Eminönü'ndeki üst geçide özürlüler için asansör isteğimizi tam iki yıl süren mücadeleler sonunda belediyeye kabul ettirebildik. Asansörler yapıldıktan sonra Kadir Bey'in babasını öğrendiler. Sonra iki tane özürlü taşımaya uygun minibüsü ve haberleşmemizi sağlayan telsiz sistemini sadece bağışlarla sağladık. Bunlara bağış yapan kuruluş arasında Kadir Bey'in babasının bankası ve bankasıyla çalışan şirketlerin hiçbiri yoktur.

Muzaffer bitirdiği çayın bardağını masanın kenarına koyarken,

- Anlayamadım. Telsiz sistemini nerelerde kullanıyorsunuz.

Kadir burada söze girerek yanıtladı.

- Minibüslerde kullanıyoruz. Üyelerimiz bizi aradıklarında en yakındaki minibüsü onlara yönlendirip gitmek istedikleri yerlere götürüyoruz. Üyelerimizin rutin hastane kontrollerini, eş dost ziyaretlerini İstanbul'un acımasız trafik ve hayat koşullarından etkilenmeden yapmalarını sağlamaya çalışıyoruz. Bunun için bize gönüllü destek veren doktorlar ve hastaneler var. Üyelerimize bu konularda ücretsiz danışmanlık ve tedavi imkanları sağlıyoruz.

Muzaffer kaşlarını kaldırıp dinledi bunları. Bu kadar ayrıntılarla kurulmuş bir sistemin İstanbul gibi bir şehirde çalışabilmesi ilgisini çekti bir an. Karşısındaki beynin tüm bunları tasarlayıp gerçekleştirmesi karşısında da içindeki şaşkınlığın yerini gizli bir hayranlık duygusunun kapladığını duyumsadı. Fulya tekrar söz alıp konuşmaya başladı.

Tekrar anımsatmak isterim ki, tüm bu çalışmalarımızın görüşmelerini Kadir bey'in yönetiminde yaptık. Ama kimse Kadir Bey'in babasını bilmemiştir. Gerçi daha sonra öğrenenler olmuştur, ancak baştan öğrenilmesin diye özel çaba sarf etti.

Muzaffer bir şeyler söylemesi gerektiğini düşündü. Kadir'in yüzüne bakınca ilk sorduğu soruya yanıt veremediğini anımsadı ve Kadir'in yanıt beklediğini düşündü. O an, vermesi gereken yanıtın dilinin ucunda olduğunu anladı. Kadir'in haklı olduğunu biliyordu. O ve patronu diğer insanlar gibi babasının bankasından alacakları kredinin kaygısını taşımışlardı. Bunu Kadir'in anladığını biliyordu ve aksini savunmak onu komik duruma düşürecekti. Bunu açık açık söylediğinde de, yaşayacağı utancı aklına getirince, yüzünün yine kızardığını duyumsadı.

Kadir, Muzaffer'in rahatsızlığını anladı, ancak onun biraz konuşmasını istedi. Bu nedenle sessiz kaldı. Muzaffer mahçup bir sesle konuşmasına başladı.

- Kadir Bey... doğrusunu söylemek gerekirse biz de sizin kimliğinizi öğrenince tedirgin olduk. Ama bu konuda bizi anlayışla karşılayacağınızı umuyorum. Söylediğiniz gibi içinde yaşadığımız düzen tamamen karşılıklı çıkarlara dayanıyor. Sizi tenzih ederim, ama bize her gün bu şekilde gelip giden o kadar çok kişi var ki. Bir çoğu yaptığı işi anlatmıyor bile. Ben buraya gelince sizi tanıdım ve işin aslını anladım. O nedenle geçen gün size takındığım tutum nedeniyle özür dilerim.

Kadir, Muzaffer'in içinden geçenleri içtenlikle söyleyip söylemediğini düşündü. Emin olamadı. Önemsemedi. Ama düşündüklerini onaylayan sözleri duyduğu için sevindi.

- Rica ederim. Özürlük bir durum yok ortada. Siz de bir yerde haklısınız... Bakın, biz insanlık onurunu zedelemeden, insanca yaşam sürmek için yola çıktık. Bunu sağlamak için izlediğimiz yöntemlerin erdemli olmasını istedik. Tersini yapsaydık, şimdi iki tane değil on tane minibüsümüz olurdu. Ancak taşıdığımız insanlara, insanca yaşam adına bir şeyler verdiğimiz kuşku götürürdü değil mi?

Küçük odada kısa süren bir sessizlik oldu. Muzaffer başını öne eğmiş Kadir'e bakmaya cesaret edemiyordu. Kadir sözünü sürdürdü.

- Muzaffer Bey, bu konuyu daha fazla uzatmak istemiyorum. Bu konuda söylemek istediğim son bir şey daha var.

Muzaffer başını kaldırıp Kadir'e baktı. Kadir'in sesinde biraz kırgınlık, biraz da gurur sezdi.

- Kredi talebinizin bu durumdan etkilenmemesi için babamı bu sabah aradım ve hassasiyetimi yeniden hatırlattım. Şirketinizin talebinin hiçbir ayrıma tabi tutulmadan incelenmesi istedim. Babam da bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da aynı tutum ve davranışını sürdüreceğini söyledi.

Muzaffer bir an rahatladığını düşündü. İçini bir sevinç kapladı. Ancak yine de Kadir'e karşı içinde bir kuşku duydu. Kadir'in yüzüne dikkatlice baktı. Kadir, Muzaffer'in yüzündeki mimikten kafasının karıştığını anladı. Aldırmadan konuşmasına devam etti.

- Babam bir şey daha söyledi. Dünkü kurul toplantısında kredi talebiniz onaylanmış.

Muzaffer, bunu duyunca sevinçle şaşkınlık arasında gidip gelmeye başladı. Bir an duyduklarını algılayamadı. Kekeleyerek,

- Nas... nasıl yani?... Kredi...yi krediyi almış mıyız?... derken Kadir'e hayretle baktı.

Kadir yüzündeki ifadeyi bozmadan,

- Evet, almışsınız... Tebrikler... Ancak, Birlik olarak gelecek ay düzenleyeceğimiz etkinliklerde şirketinizdeki misafirhane ve konferans salonundan faydalanma talebimizi de geri çekiyoruz. Bu konuda başka şirketlerle görüşmelere başlayacağız.

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

1 Haziran Çarşamba

Türkiye'de tartışmak olası değil. Şunları yapmayanı, "elimden gelse kurşuna dizerim" diyebilenlerin olduğu bir ülkede nasıl tartışılabilir.

Konu n'olursa olsun, sonuç, "vatan hainliğine", "satılmışlığa", "sistemin kişisi" olmaya gidiyor.

Burdan bakıldıkta, kolayca insan harcanan bir ülke Türkiye. Ben, bunu başı boş tarih anlayışına bağlıyorum. Başı boş tarih anlayışı insansızlığı getiriyor. İnsansızlıkta, insanın düşünsel alanda, eylemsel alanda insana katkıları kesinlikle unutuluyor.

Söz gelimi pilav yerken... Pirincin bulunuşunu, pirincin pilava dönüşümünü, bunun binlerce yıl süren bir süreç olduğunu unutuyoruz.

Konfüçyüs, İbn Rüşd, Rosa Lüksemburg, hiç aklımıza gelmiyor. Tarih, başı boş bir alan çoğu kişi için. Bundan ötürü, aklımıza geleni söylüyoruz.

Geçenlerde biri bencileyin düşünenler için *"Anası belli, babası 150"* dedi. Kelimeler mekanik bir biçimde beyinde sövgüyü dönüşüyor. Dönüşür. Çünkü bilinçte insanın praksisi yok.

Geçenlerde *Radikal*'de Murat Belge'yle Gündüz Aktan, Ermeni sorununu tartışalım derken birbirlerine girdiler.

Olmadı. Tartışamadılar.

İnsancıl'da, kişiliğe dönük yazılara kesinlikle izin vermiyorum. Geçende düşüncelerine benim de karşı çıktığım biri için eleştiri yazısı geldi. Baktım, örtük de olsa kişiselliğe saldırı var. *"Hayır"* dedim. *"bu yazı İnsancıl'da çıkmaz. İnsancıl'ın nesnesi düşünce, kişilik değil. Ayrıca bu tür yazılar yazmayın."*

Aslında bütün genel yayın yönetmenleri buna dikkat etmeli. Kişiliğe dönük, kişiliğe saldıran yazılara izin vermemeli.

Bir yazarın en büyük övüncü, arkasında sövgülü yazı bırakmamaktır.

2 Haziran Perşembe

Foucault, parçacı baktı burjuva dünyasına. Burjuva dünyasının bütünlüğünü... bu bütünlüğün sınıf egemenliğinde olduğunu göremedi. Bu, bir düşünürü sevmememi gerektirmez. Ama ben Foucault'u sevmem. Bunun nedeni de Türkiye'de Foucault'nun acentiliğini üstlenenler.

Bütün bunlara karşın, bir düşünüre gözümü kapamam. Bu nedenle Foucault'un Türkiye'de yeni çıkan *Doğruyu Söylemek* adlı eserini okudum. (Michel Foucault, *Doğruyu Söylemek*, İngilizceden çeviren: Kerem Eksen, *Ayrıntı Yayınları*, İstanbul, 2005)

Editörün Önsözü'nde şöyle deniyor, *"Bu metin Michel Foucault'un 1983 sonbahar döneminde Berkeley'deki California Üniversitesi'nde İngilizce olarak verdiği altı dersin bant kayıtlarından derlendi. Dersler Foucault'un 'Söylem ve Hakikat' adını taşıyan ve Antik Yunan'daki parrhesis -ya da hakikatı söyleme konusundaki dürüstlük- mefhumunun incelenmesine ayrılan seminerlerin bir parçasıydı."*

Görüyorsunuz değil mi, çevirmen Kerem Eksen, *mefhum* diyor. Kerem Eksen, Türk dilinin gelişiminden habersiz. Kavram varken, mefhum demenin anlamı ne. Birçok eski kelimelerle, eserin tadını bozmuş Kerem Eksen.

Belli, dilini önemsemiyor, dil disiplini yok Kerem Eksen'de. Eskiden konuklar, yemekten ya da kahve içtikten sonra *"Ziyade olsun..."* derlerdi. Kerem Eksen bu *ziyade*'yi bile kullanmış.

Foucault, "Yunan edebiyatında ilk kez Euripides'te (M.Ö. 484-407) karşımıza" çıkan parrhesia kavramını hem irdeliyor, hem izliyor.

Peki ne anlama geliyor parrhesia. Bir anlamı boşboğazlık. Bir başka anlamı doğruyu söylemek. Foucault, doğruyu söylemek anlamını deşiyor.

Peki ne anlama geliyor bu. Foucault, bu anlamı şöyle açıklar, *"Ne var ki parrhesia klasik metinlerde çoğu zaman bu aşağılayıcı anlamdan ziyade olumlu bir anlama sahiptir. Parrhesiazesthai 'hakikatı söylemek' anlamına gelir. Peki parrhesiastes doğru olduğunu düşündüğü şeyi mi söyler, yoksa gerçekten doğru olan şeyi mi."*

Burası son derece önemli. Ayrıma dikkat edilmeli. Doğru olduğunu düşündüğünü mü söyleyeceksin, yoksa gerçekten doğru olanı mı.

Burda son derece ağır bir sorumluluk var. Foucault'un bir sorusundan sonra, "Ben doğru olduğunu düşündüğüm savı söylüyorum" demek anlamsız. Çünkü, savının doğru olduğunu nerden biliyorsun denir böylesine.

Ayrıca bir savı doğru sanmak, doğrudan uzaklaşmaktır.

Foucault bu konuda şöyle der, *"Bence parrhesiastes doğru olanı söyler, zira o şeyin doğru olduğunu bilir; ve o şeyin doğru olduğunu bilmesi, o şeyin gerçekten de doğru olmasından kaynaklanır. Parrhesiastes sadece dürüst olmakla ve düşüncesinin ne olduğunu söylemekle kalmaz; aynı zamanda onun düşüncesi hakikattir. O, doğru olduğunu bildiği şeyi söyler. O halde parrhesia'nın ikinci özelliği, inanç ile hakikat arasında her zaman tam ve örtüşme olmasıdır."*

Doğru olduğunu düşünmekle, doğru bildiğini söylemek arasındaki bu derin uçurum baş döndürücü.

Foucault daha sonra şunu söyler. *"Bir insanda ahlaki nitelikler varsa, onun doğruyu söylediği kabul edilir. Onun doğru söylediğinin tek kanıtı, ahlaki niteliklerindedir."*

Peki, ama kişinin bu anlamda doğru söylediği, parrhesiaste olduğu nasıl anlaşılır. Parrahesiastes'in dürüstlüğü, cesaretinde kanıtlanır. Çünkü çoğunluğun düşüncesine karşı çıkmıştır.

Hem Yunan'da hem Roma'da önemli bir soruymuş şu soru. Birinci soru. Kişinin doğruyu söylediğini nasıl bilebiliriz. İkincisi, doğruyu söylediğini savlayan kişi, bunun doğru olduğunu nerden biliyor.

Foucault bu konuda şöyle der, *"Bir insan ancak hakikatı söylemenin risk ya da tehlike arz ettiği durumlarda parrhesia kullanıyor sayılır ve parrhesiasler olarak kabul görmeyi hak eder."*

Tehlike, ölüm tehlikesi de olabilir, dışlanma, arkadaşsız kalma tehlikesi de.

Doğruyu söyleyen, parrhesiastes, *"öncelikle kendisiyle özgül ilişki kurmayı seçmiştir. Kendisine karşı sahtekarlık yapan bir canlı varlık değil, bir hakikat anlatıcısı olmayı kendisi için daha uygun görmüştür."* der Foucault.

Kendimi bir parrhesiastes olarak gördüğümü söylemeliyim. Sahtekarlığı seçmedim, kendimi bir hakikat anlatıcısı olmayı uygun gördüm. Bundan ötürü, birçok çevre dışladı, görmezden geldi beni.

Tabii *İnsancıl*'ın da parrhesiastes olduğunu bilmek gerekiyor. *İnsancıl* parrheslastes olduğu için, aralıksız on beş yıldır çıkmasına karşın, gazetelerin kültür sayfalarında tek bir satırla bile sözü edilmedi.

Doğruyu Söylemek önemli bir eser. Söyleyeceklerim bitmedi daha.

3 Haziran Cumartesi

Doğruyu Söylemek adlı eserinde Foucault Kinik filozofları da ele alır. Diogenes'in İskender'e söyledikleri, dünya durdukça geçerli. Bakın ne diyor Diogenes, İskender'e, *"Pekâla. Senin küplere bindiğini ve ayrıca özgür olduğunu biliyorum. Beni öldürmek için gereken olanaklara ve hukuki yaptırım hakkına sahipsin. Peki, ama benden hakikatı duyacak cesareti gösterecek misin, yoksa beni öldürmek zorunluluğu hissecek kadar ödlek misin.*

Gerçekten de doğruyu söylemek bir cesaretse, doğruyu dinlemek de bir cesarettir.

İskender'le Diogenes'in mücadelesini şöyle değerlendirir Foucault, *"... bana öyle geliyor ki İskender ile Diogenes arasındaki cereyan eden bir mücadeleyi gözlemleyebiliriz: siyasi iktidar ve hakikatın iktidarı."*

Foucault bu iktidarın kaynağını irdelemiyor. Bu mücadele aslında egemen sınıfın iktidarına karşı bir mücadele. Egemen sınıf, her zaman kendi iktidarını korur. Siyasette, ekonomide, sanatta.

Sanatta iktidarın somutlaşması görüldü geçen gün. Vehbi Koç ödülü, Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya verildi.

Ben, bu noktada Diogenes tavrı beklerdim. *Doğruyu Söylemek*'de şöyle anlatılır Diogenes'in tavrı, *"Diogenes orada otururken kral çıkageldi ve onu selamladı, beriki ise onu bir aslanınki gibi korkunç bir bakışla yokladı ve ona biraz kenara çekilmesini söyledi; zira Diogenes o sirada güneşleniyordu."*

Benim içimi titretti bu davranış. Herkesin korktuğu, önünde eğildiği egemene karşı, aslanınki gibi bir bakış... sonra, *"Biraz kenara çekil."*

Foucault, daha sonra parrhesia kavramının çeşitli alanlarda uygulanmasını irdeliyor. Yalnız Başına Kendini Sorgulama, Kendi Kendini Teşhis Etme, Kendini Test Etme irdelenen konular.

Söz gelimi, Kişisel İlişkiler bölümünün ana izleği, kişinin kendini kandırmasıyla, zihin kararlığıdır Bu konuda şöyle der Foucault, *" eğer ne olduğunu tam olarak ayırt etme becerisini gösterirsen, o zaman aynı noktaya bağlı kalabilecek, hiçbir şey tarafından yerinden oynatılmayacaksın demektir."*

Doğruyu Söylemek dikkatle, yavaş yavaş irdelenmeli. Kendimizi açıkça ortaya koyacak bir yürekliliikle okunmalı bu eser.

Bu eserle, ödleklikten, yürekliliğe dönüşebiliriz. Ne olduğumuzu ayırt edebiliriz, zihin, duygu kararlığına ulaşabiliriz. Böylece onun bunun bizi mutlu etmesini beklemez, kendimizi mutlu edebiliriz.

6 Haziran Pazartesi

Foucault, Batılı bir düşünür. Bu yüzden *Doğruyu Söylemek* adlı eserinde Doğuyla hiç ilgilenmemiş.

Batılı düşünürlerin eksik, zayıf yanlarıdır bu. Görüş açıları dardır. Ne varsa Batıdadır. Doğu, baştan başa bir çöldür, orda hiç yaşamamıştır in-

san. Oysa Doğuda da ölümü göze alarak doğruyu söyleyen düşünürler vardır. Ebu Muaz Beşşar, El Razî, Karmatiler ilk elde aklıma gelenler.

Hele Kazvinli Zerrin...

Kazvinli Zerrin, 19. yüzyılın başlarında yaşadı. Kadının bağımsızlığı, özgürlüğü için mücadele etti. Bu uğurda verdiği mücadelede yakılarak katledildi.

Ebu Muaz Beşşar'a geldikte... Doğruyu söylediği için sopayla dövüldü. Ölene kadar sopaladılar Beşşar'ı.

Kazvinli Zerrin'le Beşşar doğruyu söyleme cesaretini gösterdiler. Ancak, doğruyu cesaretle dinleyecek kişiler yoktu karşılarında.

Filozof Kındi'de görüşlerinden dolayı dayakla cezalandırıldı.

El Razi, doğruyu cesaretle söyledi. Peygamberliği yadsıdı. O dönemde cesur kişiler vardı. El Razi'nin başına bir tatsızlık gelmedi.

Söylemek istediğim şu. Doğu, ölü toprağı değildir. Şimdi aklıma geldi. 1600 yılında Nadajlı Abdurrahman'ı da Osmanlı sarayında boğarak katlettiler.

Nadajlı Abdurrahman dünyanın yuvarlak olduğunu söylemişti.

10 Haziran Cuma

Genç insanın felsefeye ilgisi, her zaman sevindirmiştir beni. Felsefi birikim, yolumuzu aydınlatan bir ışıktır da, ondan sevinirim.

Felsefe, kişiliğimizin gelişiminde de etkilidir. Felsefi birikimle sağlamlaştırılan kişiliğin varlık alanı genişler. Böylesi bir kişi, dar varlık alanına sıkışmaz. Türsel bilinciyle varlık alanını genişletir, insanı odaklarda yaşar.

Felsefe derken, kürsü felsefesinden, not alıp sınıf geçmelerden söz etmiyorum. Felsefe derken, her türlü kaygının, hesabın dışta bırakılmasından söz ediyorum. Ama kürsü felsefesini, üniversitelerin felsefe bölümlerini dirseklemiyorum. Onun da gerekli olduğuna inanıyorum.

Bütün bunları bana *Felsefil* adlı dergi anımsattı. *Felsefil, Yıldız Üniversitesi Felsefe ve Düşünce Kulübü*'nün dergisi.

Felsefil'in sunu'mda şöyle deniyor, *"Sorgulayan, dogmalara itiraz eden, düşünceye ve bilgiye tutkun herkese merhaba!"*

Doğru sözler bunlar. Gerçekten de sorgulayan, dogmalara karşı gelen bir gençlik yetiştirilmeli. Nerden bakarsak bakalım, yöneticiler, böyle bir gençlik istemezler. Uslu uslu dinleyen, başını sık sık olur anlamında sallayan gençlik daha işe gelendir. Ama böylesi bir gencin, ne kendine, ne ülkesine, ne insanlığa katkısı olur.

Dönelim *Felsefil*'e. Ne anlama geliyor bu felsefil. Fırat Korkmaz şöyle açıklıyor bunu, *"Kelimeyi boşuna sözlükte aramayın, çünkü felsefil bizim üyelerimiz tarafından türetilmiştir. Felsefe ile sefilin birleşmesinden oluşan sözcük ilk başta size felsefeyle uğraşanların ne kadar sefil yani perişan halde olduklarını anlamanıza sebep olabilir."*

Bir filozof, buraya kadar okuduklarından sinirlenebilir. Birden yerinden fırlar, gençlere "Ne demek istiyorsun sen. Ben sefil, perişan değilim" diye bağırabilir.

Filozof, lütfen sinirlenmeyin. Yerinize oturun, dinginleşin. Fırat Korkmaz'ı dinleyin, ne diyor bakın, *"Fakat bu isimle bizim kast ettiğimiz felsefenin ne zor şartlar altında yapıldığıdır. Aynı zamanda felsefeyi ve bizim çalışmalarımızı küçümseyen insanlara da bir göndermedir. Şartlar sefil olabilir, ama felsefe yapmayı daha doğrusu felsefe yapmayı öğrenmeyi /öğretmeyi kendine görev bilen kulübümüz 1998'den beri nesnel duruma yani tüm olumsuzluklara inat, yoluna güçlenerek devam etmektedir."*

Felsefil'de, 1998'den 2005'e *İnsanlığı Katkı Yapan Yürüyüşümüzün Tarihçesi* adı altında etkinlikler sergilenmiş. Yüz güldürücü etkinlikler bunlar.

Felsefil'de Gözde Orhan, erkeklere son dakika çanını çalmış. Felsefenin erkeğin egemenlik alanı olduğunu saptadıktan sonra, şöyle diyor Gözde Orhan, *"Bizler kadının bu tarihi yenilgisini tersine çevirmek, kadının mücadelesine felsefe cephesinden sorular sormayı seçtik. (...) Bizler, daha güzel bir dünyayı, kadınla erkeğin eşit koşullarda ve eşit fırsatlarla sağlayabileceğini düşünüyoruz. Düşünen, sorgulayan, araştıran beyinler 'insan' olmanın başta 'eşit' ve 'özgür' olmaktan geçtiği sonucuna varacaktır. Felsefe yapmak, özgürleşmek, 'insan' olabilmeyi, 'insan' olmanın gereklerini yerine getirebilmeye bir adım daha yaklaşmaktır."*

Erkek egemenliği, bağırmakla, ona buna iğne batırmakla değil, ancak bu yolla yıkılır. Bilgiyle donanmış, türsel bilince ulaşmış kadın, erkek egemenliğini paramparça eder.

Felsefil'de Özgüç Güven'in *Descartes ile Kurmaca Bir Görüşme*'si okura Descartes'i derli toplu tanıtıyor.

Belli, çok çalışmış Özgüç Güven *Descartes ile Kurmaca Görüşme*'yi düzenlerken. Bilgilendirirken, insana estetik haz veren bir çalışma Özgür Güven'in çalışması.

Felsefil'i (yildizfelsefe@yahoogroups.com) oluşturanları kutluyorum.

13 Haziran Pazartesi

Ermeni sorununu irdeleyecek bir konferans düzenlenmek istenmişti. Baskılar nedeniyle bu konferans yapılamadı.

Biliyorsunuz, bu konferansın yapılmaması için uygulanan baskıyı eleştirmiştim. Bu konuda tartış-

malar sürüyor. Murat Belge, pazar günü *Radikal*'de, İsveçlinin Değerlendirmesi adlı yazısında İsveç gazetesi *Dagens Nyhter*'de yayımlanan bir yazı çevirmiş. Yazar Henrik Berggren. Yazar, konferansı erteleten baskıları haklı olarak eleştiriyor. Şöyle diyor yazar, *"Bütün bunlar size olmayacak şeyler gibi görünebilir. Ama geçen hafta Türkiye'de tam da bunlar oldu."*

İsveçli yazarın yazısını okuyunca, İsveç'teki demokrasiye özeniyor insan. Ama bu kez Gürhan Uçkan *Cumhuriyet*'te yine pazar günü İsveçlinin tabularını anlatıyor. Şöyle diyor Uçkan, *"... tartışılmakta olan güncel bir konu hakkında bir gazeteye okur mektubu gönderirsek, görüşümüze gelen ilk tepki 'işine gelmiyorsa memleketine dön' olur! (...) yabancı düşmanlığı ile pis yabancılık arasındaki mesafe hiç de o kadar uzun değil. İsveç'te bir başka tabu İsrail'in resmi politakasının eleştirilmesidir. Mazallah! Derhal Yahudi düşmanı diye damgayı vururlar adama."*

Görüyorsunuz İsveç'in demokrasisini... Şunu söylemiyorum. Bizde böyle oluyorsa, sizde de şöyle oluyor. Hayır. Söylemek istediğim şu. Türkiye'de Ermeni sorunu tartışılsın. "Soykırım var" diyen özgürce düzenlesin konferansı. İsveç'te de İsrail devletinin politikası eleştirilsin... yabancı düşmanlığı yapılmasın.

Demokrasiye aykırı her davranışı eleştirelim. Ama İsveçli yazar, böyle yapmıyor. İsveçlinin demokrasi karşıtı eylemlerini eleştirmiyor. Susuyor. Onaylıyor.

O yazarın İsveç'te doğruyu söyleme cesareti yok. Murat Belge de Türkiye'de demokrasi mücadelesinde bu yazardan destek alıyor.

Bana yabancı geliyor bu durum.

14 Haziran Salı

Bugün *Cumhuriyet*'te Hilal Köse'nin haberiyle öğrendim. *İstanbul 8. Ağır Ceza Mahkemesi*'nin yolsuzlukla ilgili kararında şöyle deniyor, *"Kültür düzeyi yüksek insanların artık klasik manada iç etme, hırsızlık gibi mala karşı eylemleri basit yöntemlerle gerçekleştirmedikleri görülmektedir."*

Bu karadan çıkan anlam şu. Kültür düzeyi yükseldikçe, yolsuzluk ince yöntemlerle yapılıyor.

Mahkemenin kararı, aslında kamuoyunun düşüncesini de yansıtıyor. Türkiye'de neyin altını kazısan yolsuzluk çıkıyor. Balın sahtesi, meyvenin kurtlusuna kadar vardı iş. Bu, işi şu noktaya getirdi. Belli oranda dürüst davranmama olağan sayılıyor. Şöyle bir düşünce yaygınlaştı. *"Tamam, bu işte bir bit yeniği var, ama işi de zamanında bitirdi"*, ya da *"Tamam, malı bize ucuza verdi, ama o da kazandı. N'apalım, bal tutan parmağını yalar."*

Böyle bir ortamda dürüst davranış kuşkuyla, korkuyla karşılanıyor. Dün, böyle bir olay yaşandı *İnsancıl*'da. Bir olay karşısında davranışımız önce kuşkuyla karşılandı. Böyle dürüstçe davranmanın bir anlamı olmadığı söylenmek istendi. Böyle dürüstçe bir davranış inandırıcı olamazdı. Bir anlamı da yoktu bunun.

Biz davranışımızda diretince, dürüst davranışın korkutucu gücünü gördüm.

Bu korkutucu gücü, yıllar önce de gördüm. Çalışma yaptığımız yerin su paraları ödenmediği için faiz gelmişti anaparaya. Handaki kiracılar *"Biz anaparayı öderiz, faize karışmayız. Mal sahibi ödesin"* dediler.

Biz karşı çıktık. *"Anapara bizim borcumuz. Faizin nedeni de anapara. Anapara ödenmediği için geldi bu faizler. Faizi de bizler ödeyeceğiz."*

Bu davranışımız masadakileri korkutmuştu.

Bir söz vardır, bilirsiniz, *"Üzüm üzüme baka baka kararır"* derler. Birbirimize baka baka, utanç verici eylemleri, utanç verici olmaktan çıkardık.

Yolsuzluğu önleyici yasalar çıkarılmalı, buna bir diyeceğim yok. Ama yasalar, bütün bütün önleyemez yolsuzlukları.

Bugün *Hürriyet*'de Uğur Dündar, *"Gıda sektöründe 10 bin kaçak işletme"*den söz ediyor. Şöyle bir olay anlatıyor Uğur Dündar, *"Geçenlerde Kumkapı'da balık yediğimiz lokantanın sahibiyle sohbet ederken, pul biberi nerden aldığını sorduk. Zira kırmızı pul biber konusu sağlığımız açısından çok önemli.Ülkemizde biberler, kurutma döneminde küflendiği için çoğunda kanserojen 'aflatoksin' maddesi ürüyor! Hem de inanılmaz bir hızla / İşletmeci, balık ve deniz ürünleri dışındaki her türlü gıdayı, üretim izinli firmalardan almaya özen gösterdiklerini söyledi. Sonra da pul biber aldıkları firmanın izin belgesini gururla gösterdi. Dikkatle bakınca belgenin sahte olduğunu anladık. / Adamcağız, gözlerine inanamadı."*

Ucuz sucuk, sosis, salamlar şöyle yapılıyormuş, *"... et yerine hayvansal atıklar, nişasta, tavuk derisi, kırmızı etin kasaplarda kullanılmayan kanlı-yağlı kısımları, zar, kan, bol baharat, bol tuz, hatta tavuk kemikleri kullanılıyor."*

Türsel bilinç sıfır böylesi kişilerde. Türsel bilinci yükseltelim desem, buna burjuva sınıfı izin vermez. Burjuva dünyası içinde kaldıkça, insan sağlığını bozan yiyeceklere kadar yolsuzlukları önlemek olası değil.

Yolsuzluk konusunda iş bakın ne noktaya gelmiş. *Cumhuriyet Tarım Hayvancılık Eki*'nde Prof. Dr. Ulviye Kumova, tüketicinin sahte bala alıştırıldığını söyledikten sonra şöyle diyor, *"sahte ballar doğal bal, doğal ballar sahte olarak değerlendirilmekte ve satın alınabilmektedir."*

Bu durumda ister istemez sahte bal üreteceksin. Yoksa batarsın. Sahte bal, sahte tüketici yarat-

mış. O zaman sahte balı önlemek için gerçek tüketici yaratmak gerekiyor.

Böylesi bir ortamda dürüst davranış inandırıcı olmuyor. Bu durum Berrin Taş'ı pek sarstı. Bütün gün, üzüntülü, kaygılı bir yüzle dolaştı durdu *İnsancıl*'da. *"Bu toplumda insanlarla nasıl ilişki kuracağız, nasıl yaşayacağız..."* deyip durdu.

Bana geldikte... Olup bitene inanamadım ilkin. Sonra sinirlendim. Sonra sorun çözüldü. İnandılar bize.

22 Haziran Çarşamba

Denizli'de çıkan *Sunak*'ın yeni sayısı geldi. Tanıdığım Özgür Başkaya'yla Servet Çolak'ın yazıları da var.

Özgür Başkaya, *"Kültürel ve sanatsal muhalefet en az politik ve ekonomik mücadele kadar önemlidir. Bu kavranana kadar emekçi halklarla sağlıklı bir ilişki kurmanın yolu yoktur"* diyor.

Servet Çolak, sanatın metalaşmasını irdeliyor. Servet Çolak, *"sanatçı, sanatı bir geçim aracı olarak görmemelidir"* diyor.

Doğru saptamalar bunlar. Bu doğru saptamalar yine *Sunak*'ta yanlışlanıyor.

Nasıl oluyor bu.

Latife Tekin'le yapılmış söyleşiyle. Bu söyleşiyi yapan Özlem Özdemiroğlu, şöyle tanıtıyor Latife Tekin'i. "Edebiyatımızın son yirmi yılına damga vuran iki önemli isim"den biriymiş Latife Tekin.

Nerden biliyor bunu Özdemiroğlu. Bu bir yana, "edebiyatımız" diye niye bir genellemeye gidiyor. Bu dil, star sistemini savunanların dilidir. Bu dil, psikolojik savaş dilidir.

Latife Tekin, gerçekçi edebiyatın çizgisini sürdüren bir yazar değil. Ben *Sunak*'ı gerçekçi çizgiyi savunan bir bülten sanmıştım.

Yanılmışım.

Sunak'ın bu sayısında Küçük İskender'in de şiiri var. Küçük İskender de gerçekçi çizgide değildir.

Sunak, şenliklere karşı çıkmıştı. Sevinmiştim buna. *İnsancıl*'da da yazmıştım bunu. İlkeli bir çıkış değilmiş bu. Bir rastlantıymış meğer.

Hakan Keysan şöyle eleştirmişti şenlikleri, *"Sanatsal, toplumsal ve etik-estetik birikimler insan yaşamının bir parçası haline getirilmedikten sonra, her gün şenlik olsa ne çıkar."*

Ben, Keysan'ın bu saptamasında küçük bir değişiklik yapacağım, *"Sanatsal, toplumsal ve etik-estetik birikimler insan yaşamının bir parçası haline getirilmedikten sonra her gün dergi, bülten çıksa ne çıkar."*

Hemen şunu söylemem gerekiyor. Ben Latife Tekin'in övülmesine, Küçük İskender'in şiirinin yayımlanmasına karşı değilim. *Sunak* dilerse bütün sayfalarını bu kişilere ayırabilir. Ama ince bir noktayı gözeterek.

O ince nokta, şudur. Benden yazı istemez bu durumda. Çünkü benden yazı isteyen biri, benim "edebiyatımızın" neresinde olduğunu bilir. Bilmek zorundadır. Yıllarca mücadele ettiğim "edebiyatımızın" sürdürücüleriyle beni aynı dergide buluşturmayı düşünmez.

Sunak, "edebiyatımıza" damga vuranları biliyor da "edebiyatımız"daki mücadeleyi bilmiyor.

Ben *Sunak*'ı, Denizli'de gerçekçi edebiyatın ateşini yakan bir kıvılcım sanmıştım.

Yanılmışım.

Her yayın organının bir pusulası vardır. Pusulası doğrultusunda gider. Pusula, gerçekçi edebiyatı gösteriyorsa Özgür Başkaya'dan, Servet Çolak'tan, Cengiz Gündoğdu'dan yazı istenir. Latife Tekin'le Küçük İskender o pusulanın göstergesinde olmadıkları için akla bile gelmezler.

Pusula karşı gerçekçi doğrultudaysa, bu kez Özgür Başkaya, Servet Çolak, Cengiz Gündoğdu akla gelmez.

Sunak'ın pusulası yok.

25 Haziran Cumartesi

Bir kitap geldi. Cemal Gürlek'in *Kendin Ol-Kendini Bil* adlı denemeler kitabı.

Kimdir Cemal Gürlek... tanımam. Kitabın arka kapağındaki tanıtıma göre 1927'de Akşehir'de doğmuş. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiş. Çeşitli illerde otuz yıl avukatlık yapmış.

Ne var bunda diyeceksiniz. Akşehir'de 1927'de doğuyor. Avukat oluyor. Çeşitli illerde avukatlık yapıyor. Bu arada yazı işçiliği de yapıyor.

Ben Cemal Gürlek'te Anadolu aydınlamasının akarsuyunu gördüm. Gürül gürül akan bir akarsu bu.

"Ben kimim?/ Ben miyim? / Nereden geliyorum, nereye gidiyorum?... Arasıra sorarım böyle soruları kendime" diyor Cemal Gürlek. Sonra şöyle sürdürüyor, *"... ben ne yapıyorum? Niçin yapıyorum? Attığım adım, yürüdüğüm yol yanlış mı, uygun mu aktöreye?"*

Ne güzel değil mi. Herkes bu soruları soracak kadar, kendine soracak kadar yürekli olabilse.

Felsefeyi Kimler, Niçin Sevmez? adlı denemesinde felsefeyi sevmeyenleri kümelendirmiş Gürlek. Taşlaşmış kafalar, tembelliğe alıştırılmış kişiler, yarım yamalak bilenler felsefeyi sevmezler.

Peki neden yazıyor Cemal Gürlek. Şöyle diyor bu konuda, *"Yazıyorum / Yazdıklarımın ilerici, ilerletici, aydınlık, aydınlatıcı olmasına, iyiyi, güzeli, doğruyu, gerçeği yansıtmasına olabildiğince çaba gösteriyorum."*

Beni sevindiren bir nokta da şu. Cemal Gürlek'te dil bilinci, Türkçe bilinci var. Dil devriminin ümmet toplumundan kurtardığını söylüyor Cemal Gürlek.

Cumhuriyet gazetesinde ümmet dilini savunan, ümmet diliyle yazan Attila İlhan, *Kendin Ol-Kendini Bil*'i (Ürün Yayınları, Ankara, 2005) okusa iyi olur.

Söyledim. Cemal Gürlek, Anadolu aydınlanmasının akarsuyu... Gürül gürül akan bir akarsu.

27 Haziran Pazartesi

Cemal Gürlek, *Örnek Olmak* adlı yazısında da *Buda*'dan beri, insanlığın uğraştığı temel sorunlardan birini irdeliyor. Şöyle diyor yazısında Cemal Gürlek, *"Bir toplumda kötü örneklerin çoğalması, o toplumun gerilediğinin, yozlaşmaya, çürümeye doğru hızla sürüklenmekte olduğunun açık belirtisidir."*

Kötü örnek beni çok kaygılandıran bir sorundur. Şundan ötürü. Kötü örnek bulaşıcıdır. Kötü örneğe, çeşitli nedenlerle göz yumulursa, orası neresi olursa olsun hızla bozulur. Bu nedenle *İnsancıl*'da, kimilerini rahatsız etse de sıkı bir disiplin vardır. Çünkü ben, kötü örneğin, bilinçsiz değil, bilinçli olduğuna inanmışımdır hep. "Bakın, söyleyenlere aldırmayın siz, bencileyin de davranabilirsiniz" demek ister kötü örnek.

Kötü örneğin önü kesilmezse, okur, dahası toplum, Cemal Gürlek'in söylediği gibi yozlaşır.

Bu sorunun, temel sorunlardan biri olduğunu söyledim. Peki, niçin çözülemedi kötü örnek sorunu... Nasıl oldu da kötü örneklerin önünü kesmedi insan.

Sorun son derece karmaşıktır. Çünkü sorunun temelinde ekonomi vardır, kişilik vardır, kıskançlık vardır, yetersizlik vardır, tür bilinci yoksunluğu vardır. Bunlardan en az ikisi, kişiyi, bilinçli olarak kötü örnek sarkacına sokar.

Kişi kötü örnek olsun. Peki, niye önü kesilmez o kötü örneğin. O kötü örnek, sorun diye görülmez de ondan. Bundan ötürü kötü örneğe bir ya da birkaç kişi karşı çıkar, kötü örnek sorunu görülmediği, kavranmadığı için de onlar, "sert, acımasız" diye nitelendirilir.

Cemal Gürlek, *Kötü Örnek* yazısıyla yarama dokundu. Yaramın kabuğunu kaldırdı.

Ben, kötü örnek sorununu, çevreme bir türlü anlatamadım. Kötü örneğin düzelebilmesi için, kötü örneğe kökten, topluca tavır alınması gerekir. Bu yapılmadığı için kötü örnek, başka bir yerde kötülüğe devam ediyor.

Kötü örneğe göz yummak, hem kötü örneğe, hem kuruma, hem topluma, hem kendine yapılabilecek en büyük kötülüktür.

Kötü örneğe göz yumulduğu için, kötü örnek eksik olmuyor aramızdan.

15 yıllık sürecinde kötü örnekler *İnsancıl*'ı da bozmak, yıkmak istedi. Göz yummadım hiçbirine. Ama gittiler, başka yerleri bozdular, batırdılar.

Kötü örneğe kapılıp, *İnsancıl*'a hasım olanların çıkardığı bütün dergiler kısa sürede kapandı. Çünkü onlar kötü örnekti. Kötü örnek *İnsancıl*'da kalsaydı, *İnsancıl* da kapanırdı. Ama ben kötü örneğe göz yummam. Kötü örneği uzaklaştırırım hemen. Kimileyin kötü örnek, önseziyle anlar... onların önsezisi çok güçlüdür... kötü örnek dalgakıranına rastladığını. Kendiliğinden gider.

Kötü örneğe karşı hep tetikte yaşamalı. Çünkü kötü örnek değer bilmezdir, son derece acımasızdır. Kötü örnek kesinlikle küçümsenmemelidir. Sinsi bir bulaşıcılığı vardır kötü örneğin. Küçümsersen, seni bile kötü örneğe dönüştürür.

Kötü örneğin gücü, kendini hızla çoğaltamasından gelir. Bunun için kötü örnek küçümsenmemelidir.

Ben kötü örneği bir kez küçümsedim, kurduğumuz yayın, elbirlikçi kurum, kısa sürede battı. Kötü örnek hızla çoğaldı. Kurumu batırdı. Şimdi kimbilir nerelerde hızla çoğalıyorlar.

Kötü örnek bir kurumu batırana kadar uğraşır. Kurum batarken, bütün bunların nedeni o değilmişcesine, bir başka kuruma kapağı atar. Şaşırtıcı bir durum yaşanır burda. Kapağı attığı kurum, batırdığı kurumdan hiç sorumlu tutmaz onu.

Geçenlerde böylesi kötü bir örnek kapağı atmak istedi *İnsancıl*'a. Ha bre kötülüyor kurumun sahibini. Bire bir battığını biliyorum. Karşımda bir melek var, şeytana karşı mücadelesini anlatıyor. Bir iki soruyla meleğin maskesini düşürüverdim.

Kötü örnek sarsak sarsak gitti.

28 Haziran Salı

Ahmet Taşgetiren, *Yeni Şafak*'ta, üniversitelerde türbana izin vermeyenlerin "yüreklerini sızlatmak" için türban konusunu işliyor.

Bu sorunun yürekle çözüleceğini sanmıyorum. Çünkü yürekte İran örneği var. İran'da solcular, Şah'a karşı özgürlük mücadelesi verdiler. Şah devrildikten sonra, mollalar solcuları "temizledi" Taşgetiren'in yüreği sızlamadı mı o zaman.

Türkiye'de, kamusal alanda isteyen türbanlı olursa, ardından türbanın zorunlu kılınacağı kaygısı duruyor yüreklerde.

Ayrıca bu konuda başka türlü düşünenler de var. Pazar günü *Cumhuriyet*'te Uğur Nüküm'ün yazısından öğrendim. Berberi kökenli Cezayirli 69 yaşındaki Asiye Cebar, Fransız Akademisi'ne seçilmiş. Bu önemsediğim bir durum değil. Ama Asiye Cebar'ın şu sözlerini önemsiyorum. *"Eğer yazar olabildiysem, bunu 11 yaşında kızını, konformist bir İslam anlayışından kopabilme cesaretini gösterip okula yollayan öğretmen babama borçluyum. Açık ve eşitlikçi bir İslam rüyam, kumdan şatolar gibi eriyip yok oldu. Kadın vücudunun özgürlüğü, belirleyi-*

İSYAN

gittin ki eyvah
bir gece yarısı kiri
öpmeden inceldi sesin

değil mi/

kuşlar ağlar
sızlanan yağmurda

toplumcu bir gölge mi ayrılık
gözlerin ararken gözümü
kaybolmaktı anımsanan
gözevi olur/ölüm
isyannnn

KORKU

beni gözlerinin içine
sokma/
gözlerinde isyan
kanıma karışan

öyle gir
gece körü uykusuz

seçilir birazdan/
çöp yürekliler

ağırlığı bunlar
terkedilmişliğin

güncel bir kayıp itiraf mı
sayılır
urbası zırhlı demekse

İbrahim İSPİR

ci çizgisidir. Bir toplum, günümüzde kendi yarısını, kadınının çarpıtılmış, ihanet edilmiş bazı gelenekler adına kapattırmaya teşebbüs ediyor ve bunu başarıyorsa en keskin ihlal yaşanıyor demektir."

Ben İslam kültürüne gözünü kapamış biri değilim. Sorunun duyarlı olduğunu biliyorum. Şunu da biliyorum. İslam içinde kalarak, imana toz kondurmadan bu sorun çözülebilir. Bunun için Maturidi'yi, Nesefi'yi, İbn Humam'ı yeniden gündeme getirmek gerekir. Bu düşünürler, İslam içinde kalarak aklı önemsemişler, insanın özgürlüğünü savunmuşlardır.

İslam'ın kutsal kitabı Kuran'da irade özgürlüğünü gösteren ayetler de vardır.

Bu tartışmayı Türkiye'de müslüman yazarlar başlatabilir.

Prof. Dr. Mustafa Yazıcıoğlu, bakın ne diyor, *"Öyle anlaşıyor ki Maturidi ve Nesefi'nin insanın fiilindeki hürlüğü konusundaki düşünceleri diğer Ehli sünnet biginlerinden daha ilerici noktalara varmaktadır. Burada, onların, giriş kısmında belirtmeye çalıştığımız, Orta Asya'daki serbest tartışma zemininde yetişmelerinin payını unutmamak gerekir." (Maturîdî ve Nefesî'ye Göre İnsan Hürriyeti Kavramı*, M.E.B. yayınları, İstanbul, 1992)

Maturidi, 10. yüzyılda, Nesefi, 13. yüzyılda yaşamış. Orta Asya'daki serbest tartışma ortamında aklı öne çıkarmışlardır. 21. yüzyılda Türkiye'de yaşayan müslüman yazarların özgür tartışma ortamını yaratmaları gerekiyor.

Tartışma ortamı yaratılırsa, Maturidi'nin, Nesefi'nin görüşleri canlandırılırsa türban sorunu kolayca çözülür.

Bu, müslüman yazarlara çağrıdır.

KRİSTAL KIRILDI

Ben şairim
aralık kapılardan
bakarım
cam ardında
sokağı gözlerim
insan
neye sevinir
nerde yırtılır
bahardan çalınmış
sahte yüzler
bilirim

bilirim
ışıltılı bakışların
ardındaki kükremeyi

kristal kırıldı
aramızda parıldayan
ince taşlarla
örülmüş
ışık

kırıldı kristal.

Berrin TAŞ

İnsancıl'dan
3 yeni eser

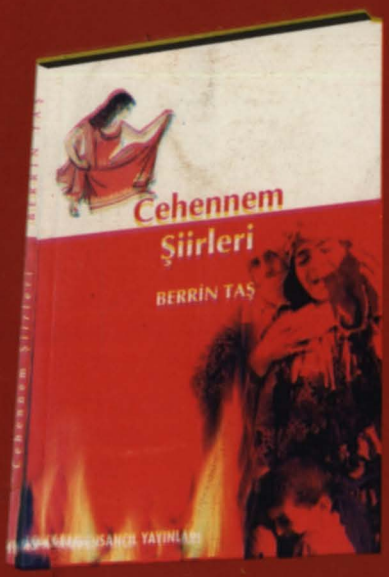

5 YTL.
5.000.000 TL.

5 YTL.
5.000.000 TL.

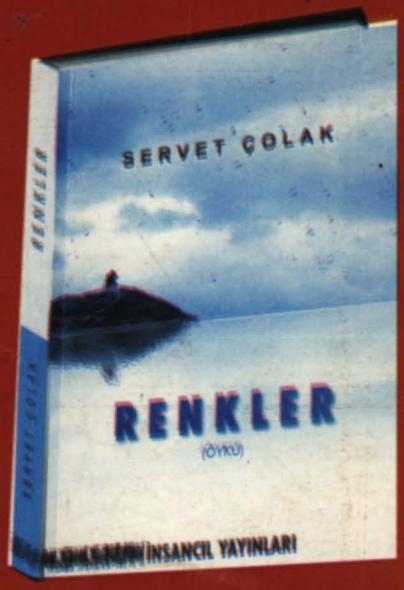

6 YTL.
6.000.000 TL.